

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

U E S T N I K

7-8

2019

TEMA MESECA

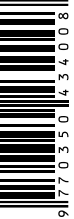
Gore in energetika

Z NAMI NA POT

Slovenska planinska pot

INTERJUJU

Urban Ažman, Jože Bavcon

4,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

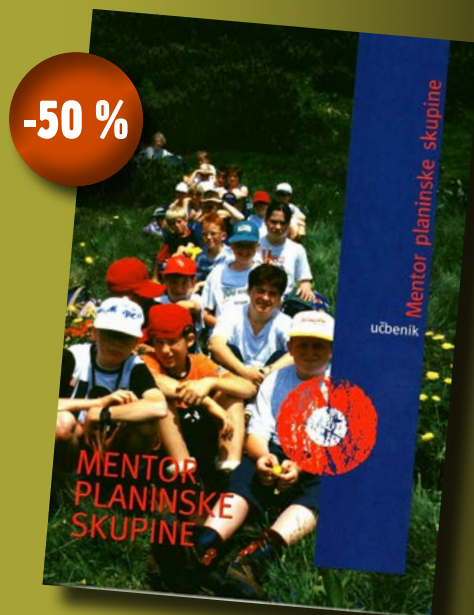
MENTOR PLANINSKE SKUPINE, učbenik, skupina avtorjev

Knjiga je nastala na podlagi dolgoletnih izkušenj z izobraževanjem vodnikov in na temeljih planinske šole. Učbenik MPS je temeljno strokovno delo za planinsko usposabljanje. S sistematičnostjo in povezanostjo vsebin je ob nazorni in preprosti predstavitvi svojevrsten prvenec v zakladnici slovenske planinske literature. Knjiga bo dobrodošel sopotnik vseh, ki utirajo prve planinske poti najmlajšim in mladim, pa tudi tistim, ki so jim gore stalna učilnica življenja.

Format: 140 x 210 mm; 216 strani, šivano, broširano

CENA: V času od 15. 6. 2019 do 15. 7. 2019 lahko učbenik kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 1,50 €* (redna cena: 3,00 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

KMALU V PRODAJI

LISCA IN SEVNICA Z OKOLICO, 1 : 30 000

Skupaj s Planinskim društvom Lisca Sevnica bo PZS izdala novo planinsko karto Lisca in Sevnica z okolico v merilu 1 : 30 000. Karta bo pokrivala območje občine Sevnica. Poleg planinskih vsebin bodo vključene tudi tamkajšnje pohodne poti.

Na hrbtni strani se bodo predstavili turistični in drugi ponudniki s svojimi zanimivostmi.

Format: 70 cm x 100 cm

INFORMACIJE · NAKUP · NAROČILA

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana · telefon: 08 380 67 30 · faks: 04 589 10 35 · e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 119. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVEC:

Peter Šiljak

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Transakcijski račun PZS:

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), št. pog. 630-183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Prisojnik/Prisank izpod Dolkove spíce

Foto: Anže Čokl

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v ure. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Naj imata odgovornost in zaupanje vedno oblečena lahka poletna krilca

Po zaključku delovnega sestanka, na katerem smo usklajevali različne interese, nas je povleklo v udobne sedeže nedaleč od konferenčne mize. Beseda je stekla umirjeno, sproščeno in odkrito. Kar naenkrat ni bilo nikogar več strah, da je šibkejši, nikogar, ki bi se počutil ogroženega, nikogar, ki bi rad dokazoval svojo premoč. Na naše spravljivo in razumevajoče razpoloženje je vplivalo okolje. Sedeli smo namreč pred panoramsko steno in zrl čez jezero in v venec gora nad njim. Mir, ki je vel iz videnega, nam je umiril strasti, odprl razum in v srcih poiskal prave besede. Čeprav se je večerilo in smo imeli nekateri do doma še dve uri vožnje, nihče ni imel poguma razbiti tega svetega trenutka.

V teh dneh, ko bomo več časa namenjali sproščnemu preživljanju prostega časa v naravi, se bomo zagotovo večkrat znašli v takšnih trenutkih. Izpijte te kupice miru do zadnje kapljice, leto je dolgo. Narava ima neverjetno moč. Komur je dano občutiti ta privilegij, sta mu na ramena nehote položeni tudi odgovornost in skrb za obdarovalko.

Najlepše stvari so zastoj, pravi Igor Drnovšek v naslovu svoje knjige, v kateri predstavlja dvainštirideset izjemnih slovenskih darov. Res je, le izgubiti jih ne smemo. Da je v Sloveniji narava dokaj dobro ohranjena, dobro vedo tujci, ki nas obiskujejo bolj in bolj. In dosegli smo stopnjo, ko se je ponekod že začelo zatikati; preveč prometa, prevelika uporaba, onesnaževanje, motenje naravnih procesov. Stojimo na pragu snovanja dolgoročnih trajnostnih strategij, ki nam bodo omogočile znosnost in ustavile nastajajočo škodo.

O zdravstvenem stanju naše matere Zemlje in predlogih, kako naj ji pomagamo preživeti, se veliko govori. Morda nam grozi katastrofa, ki bo neprimerno krutejša kot vse vojne tega sveta, morda pa bomo le znali in zmogli voz zapeljati v smer preživetja. Gorski svet ponekod že poka po sivih. Težko se nam je, seveda razvajenim, sprijazniti z dejstvom, da nam prav vse v prav vsakem trenutku ne bo več dostopno. S pravo mero razuma in dobrimi dogovori lahko zadovoljimo vse, saj sprememba načina rabe še ne pomeni izgube. Vendar skrb za naravo ni le stvar politike in sistemov, prav vsak posameznik lahko prispeva svoj delež. Kljub namigovanju o zelo črnih prognozah, še ni prepozno, pravi v tokratni številki intervjuvanec dr. Jože Bavcon.

Je pa dostopnost gorskega sveta le delček težave. Narava nam vrača vse, kar smo ji nepotrebne darovali, naj to hočemo videti ali ne. Ne zaradi svojih muh, zaradi samoohranitve. Naše meje izrabljanja se le dvigujejo. Še več površin ji krademo s pozidavo, izsekujemo še več tropskih gozdov, še več njenih bogastev izkoriščamo za svoje potrebe, kjer nas je volja, jezimo reke, drugje pa izsušujemo močvare ... Vodilo sta dobiček in udobje. Prvi korak, ki ga lahko naredimo, je, da kot posamezniki zmanjšujemo svojo porabo in s tem prispevamo k zmanjševanju onesnaževanja. Ne razmišljamo le, kako bi pridobili "na tone" dodatnih električnih kilovatnih ur. Le z ukinitvijo *standby* lučk, ki jih ima vsak dnevni prostor najmanj pet, bi samo v Nemčiji lahko zaprli dve jedrski elektrarni.

Prva skrb današnjega sveta mora biti varovanje okolja. S kakšnim veseljem sem pred letom ali dvema prebrala, ko se je mlada mamica na družabnem omrežju pohvalila, da je minilo leto, ko sebi ni kupila ničesar. Kako sem bila srečna, ko je druga podobna

PLANINSKI
VESTNIK

mladenka oznanila, da je pižamo zašila, namesto da bi kupila novo, tretja sogovornica pa le pripomnila, da pri njih, ker imajo manj časa, nosijo kar luknjaste. Odgovornost mladih in pogum, da se za pravo stvar postavijo po robu stereotipom, kaj vse se mora, so mi navdih. In zgledi vlečejo. Mnogo takih posameznikov in vsi pridruženi bomo nepremagljiva vojska zoper potrošnjo, sploh še, ko se bomo okužili z njenimi stranskimi učinki. Dobrodelnost in prostovoljstvo sta, če si želimo priznati ali ne, koristnejša za tistega, ki daje, kot za prejemnika. Skrb za okolje pa je, kot smo že rekli, prva v vrsti dobrih del. Ne le da z netrošenjem rešimo življenje nedolžni ptici, ki se ni zapletla v našo vrečko, ker je še nismo kupili, kaj šele odvrgli, ampak prejmemo dodaten bonus. Kaj je lepšega kot droben uspeh, dober občutek, ki nam dvigne samopodobo, nahrani naš dobri ego in nam da novega vetra za pot naprej, za večje uspehe. Že samo s poskusom, da bi rešili težavo, že s prvim korakom stopimo na pot k cilju. Če se vdamo, ne da bi sploh poskusili, so nam prikrajšane muke in mnoge skrbi, a škoda, ker smo s tem prikrajšani za izkušnje in sladkost uspeha, je nepopravljiva. Možgani in naša psiha potrebujejo te impulze sreče in zadovoljstva, sicer zbolijo. Psihičnega primanjkljaja samopotrditve ne nadomesti nobena filozofija, tuja indoktrinacija, noben avtogeni trening, še najmanj pa trošenje za nepotrebne stvari.

Narava bo preživela, želim si, da bi tudi mi. Zaupam, da zmoremo, zaupam, da smo dovolj zreli za odgovornost, ki nam je za preživetje dodeljena. Ko postane spoštovanje do naše hraniteljice samoumevno, so vsa naša dejana sproščena in poletno razigrana. Z darovi se ni igrati, s talenti pa še manj.

Anka Rudolf

UVODNIK

1 **Naj imata odgovornost in zaupanje vedno oblečena lahka poletna krilca**

Anka Rudolf

TEMA MESECA

4 **Gorski svet in pridobivanje energije**

Tina Leskošek

TEMA MESECA

9 **Ptice gora in energija obnovljivih virov**

Tomaž Mihelič

TEMA MESECA

12 **Divje reke ali beton?**

Tina Leskošek

INTERJUJ

16 **Urban Ažman**

Mira Hladnik

KOLUMNJA

22 **O alpinizmu in "alpinizmu"**

Bogdan Biščak

VISOKOGORSKA PLANOTA

24 **Čas belega in rumenega maka**

Olga Kolenc

DOŽIVETJA

28 **Tipanje v neznanem**

Vladimir Habjan

ALPINIZEM

32 **Folklor marogastih zadnjic**

Mateja Pate

PLANINSKE POTI

36 **U stenah Gradiške Ture zaživela Otmarjeva pot**

Aljoša Rehar

JAME

42 **Gore v Križni jami**

Franci Horvat

PLANINSKI SPOMINI

51 **Moja prva hoja na Triglav**

Justina Koletnik

INTERJUJ

56 **Jože Baucon**

Anka Rudolf

ŠPORTNO PLEZANJE

61 **Uiva las estalactitas!**

Jurij Ravnik

IZ SKRINJE SPOMINOV

65 **Šošter biti ni težko**

Srečo F. Klemenc

ZGODOVINA

68 **Onkraj mita Emilio Comici**

Jernej Šček

ŠPORTNO PLEZANJE

73 **»Na pomoč!«**

Eva Vrevc

PLANINČKOV KOTIČEK

76 **Zgodba o Mišku in miškah**

Kristina Menih

NAŠI SODELAVCI

79 **Kristina Menih**

DAN PLANINCEV

80 **Na Lisci 2500 ljubiteljev gora**

Po sporočilu za medije
povzela Zdenka Mihelič

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI.**

ALPE ADRIA TRAIL

82 **Iz Drežnice v Tolmin**

Irena Mušič Habjan

- 86 NOVICE IZ VERTIKALE
- 87 ZANIMIVOSTI
- 88 ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE
- 88 LITERATURA
- 92 JUBILEJ
- 93 PLANINSKA ORGANIZACIJA
- 94 NOVICE
- 95 U SPOMIN

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GR55
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Pogovarjala se je
Tina Leskošek

Na naši obali in v morju vetrnic ne bo, so pa med drugim primerne lokacije nad Slavnikom, Golič in Kokoš.
Foto: Franci Horvat

Gorski svet in pridobivanje energije

Ministrstvo za infrastrukturo o načrtih Slovenije

Verjetno nihče več ne dvomi o tem, da se bo moral način življenja, kakršnega poznamo danes, spremeniti, če želimo še naprej obstati na tem planetu. Dvomimo ne več, predstavljamo pa si tudi ne, kako naj bi drugače živeli. Velik del teh sprememb bo nastopil s postopnim odpovedovanjem fosilnim gorivom. Energijo bo treba pridobivati iz drugih virov, kar pa je povezano tudi s spremembo pokrajine, kakršno poznamo danes. Verjetno tudi gora.

Cveto Kosec
Foto: Vladimir Habjan

Po odgovore na vprašanja o obnovljivih virih energije in vplivu na neokrnjeno gorsko naravo sem se odpravila na ministrstvo za infrastrukturo. Na moja vprašanja sta potrpežljivo odgovarjala dr. Daniel Crnčec in Cveto Kosec.

Kako se Slovenija loteva izrabljanja obnovljivih virov energije?

Cveto Kosec: Prihodnost gradimo na vseh obnovljivih virih, ki so v Sloveniji na voljo. Njihova primernost je s strokovnega vidika večja ali manjša, še bolj pomembna pa je tudi družbena sprejemljivost. Nekateri projekti bi bili namreč z vidika energetske učinkovitosti zelo smotrni, vendar pa niso sprejemljivi z okoljskega in tudi ne podprti s strani širše javnosti. Trenutno poteka širša razprava o tem, kako ambiciozno

zastaviti uvajanje obnovljivih virov, pri čemer so pogledi različni. Naravoslovno-tehnični sektor in podjetja so bolj zadržani, ker pravijo, da je treba upoštevati predvsem zanesljivost delovanja energetskega sistema. Nevladne organizacije in splošna javnost pa zagovarjajo večjo ambicioznost pri rabi obnovljivih virov, pri čemer se zdi, da se v celoti ne zavedamo, kaj to pomeni z vidika umeščanja energetskega objekta v prostor. To namreč pomeni, da bo treba postavljati hidroelektrarne in vetrne elektrarne tudi tja, kjer bo to imelo določene posledice na okolje. Vsekakor večji posegi v prostor pomenijo tudi večje posege v hriboviti svet.

Kot pripravljavci podnebne in energetskega načrta moramo upoštevati oboje – moramo biti dovolj

ambiciozni, hkrati pa upoštevati tudi varstvo narave, kar ni vedno lahko. Problem prevelike ambicioznosti postavljenih ciljev je nevarnost, da ciljev potem ne dosežemo. Če nam danih zavez ne bo uspelo izpolniti, bomo morali izvesti dodatne ukrepe ali pa bo Slovenija finančno kaznovana oziroma bo morala investirati v obnovljive vire v drugih državah ali pa kupiti del tovrstne energije, kar vse bo šlo na škodo domačega gospodarstva.

Kakšna je splošna usmeritev države, torej kakšni so njeni cilji pri načinu pridobivanja energije?

Danijel Crnčec: Že od leta 2015 je v pripravi energetskega koncepta Slovenije, ki naj bi zajemal obdobje do leta 2030 s pogledom do leta 2050. Do takrat moramo doseči razogljičenje, kar pomeni občutno zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov in večjo rabo obnovljivih virov energije, še povečati energetske učinkovitost in hkrati zagotoviti energetske varnost, pa tudi okrepiti področje raziskav in izboljšav ter s tem povečati našo konkurenčnost. S podpisom Pariškega sporazuma smo se zavezali, da bomo dvig globalne temperature zamejili na največ 2 °C oziroma ga ohranili pri 1,5 °C. Skladno s tem ciljem zdaj vse članice EU sprejemajo strateške dokumente do leta 2030 in vključujejo tako energetske kot podnebne strategije in dokumente. Nad energetskega koncepta Slovenije in nacionalnim energetskega-podnebnim načrtom bdi Ministrstvo za infrastrukturo, nad drugim, ki je dolgoročnejši in govori o omejevanju izpustov toplogrednih plinov do leta 2050, pa Ministrstvo za okolje in prostor. Šele ko bodo usklajeni in sprejeti vsi

ti dokumenti, bomo lahko odgovorili na konkretna vprašanja, kaj in kje se bo gradilo.

Ta hip s strani skupine institucij, ki jo vodi Institut Jožef Stefan, v njej pa sodelujejo še Kmetijski inštitut, Gozdarski inštitut, distribucijska podjetja in drugi deležniki, še posodabljam strokovne podlage. Te bodo pokazale, kaj je v Sloveniji sploh mogoče, izvedljivo in okoljsko sprejemljivo, in to bo izhodišče za širšo javno razpravo. Potem pride na vrsto še politična odločitev, ko bo že bolj jasno, ali bomo v naslednjih letih šli v gradnjo nekaterih energetskih objektov ali ne.

Ali ministrstvo oziroma država upoštevata tudi civilne iniciative, ki se borijo proti uničenju določenega okolja zaradi postavitve elektrarn?

Cveto Kosec: Eden izmed pogostih neupravičenih očitkov je, da ministrstvo dela zgolj v interesu energetskega lobija, in nas obtožujejo korupcije, čeprav za to nimajo prav nobenih dokazov. Pogosto sem nad ravnanjem razprav ob koncu sestankov z lokalnimi civilnimi iniciativami ali pa z *nevladniki*, ki gledajo na zadevo zelo ozko, razočaran, saj noben strokovno utemeljen argument ne naleti na razumevanje. Treba je vedeti, da mi ob snovanju predlogov upoštevamo dolgoročni interes prebivalcev Slovenije. Ne gledamo na zaslužek energetskega lobija niti ne le na okoljske koristi ali škodo, ampak bistveno širše in predvsem na to, kakšne posledice bo imela določena energetska politika na industrijo in na prebivalce. Naše stališče je, da je Slovenija, če želimo priti do ciljev, ki smo si jih zastavili, obsojena na uporabo vseh obnovljivih virov, ki so na voljo. Hidroenergije,

Soške elektrarne razmišljajo tudi o postavitvi vetrne elektrarne ob akumulaciji črpalne hidroelektrarne Avče.
Foto: Franci Horvat

V Sloveniji za zdaj stojita le dve vetrnici ob primorski avtocesti, sicer pa so določili 13 primernih območij.

Foto: Oton Naglost

sončne in vetrne energije ter v severovzhodni Sloveniji tudi geotermalne energije, ki je zdaj še premalo izkoriščena. Glede zadnje pa je treba pojasniti, da je pri nas na voljo predvsem za nizkotemperaturno in srednjemperaturno izrabo – torej za toplice, rastlinjake, ogrevanje hiš, žal pa ne omogoča izrabe za proizvodnjo električne energije.

Res je tudi, da ena vetrnica proizvede zanemarljivo malo elektrike. Ampak več vetrnic skupaj pa kar nekaj, zato je treba gledati na daljše časovno obdobje. Le na tak način lahko dosežemo zastavljene cilje, če pa vsemu rečemo ne, do cilja nikoli ne bomo prišli. Dostikrat nas tudi vprašajo, čemu raje ne vlagate v energetske obnove stavb, namesto da subvencionirate obnovljive vire. Tudi tu je resnica drugačna. V energetske obnove veliko vlagamo, a s tem bomo porabili le manj fosilnih goriv, delež električne energije iz obnovljivih virov pa s tem ne bo nič večji. Zavezali smo se, da bo delež obnovljivih virov v končni rabi energije do leta 2020 25-odstoten, trenutno pa smo na 21,5-odstotnem deležu. Ta hip ne gradimo nobenega omembe vrednega proizvodnega vira in do konca prihodnjega leta ne bo zgrajeno nič novega, kar bi ta odstotek lahko povečalo, tako da cilja ne bo mogoče doseči. Ob tem je treba poudariti, da imamo težave pri doseganju ciljev tudi zato, ker smo v preteklosti premalo storili v prometu, ki je največji porabnik energije. V prometu bi namreč morali do leta 2020 deset odstotkov vse potrebne energije

pridobiti iz obnovljivih virov (to pomeni poleg biogoriv uvedbo metanola, vodika, pospešeno uvajanje e-mobilnosti), pri tem pa krepko zaostajamo. Težava je tudi v tem, ker smo tranzitna država in je domačega prometa zgolj tretjina. Zato se je teža ukrepov prevesila na energetiko, ki pa pomeni večje posege v prostor.

Je pridobivanje energije stvar države ali je to prepuščeno trgu?

Danijel Crnčec: Država energetskih objektov ne gradi več in vanje ne investira. Mi z usmeritvami zgolj podpiramo investitorje, da vlagajo v izrabo obnovljivih virov.

Ali se skupna energija, ki jo v Sloveniji porabimo, vsako leto povečuje?

Cveto Kosec: Ne. Racionalna raba energije je zadnjih 7–8 letih v EU zelo pomembna tema, vlaganje v izboljšanje tehnoloških procesov in varčnejše naprave je trend, ki mu tudi mi sledimo in si za to zelo prizadevamo. Zdaj govorim o vsej energiji. Z racionalno rabo in toplotno izolacijo stavb smo že naredili toliko, da se skupna raba energije ne povečuje več, temveč celo rahlo pada. Povečuje pa se raba električne energije in v prihodnje naj bi jo z elektrifikacijo prometa in družbe nasploh potrebovali še več. Toplotnih črpalk, električne vozil in elektronskih naprav je vedno več – kako naj torej raba elektrike pade? Ne bo. Znanstvene institucije so na podlagi dostopnih podatkov naredile

scenarije, kako bo poraba elektrike naraščala. Imamo različne ocene, najnižja številka ob zelo nizki intenziteti elektrifikacije pa je najmanj dva odstotka na leto, in to z že vključenimi intenzivnimi ukrepi na področju učinkovite rabe energije. Takšne so vsaj ocene za naslednjih deset let.

Poleg tega pa moramo že zdaj v načrtih prihodnje oskrbe z električno energijo upoštevati tudi dogodke, ki naj bi se zgodili do leta 2050. Gre za zaprtje jedrske elektrarne in bloka 6 v TEŠ, ki danes skupaj v Sloveniji proizvedeta kar dve tretjini vse električne energije.

S čim naj bi jih nadomestili?

Cveto Kosec: Tega trenutno ne vemo, ker o tem še ni soglasja. Politika ni tako daleč, da bi sprejela dolgoročne straške dokumente, se spodaj podpisala in bi potem to tudi veljalo. Kot rečeno, zdaj si prizadevamo prav za to.

Kaj pa vi mislite, kako bomo pridobivali elektriko v prihodnosti?

Cveto Kosec: Jaz upam, da bo do takrat znanost naredila preboj, ki ga obljublajo že dolgo – fuzijski reaktor, v katerem bo potekalo zlivanje jeder brez radioaktivnih odpadkov, in bo zagotavljal neomejene količine energije v objektu, ki ne bo imel velikih vplivov na okolico. Fizikalno ta proces žal še ni primeren za komercialno izrabo. Ko bo, pa bodo težave s pridobivanjem potrebnih količin energije preteklost. Verjamem tudi, da se bodo procesi zmanjševanja rabe

fosilnih goriv nadaljevali še naprej in po letu 2050, če ne že prej, verjetno ne bo več mogoče računati na fosilna goriva. Prav tako se bo nadaljeval proces povečevanja deležev obnovljivih virov energije. Na kratko, prihodnost so obnovljivi viri in/ali tehnološki preboj.

Kaj pa gradnja elektrarn v gorah? Kjer so območja zaščitena ...

Cveto Kosec: Ta območja bodo ostala zaščitena in tam ne računamo na gradnjo obnovljivih virov.

Je hriboviti svet sploh zanimiv za postavitev elektrarn?

Cveto Kosec: Seveda je zanimiv. Vetrne elektrarne se načrtujejo na območjih, kjer je dovolj vetra. Ministrstvo je leta 2010 naročilo študijo, da bi ugotovili, kje v Sloveniji so sploh teoretične možnosti za izkoriščanje vetrne energije. Pripravljavci študije pri tem niso upoštevali le tega, kje je veter, ampak so izločili tudi vsa zavarovana območja, vsa gosto poseljena območja in območja, kjer je povprečna hitrost vetra neustrezna. Izdelavo zemljevida s primernimi lokacijami za vetrne elektrarne je sicer naročilo tudi Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki pa je drugačen od našega, tako da ta dva zemljevida žal med seboj nista usklajena.

V Sloveniji za zdaj stojita le dve vetrnici ob primorski avtocesti, sicer pa je bilo takrat definiranih 13 primernih območij. Med drugim je bila ena od teh lokacij Porezen, pa Ojstrica na meji med Slovenijo in

V zgornjem toku Soče zagotovo ne bomo gradili večjih HE, tudi na pritokih ne, saj Sačo varuje poseben zakon. Foto: Dan Briški

Kot primerno območje za vetrne elektrarne se je izkazala lokacija od Boča proti Rogatcu. Na sliki je jutranji Boč.
Foto: Franci Horvat

Avstrijo ter lokacije od Boča proti Rogatcu, v Kočevskem rogu, Loški potok in območja na Krasu (občina Divača), kjer je tudi največji naval investitorjev. Na naši obali in v morju vetrnic ne bo, so pa primerne lokacije nad Slavnikom, Golič, Kokoš, Soške elektrarne razmišljajo tudi o postavitvi vetrne elektrarne ob akumulaciji črpalne hidroelektrarne Avče. Gorata območja so sicer primerna največ do višine 1100 metrov, pri čemer so upoštewane vse zakonske omejitve.

Gradi pa se lahko tudi drugje, ne le na najbolj primernih območjih?

Cveto Koscec: Lahko, vendar se potem odpre vprašanje ekonomske sprejemljivosti.

Ali je bil podoben zemljevid narejen tudi za umeščanje hidroelektrarn?

Cveto Koscec: Bili smo na poti, da bi naredili takšno študijo, vendar se žal ni izšlo, in je zadeva padla v vodo. Ker je Slovenija gorata država in bogata z vodo, je vsekakor primerna za postavitve malih hidroelektrarn (MHE). Teh je že zdaj kar nekaj – čez 500, kar pa še ne pomeni, da jih ni mogoče zgraditi še nekaj. Bi pa bilo treba lokacije izbrati po temeljiti selekciji. Na določenih lokacijah bi se lahko zgradilo več MHE, ampak ne na način, da škodujemo naravi. Pri gradnji MHE morajo biti upoštevani vsi ukrepi, ki so strogi in predpisani. Smo za to, da se izpolnjevanje predpisov glede velikosti elektrarn in pretokov temeljito nadzira. Je pa to stvar inšpektorata na Ministrstvu za okolje in prostor, ki bi moral, če jih nima dovolj, zaposliti več inšpektorjev. Če bi bile kazni velike in bi kršitev koncesije pomenila njen avtomatski odvzem, pravil nihče

ne bi kršil. Ne zdi se mi pa prav, da zato, ker nekateri kršijo pravila, potem preprosto rečemo, da koncesije za izrabo vodotokov ne damo nikomur več. Ob teh predpogojih vidimo v Sloveniji še veliko potenciala za gradnjo MHE oziroma obnovo nekdanjih mlinov ali žag, ki ne služijo več namenu, pa bi bile primerne za proizvodnjo elektrike. Po našem mnenju torej MHE da, ampak ne povsod in za vsako ceno.

Katera območja so sploh varna pred MHE?

Cveto Koscec: V zgornjem toku Soče zagotovo ne bomo gradili večjih HE, tudi na pritokih ne, saj Soča varuje poseben zakon. Vlada je pred kratkim sprejela tudi sklep, da elektrarn na Muri ne bo. Je pa v Triglavskem narodnem parku kar nekaj MHE, ki ne kršijo nobenega od načel – so skrite očem, so okolju prijazne ter omogočajo prehod ribjih in drugih živalskih vrst in potrjujejo, da je sobivanje vendarle možno.

Ali se pri podeljevanju dovoljenj za MHE upoštevajo trendi podnebnih sprememb? Voda bo čez leta razporejena drugače, kakor je bila do zdaj ...

Cveto Koscec: Res je, priča spremembam smo že zdaj. Dogajale se bodo velike suše in pa skrajno velike vode. Te stvari se žal pri načrtovanju še ne upoštevajo in tudi smernic glede tega še ni. Se pa hidrološke razmere za MHE poslabšujejo in investitorji so pripravljani vlagati le tam, kjer se jim to splača. Vedeti pa je treba, da MHE lahko tudi blažijo posledice podnebnih sprememb. Zadržijo lahko prvi val narasle vode, zadržijo lahko tudi ogromno voda, ki ga sicer hudo-urniki lahko prinesejo v dolino in s tem povzročijo ogromno škode. In pri odločanju o podelitvi koncesij in v razpravah bi morali upoštevati tudi to. ○

Ptice gora in energija obnovljivih virov

Upliv vetrnic na gorsko okolje

Segrevanje ozračja in z njim povezane podnebne spremembe so v zadnjih letih aktualna tema. Že dolgo ni več dvoma, da so posledica ogromnih izpustov toplogrednih plinov raznovrstnih dejavnosti človeštva, predvsem energetike.

Spremembe bodo vplivale tako na človeštvo kot na naravo, zato je segrevanje ozračja tudi velik naravovarstveni problem, čeprav so ravno naravovarstveniki pogosto označeni kot glavni nasprotniki postavljanja energetskih objektov obnovljive, nizkoogljične energije. A naravovarstvo je enotno, da je treba reševanju podnebne krize nameniti veliko pozornosti. Korenito bo treba zmanjšati predvsem porabo energije in klasične vire energije nadomestiti z brezogljjičnimi – a ne kar vsepovprek.

Prihajajoče spremembe za avifauno gora

Dvig temperatur bo največje spremembe povzročil pri populacijah gorskih ptic. Zaradi vse toplejše ga podnebja se bodo primerne življenjske razmere za posamezne vrste pomikale na večje nadmorske višine

ali proti poloma. Pri nas jim bo preprosto zmanjkalo prostora, poti proti severu pa zaradi drobljenja njihovega življenjskega okolja in številnih antropogenih ovir ne bodo zmogle. Vrste, za katere se že zdaj kaže, da bodo imele največ težav, so visokogorske vrste, kot so na primer belka, planinski vrabec, komatar, planinska pevka itd.

Poglejmo si primer belke. Slovenska populacija je že zdaj vezana na visokogorje, predvsem na pas nad 1900 metrov nadmorske višine. Orografija naših gora omogoča, da tam živi med tristo in petsto parov belk. Belki namreč ustrezajo visokogorske planote in platoji, strmine so zanje manj primerne. Močna populacija je ta hip še vedno rezultat primernih življenjskih razmer na platojih, kot so Kaninski podi, Kriški podi, Hribarice, Ledine, z dvigom temperatur pa bodo ta

Za ruševca je dokazano, da nanj infrastruktura vetrnih elektrarn vpliva veliko bolj, kot kakšna druga infrastruktura (npr. stebri žičnic). Zakaj s takih območij praviloma izgine, ni jasno. Vplivi vetrnih elektrarn so lahko veliko obsežnejši, kot si mislimo.

Foto: Tomaž Mihelič

Beloglavi jastreb sodi med najbolj dovezetne vrste za trke z vetrnicami. V Španiji jih vetrne elektrarne vsako leto pokončajo okrog 1000. Vrsta se zaradi načina letenja in načina gledanja ne bo sposobna prilagoditi.

Foto: Tomaž Mihelič

območja postala zanjo neprimerna. Nekaj časa bo populacija verjetno še vztrajala na najvišjih vrhovih, potem pa bo izginila. Podoben izid lahko pričakujemo še za več tipičnih vrst našega visokogorja. Trud za zmanjšanje učinka toplogrednih plinov je tako tudi konkretna naravovarstvena skrb za ohranitev visokogorskih ptic, še posebej, ker jim z drugimi naravovarstvenimi akcijami, usmerjenimi v varovanje habitata, praktično ne moremo pomagati.

Veliki pomisleki ob gradnji energetskih objektov v gorskem okolju

V sodobni družbi je vlaganje v obnovljive nizkoogljične energetske objekte že dolgo močno podpirano s subvencijami. To se odraža tako s subvencijami za gradnjo kot z visoko odkupno vrednostjo proizvedene energije. S tako računico so se pojavili tudi apetiti po postavitvi vetrnih elektrarn na odmaknjene visoke grebene in vrhove, kjer je prevetrenost večja. Seveda pa je pomembno, da se pred tovrstnimi potezami vprašamo, ali je postavljanje teh objektov v tako občutljivo okolje, kot so gore, smiselno in upravičeno. Škoda, ki bo nastala s postavitvijo takih objektov, bo ogromna in nepopravljiva. To lažje razumejo ljudje, ki pogosto obiskujejo gore, saj imajo lastno izkušnjo o naporu, ki je potreben za vsako dodatno stvar, ki jo želijo prinesiti s seboj na vrh. Izkušnje jim torej narekujejo, da vzamejo s seboj le najnujnejše. Podobno je z gradnjo v visokogorju. Zaradi težkega in strmega terena je potreben bistveno večji energetski vložek za gradnjo, njene posledice na krajino, ki jo je ravno

odmaknjenost uspela ohraniti, pa bodo ogromne. Paziti moramo torej, da ne bodo okoljske subvencije za gradnjo v naravi povzročile škode, in se zavedati, da je tovrstna gradnja lahko samo zelena pretveza, saj bodo glavni energenti za vso težko gradnjo v gorah predvsem fosilna goriva. Žal je opaziti, da gradnjo takih energetskih objektov žene predvsem dobiček, in ne skrb za okolje, saj bi v nasprotnem primeru bistveno več vlagali v učinkovitejšo rabo energije na državni ravni. Še vedno smo lahko bistveno bolj učinkoviti in več prispevamo k zmanjšanju podnebnih sprememb, če se osredotočimo na učinkovitejšo rabo energije kot na dodatno zagotavljanje nizkoogljične energije. Tu ne govorimo o kakšnem posebnem odrekanju, pač pa o zmanjševanju zaradi učinkovitejše porabe.

Okoljevarstvena organizacija Greenpeace ocenjuje, da bi do leta 2030 lahko na ta način v Evropi porabo energije zmanjšali za 25 odstotkov. Z vlaganji v zmanjševanje porabe energije lahko prihranimo izjemno veliko sredstev. Na evropski ravni govorimo o več sto milijardah evrov prihrankov, in lahko si predstavljamo, kaj vse se da s tem storiti v spopadu s podnebno krizo za ohranjanje okolja in biotske raznovrstnosti. Vendar pa je to v nasprotju z interesi energetikov, ki so eden najvplivnejših lobijev v družbi. Ni torej naključje, da je zmanjševanje porabe energije povsod po svetu obrobna tema, v ospredje je postavljena proizvodnja.

Upliv na ptice

Zaenkrat je videti, da večina vetrnih elektrarn po svetu na večino vrst ptic nima večjega vpliva. Pravzaprav

je zelo malo ptic, ki so občutljive, in večinoma gre za velike ujede. Te vrste so že po naravi redke. Škodo bodo povzročale torej samo vetrnice, ki bodo postavljene na določena območja. To se kaže tudi v praksi že postavljenih vetrnic.

V Evropi so najbolj smrtonosne vetrnice v Španiji. Tam nekaj manj kot 20.000 turbin vsako leto pobije med 6 in 18 milijonov ptic in netopirjev, a k tej slabi statistiki prispevajo le nekatera vetrna polja. Med velikimi ujedami sta najbolj na udaru beloglavi jastreb in planinski orel. Samo španske vetrne elektrarne vsako leto pobijejo okrog tisoč teh ujed. Do zdaj so največjo smrtnost zabeležili pri vetrni elektrarni Salajones v Navarri, kjer so z raziskavo v letu 2001 ugotovili, da je vsaka vetrnica ubila več kot osem beloglavih jastreb. Podobno je na vetrni elektrarni Altamont Pass v Kaliforniji, le da ta pobija predvsem planinske orle. Številni ukrepi za preprečevanje smrtnosti žal ne dajejo rezultatov, kar kaže, da je treba največ pozornosti nameniti izbiri lokacije vetrne elektrarne. Nekatera območja so zelo sporna, druga manj. Planinskemu orlu in beloglavemu jastrebu predstavlja postavljanje vetrnic v gore veliko grožnjo, saj sta to že naravno redki vrsti, ki pri nas naseljujeta praktično samo gore.

Zakaj prihaja do tako velikega vpliva

Razlogov, da imajo vetrne turbine tako velik vpliv na planinskega orla in beloglavega jastreba, je več, delujejo pa kumulativno, kar učinek poveča. Obe vrsti sta tipična jadralka, zato je v odsotnosti toplotnih

dviganj izkoriščata pobočno dvigovanje zraka zaradi prehoda čez grebene, kar narekuje jadranje ob gorskih pregradah. Vetrne turbine so z istim razlogom postavljene na ta ciljna, najbolj prevetrena mesta. Narava bo ptice torej še naprej silila, da bodo uporabljale ista območja. Drug razlog je velikost ptice, ki evolucijsko gledano v zraku nikoli ni imela plenilcev, na katere bi morala paziti, zato ni pozorna na okolico okrog sebe, čeprav odlično vidi. Visoko v zraku ta vrsta tudi nikoli ni naletela na oviro, zato temu ne posveča nobene pozornosti. Tretji razlog pa sta vid in zorni kot, ki ga imajo te ptice. Za pregledovanje terena pod sabo se z odličnim vidom močno osredotočijo na cilje na tleh, zorni kot pa je ravno zaradi tega zelo ozek.

Pri planinskem orlu je bilo ugotovljeno, da je največ trkov z vetrnicami vezanih na čas lovljenja plena in območnih spopadov, kar ni presenetljivo. Beloglavi jastreb praktično cel dan zbrano pregleduje tla pod sabo in išče hrano.

Seveda je možno, da kakšnega od razlogov za trke še ne poznamo. Odkrivanje tovrstnih vplivov je zelo težko in veliko raziskav je bilo potrebnih, da so se vplivi potrdili. Tako na primer še vedno ne razumemo, zakaj ravno vetrne elektrarne tako bistveno vplivajo na izginjanje ruševca, medtem ko ista vrsta lahko bolje tolerira postavitev nekaterih drugih objektov. Verjetno glede vpliva vetrnic na ptice še marsikaj ni popolnoma razjasnjeno, že zdaj pa vemo, da bi bilo postavljanje vetrnic v ohranjeno naravo visokogorja velika napaka. ●

Okoliščine, da elise vetrnic lahko presenetijo planinskega orla, se pojavijo predvsem med njegovim lovom in teritorialnimi aktivnostmi. Če vrsta želi biti uspešna, takrat ni sposobna opazovati ostale okolice.

Foto: Andrej Tavčar

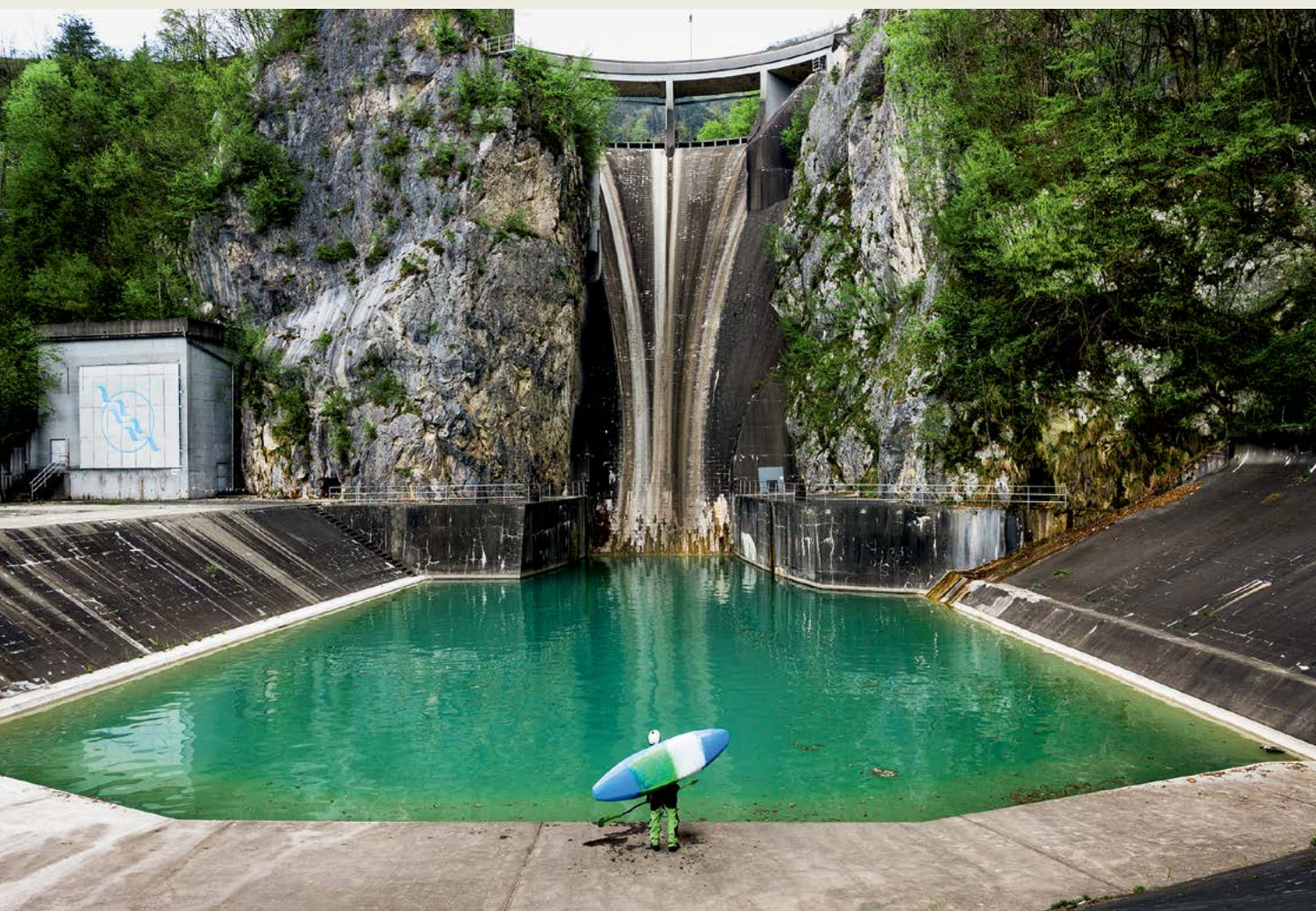

Pogovarjala se je
Tina Leskošek

Divje reke ali beton?

Rok Rozman o vplivih hidroelektrarn

Ste med novicami v zadnjih letih že zasledili posnetke pisanih kajakov in kajakašev, ki veslajo na dolge razdalje po balkanskih rekah, tudi po Soči in Savi, in ves čas na nekaj opozarjajo? Ne borijo se proti namišljenim grožnjam, pač pa proti postopnemu, a vztrajnemu uničevanju narave, ki jo vsi potrebujemo tako za življenje kot za duševni mir.

Rok pred jezom HE Maste na Savi Dolinki. Bitka aktivistov proti hidro lobijem je pogosto bitka med Davidom in Goljatom, zato terjaja veliko iznajdljivosti.
Foto: Jan Pirnat

Na kaj opozarjajo, nam je razložil Rok Rozman, prepoznavni obraz in glas gibanja Obramba balkanskih rek (*Balkan River Defence*).

Rok, se nam lahko na kratko predstaviš?

Kot otrok sem se z deževniki igral po lužah in še danes sem hvaležen, da me zaradi tega niso zmerjali, pač pa so me pustili. Verjetno sem zaradi tega postal biolog in danes rešujem reke.

Vedno sem bil *mahnjen* tudi na šport. Ko sem treniral veslanje v četvercu brez krmarja, smo šli leta 2008 na olimpijske igre v Peking. Peking mi je dal misliti. Bilo je grozno. Naredili so umetno mesto za en mesec, vse je bilo narejeno za kamero. Kam so šli vsi ti ljudje, vsi psi, kam so šli gozdovi? Kmalu sem vse skupaj pustil in se odločil, da bom dokončal študij biologije. Končno sem imel dovolj časa za plezanje, ribolov, kajak ...

Kako je nastalo gibanje *Balkan River Defence* in kakšno je njegovo poslanstvo?

Ko smo hodili na kajakaške odprave, sem spoznal ogromno rek in se zavedel, kako pomemben in ogrožen ekosistem so. Tako v Avstraliji kot v Južni Ameriki in mnogih evropskih državah ni bilo reke, da ne bi nosili čolnov okoli jezov. Ko v mokrem neoprenu hodiš mimo jezov, res vidiš, kaj jez naredi. Čeprav so nas učili, da je to zelena energija, je bolj malo od tega res. Kako zdaj združiti izkušnje iz športa, biologije in človeško potrebo, da bi rad pomagal naravi oziroma domačinom, ki jim potaplajo vasi?

Ko sem iskal podatke, da bi pomagal Avstralcu Benu, ki je reševal reko Rio Marañón v Peruju, sem naletel na zemljevid avstrijske NVO¹ *River Watch*, kaj vse se

z namenom". Vse se je odvijalo zelo hitro, v manj kot pol leta smo že izpeljali *Balkan River Tour*.² To je postala največja akcija za ohranjanje rek v Evropi. V 33 dneh smo preveslali 23 rek v 6 državah in vmes organizirali proteste. Na koncu smo ne le zaradi naše akcije, temveč zaradi dela vseh strastnih naravovarstvenikov, ustavili gradnjo sedmih jezov – v Bosni in Makedoniji. Podjetja so odstopila, ker smo ustvarili tako negativno publiciteto, pa še domači nevladniki so uspeli na sodiščih. To je še danes naš namen – da naredimo neke vrste šov, pomp, da pride sto pisanih kajakov. Ko pride tja še BBC s svojim novinarjem in ko damo mikrofona domačinu, ki pove, kaj jim grozi, smo na ta način premostili nek prepad, ki se ga prej ni dalo.

Po treh turnejah smo ime spremenili v *Balkan River*

namerava zgraditi na Balkanu – 2700 jezov, od Slovenije do Grčije. Zdi se mi, da ima naravovarstvo željo po elitizmu, v smislu – mi, naravovarstveniki, smo nekaj posebnega. Tudi ob študiju biologije sem spoznal veliko strokovnjakov, ki so ogromno vedeli, ko si jih pa vprašal, ali so rešili kakšen kvadraten meter gozda, je bil odgovor ne. Kaj pomaga popis vrst v nekem gozdu, če tega gozda čez nekaj let ne bo več tam? Želel sem si, da bi naravovarstvo ljudje jemali kot "žur

Defence, zato da smo dali ljudem vedeti, da to ni le enomesečna akcija. Nismo ne društvo ne projekt, želimo si, da bi bili gibanje.

Kakšen je torej vpliv hidroelektrarn na okolje?

Naštel bom le nekaj najočitnejših negativnih vplivov.

- *Hydropeaking*³ je pojav, ko jez na reki odprejo ali zaprejo, nivo vode pa očitno zaniha tako v strugi

² Balkanska rečna turneja.

³ Neenakomerno nihanje nivoja vode ob jezovih zaradi trenutnih potreb energije.

Reka Valbona pod velikimi koriti
Foto: Jan Pirnat

¹ Nevladna organizacija.

dolvodno kot v akumulaciji, ki je nad jezom. Vsakdo si lahko predstavlja, kaj se zgodi z živalmi na obali, če se v pol ure nivo vode zniža za en meter. Biodiverziteteta in abundanca vodnih vrst je na zajezenih rekah precej manjša – ta vpliv se lahko čuti desetine kilometrov dolvodno od jezov, vrste ne morejo preživeti. Gorvodno pa ustvarijo jezero, ki je veliko toplejše kot reka in ima zato manj kisika, vrst je manj ali pa so tujerodne.

- Jezovi predstavljajo oviro pri migraciji rib, ki se selijo gorvodno na drst. Seveda obstajajo že dvigala, ki zaznajo ribo in jo dvignejo nad jez, ampak riba potem pride v toplo zamuljeno jezero, išče pa bistro alpsko reko ali potok.

V Kanadi propadajo celi gozdovi zaradi tega, ker lososi ne morejo več v povirne predele rek. S svojimi trupli so posredno preko plenilcev na tisoče let gnijili te gozdne ekosisteme. Tam je namreč vsako leto

Rok Rozman
Foto: Jan Pirnat

poginilo na tisoče ton lososov. V izotopih dreves so ugotovili, da dušik v glavnem prihaja iz oceanskih ekosistemov, torej iz lososov.

V Severni Ameriki so se zavedeli izjemne škode, ki jo povzročajo jezovi, zato so jih začeli rušiti. Prvi primer odstranitve velikega jezov se je zgodil na reki Elwha v zvezni državi Washington leta 2012. Dokazali so, da jez ni več v korist javnosti. V dveh letih so lososi prišli nazaj, naredile so se sipine, ki preprečujejo poplave, kraj je turistično zanimiv, v ustje reke so se vrnile orke.

- Reka ni samo tok vode, ampak je tudi tok sedimenta. V alpskih rekah je vedno ogromno peska, ki brusi skale, premikajo se kamni. Celo dno se ves čas premika, potuje z gora v oceane. To je zelo pomemben proces, ki smo ga z jezovi ustavili. Akumulacije na alpskih rekah se hitro zasujejo (zato so recimo pred kratkim čistili akumulacijo Most na Soči), pod jezom pa reka spet samo odnaša, ne more prinesiti sedimenta od zgoraj. Zato se struga pod jezom poglobi, skupaj s strugo pa pade tudi nivo podtalnice. To se kar naenkrat tiče vseh – vsi pijemo vodo. Če moramo zanjo vrtati globlje, je tudi dražje, pa še kvaliteta je slabša.

- Največji problem pa je sama gradnja jezov. Na svetu so tri vroče točke gradnje. Balkan, jug Južne Amerike in Himalaja. Trudijo se graditi v državah, ki jih imajo za manj razvite, zato ker se tam lažje izpelje koruptivni posel, pa še reke imajo v goratih predelih precejšen padec.

Skoraj po pravilu pride tuj investitor, ki naroči presojo vplivov na okolje ter se zatem poveže z lokalnim politikom in gradbincem. Cilj teh jezov ni reševanje energetske krize, pač pa to, da se bo nekdo okoristil z denarjem. Teh 2700 načrtovanih jezov na Balkanu so večinoma male hidroelektrarne v goratih predelih, ki bodo dale od sebe med 1 in 5 MW.⁴ To pa je tako zanemarljiva količina elektrike, da je prav smešno.

Ob tem so spremembe podnebja že dolgo dejstvo. Imamo manj snega, manj taleče se vode – te elektrarne pa so odvisne od talečega se snega. Ko pride obilno deževje, je vode preveč in elektrarno morajo zapreti.

Domačini so povsod proti gradnji. Vedo, da so od reke živeli sto in več generacij, da jo potrebujejo. Ravno zdaj se začneja razvijati trajnostni turizem in v kakšnih zakotnih krajih je to edina možnost za služka.

Ne gremo proti razvoju, pač pa proti izkoriščanju.

Kakšni so načrti glede hidroelektrarn v Sloveniji?

Kar se tiče hidroenergije, je Slovenija ena najagresivnejših držav na Balkanu. Deloma zato, ker pri tem pomaga EU s subvencijami, tudi evropska banka za razvoj in obnovo subvencionira jezove, čeprav ima v statutih napisano, da ščitijo naravno in kulturno dediščino.

Trenutno je v predlogih 19 velikih in 100 malih HE. Vse male HE naj bi bile v hribovitih in goratih predelih. Male HE nam dajo trenutno manj kot 2 % vse električne energije, ki jo porabimo. So pa skoraj vse male HE privatno lastninjene, kar pomeni, da investicija

⁴ Megavat – enota za navajanje moči energetskih sistemov.

Flotilja na Bohinjskem jezeru z
jasnim sporočilom
Foto: Matic Oblak

100.000 evrov pomeni 3000–4000 evrov prihodka na mesec, pa če deluje ali pa ne. Kdor ima možnost, bo seveda poskusil dobiti koncesijo, saj se izplača, pa še subvencijo dobi.

Uničenje pa je veliko. Včasih je bolje narediti eno veliko elektrarno in sto drugih rek pustiti pri miru. V Sloveniji smo že 50 % vodotokov izrabili v energetske namene. Medtem ko svet počasi začne razumeti mnoge pomanjkljivosti ter hidroelektrarne podira (v ZDA so v zadnjih petih letih podrli več sto jezov, podobnih val se dogaja v zahodni Evropi), bi jih mi radi gradili na vsakem potočku, ki ima vsaj malo padca, pa čeprav poleti presahne.⁵

Kakša je prihodnost Soče?

Soča je paradoks. Mi jo imamo za divjo reko, pa v rešnici ni. Ima 7 jezov, 3 v Sloveniji in še 4 v Italiji. Soča je od Tolmina dalje, do koder sega prva akumulacija, mrtva reka. To je čisto nenaraven sistem, ker jo regulirajo zelo brutalno. Na turneji smo veslali od njene izvira do morja, ljudje so jokali, ko so to videli. Na pritokih je več kot 30 malih hidroelektrarn. To je za reko tako, kot bi drevesu požagal veje. Soške elektrarne Nova Gorica še zdaj ne odstopajo od načrtovanja novih hidroelektrarn na Soči v zgornjem toku. Skušali so celo spremeniti zakon iz leta 1976, ki štiti Sočo s pritoki vred gorvodno do Tolmina.

Pred nekaj leti so se ljudje postavili Soči v bran, kasneje pa so predlagali jez na Učji in dejali, da je to kompromis. Učja ne spada pod Naturo 2000, čeprav je kanjon zelo poseben, zato je nič ne štiti. Voda naj bi šla v cevi, centrala naj bi bila pri Žagi, spet – za malo elektrike veliko uničenje. A se seveda ne bomo dali in bomo naredili vse, da ta absurd preprečimo.

Kakšne so torej alternative?

Solarni paneli seveda niso najboljša rešitev, ker še ne vemo, kam z odpadki. Verjetno bo potrebna

Roka Rozmana lahko poslušate tudi na *TEDx talk*: www.youtube.com/watch?v=bJdu8glZesM

Vse informacije o letošnjem veslanju po Balkanu lahko najdete na spletni strani www.balkanriverdefence.org. Tam najdete tudi informacije o projekcijah dokumentarnega filma *Undamaged*.

kombinacija. Ni pa prav, da kadar se začnejo pogovarjati o OVE,⁶ vedno govorijo le o hidroelektrarnah. Za to, da bomo rešili podnebje, si uničujemo okolje. Čim prej je treba vpeljati pametna omrežja. Imamo tehnologijo in znanje, da lahko pri vsakem uporabniku namestimo napravo, ki ves čas meri viške porabe in viške produkcije. Poraba dnevno zelo niha. Zbiti moramo nivo največje porabe. Produkcija mora namreč vedno slediti največji dnevni porabi. Če uspemo razbiti te vrhunce na več manjših, bomo potrebam zadostili z manjšo produkcijo. To je varčnost, ki je dosegljiva.

Kako bi temu morali prilagoditi naša življenja?

To je precej enostavno in zadevo že testira nekaj držav – analizirati, kdaj se pojavijo viški produkcije, in potem ljudi usmeriti na te viške tako, da je takrat elektrika cenejša. In obratno. Vendar se na koncu izkaže, da gospodinjstva niso velik porabnik, večji problem je industrija.

Težko izvedljiv ukrep pa je seveda ustavitev potrošnje. Vsi skupaj moramo poskrbeti, da bomo postali uporabniki, in ne potrošniki. Dopovedati ljudem, da ne potrebuješ vsako leto nove garderobe in novega kolesa. Ko bodo ljudje dojeli, da vse, kar kupijo, za izdelavo terja elektriko, bodo razmišljali drugače.

Tudi *outdoor* segment ima veliko narediti. Vsi planinci, kajakaši in mnogi drugi se imajo za naravovarstvenike zato, ker so veliko zunaj. Vendar je nekaj treba narediti v zameno. Mi od teh krajev dobimo ogromno. Ni pravično, da potem, ko pridejo buldožerji, rečemo, saj je še kje drugje lepo, in gremo drugam. Če se ne bomo zganili, se bo treba kmalu voziti zelo daleč, da bo še kaj neokrnjenega.

Bi še sam kaj dodal?

Povabil bi ljudi, da se nam pridružijo. Na spletni strani www.balkanriverdefence.org (na žalost je vse v angleščini, ker smo morali ubrati kompromis) lahko kliknete *Get involved*.⁷ Študente, ki iščejo temo za magistrsko nalogo, povezujemo z nevladnimi organizacijami po Balkanu, kjer jih prosijo za določeno študijo – tu gre za znanost, in ne za interese. Ta platforma za študente se je neverjetno prijel. Julija, ko bo del letošnje turneje na Soči, bomo organizirali srečanje tridesetih študentov s celega sveta, povabili še profesorje, in tako poskusili v razpravo vplesti univerze. Lahko se nam pridružite tudi samo kot prostovoljci, piše nam recimo veliko tabornikov in skavtov. Pridite torej na drugi teden letošnjega *Balkan Rivers Tour 4* v dolino Soče med 7. in 13. julijem. Fino je, klapa smo in še nekaj koristnega počnemo! ●

⁵ Pri tem vprašanju je z odgovori sodelovala tudi Andreja Slameršek, predsednica Društva za proučevanje rib Slovenije (DPRS) in vodja kampanje Rešimo Muro!

⁶ Obnovljivi viri energije.

⁷ Sodeluj.

So dobitki, vredni visoke stave

Pogovor z Urbanom Ažmanom – Urbijem

Ko sva nekega večera že pred leti zaskrbljena starša v koči v Tamarju spraševala, če se je naš Jure, po videzu tak in tak, ob sestopu iz stene Travnika mogoče kaj oglasil pri njih, so naju hitro pomirili, ko so zvedeli, s kom je v navezi. "Z njim se mu pa ne more nič zgoditi – Ažman se znajde v steni kot malokdo!" In res sta kmalu oba prikorakala naproti, utrujena, a zmagoslavno razpoložena, z žarečimi očmi in usti, raztegnjenimi do ušes.

Pod vrhom gore
Kahiltna Queen,
Aljaska
Foto: Urban Ažman

Urban Ažman ali Urbi, kot ga kličejo prijatelji, je bil v letih 2000 in 2001 izbran za najperspektivnejšega slovenskega alpinista in 2001 nominiran za najboljšega alpinista. Z alpinizmom se je začel ukvarjati kot štirinajstletnik leta 1990 in bil v desetletju na devetih odpravah ter preplezal več kot trideset prvenstvenih smeri v Alpah, Pamirju, Andih in Himalaji. Urban v sebi srečno združuje pogum in vztrajnost, obenem pa mu preudarnost pove, kdaj mora pred goro odnehati.

Kdo vas je v mladosti navduševal za planinarjenje, plezarijo in za naravo sploh?

Moja mladost je bila prežeta z delom na kmetiji. Spominjam se, kako sva se s sedaj pokojnim očetom pozimi odpravljala na Pokljuko, na Rot, po seno. Večkrat se mi je zanohtalo v prste, ampak delo je bilo treba opraviti. Njemu se moram zahvaliti, da sem se naučil trdega in poštenega dela ter okusil pristen stik z naravo. Za plezarijo me je navdušil stric po mamini strani Miha Žumer, moj boter, ki je poskrbel za to, da sem relativno varno prebrodil prvih nekaj let alpinizma,

posojal mi je alpinistično opremo in me učil alpinistične tehnike. On je tisti, ki je zanetil iskro in mi omogočil prve korake v plezalski svet. Bil je moj vzornik in zaupnik. Vesel sem, da je v bližini človek, ki ga lahko še vedno vprašam za nasvet.

Leta 1999 ste odšli na prvo odpravo v Kirgizijo, v stene Pamir Alaja. Kako ste bili takrat pripravljeni na ta izziv?

Glede na zgodnje plezalne začetke – Nemško smer sem preplezal pri štirinajstih letih – je moja prva odprava prišla relativno pozno. Bil sem star triindvajset let, gorel pa sem samo za alpinizem. Lahko si predstavljate, kako psihično in fizično pripravljen sem bil, če sem štiri dni pred odhodom vsak dan plezal v gorah. Za generalno organizacijo so takrat poskrbeli Rusi, tako da sva s soplezalko morala le prileteti v Taškent. Bil sem res izjemno motiviran, vendar sva se z Alenko Jerala zaradi podcenjevanja težavnosti v Rumeni steni morala obrniti. Naslednji dan sem se vrnil in jo v dveh dnevih *soliral* do vrha. Vtisi z odprave so bili čudoviti, nov svet, drugačna kultura, a zadnje dni pred vrnitvijo me je obšlo neizmerno domotožje.

Leta 2000 se je med sestopom z Jongsang Peaka vaš soplezalec Andrej Markovič smrtno ponesrečil.¹ Se je vaš odnos do alpinizma in življenja zaradi tega kaj spremenil?

Tisti dogodek je bil res težka preizkušnja, ki je pustila sledi in me osebno nedvomno tudi preoblikovala. Vendar vem, da se moj odnos do alpinizma ni spremenil, saj sem ga vedno dojemal kot skrajno resno igro. To zgodbo sem moral takrat na Jongsang Peaku sprejeti takšno, kakršna je bila, danes nanjo gledam z žalostjo. Včasih si predstavljam, kako čudovito bi bilo, če bi Andrej prikorakal skozi vrata s tistim svojim širokim nasmehom in bi se udarila čez ramena. Sedaj, ko imam tudi sam otroke, pomislim na Andrejevo mamo in na to, kako hudo ji je moralo biti ...

¹ Urban Ažman, *Planinski vestnik* 2001/2, str. 52–54.

Objektivnim nevarnostim v gorah se je težko izogniti – ste se kdaj poškodovali, so vas morali kdaj reševati?

Ko se odpravimo v gore, zavestno sprejmemo nekaj neobhodnega tveganja, ki ga predstavlja prav vsaka tura. Neki znani alpinist se je lepo izrazil, da kdor to igro premotri in ji vseeno pritrdi, tega ne grajajte, so dobitki, ki so vredni visoke stave. Glede poškodb moram potrpati, saj me doslej še ni bilo treba reševati s helikopterjem. Sem pa že poklical pomoč, ko sem v steni preventivno odrezal *štrik*, ki ga je zajel snežni plaz, saj bi nas sicer izpulilo iz sidrišča. Soplezalec Aupuh² si je nekoč pri sestopu po Whimperjevem kuloarju³ zlomil gleženj ... in še kakšna štorija bi se našla.

Še eno bolj osebno vprašanje – kako se kot veren človek počutite v skalovju, blizu nebu? Zaupate v višjo silo, ki bo vedno na vaši strani?

Če se navežem na predhodno vprašanje, jaz tisti neobhodni delež tveganja, ki ga zavestno sprejemamo, ko se odpravimo na turo, imenujem zaupanje. Verjamem, da je onkraj tega materialnega sveta nekdo, ki mi hoče dobro in me spremlja na zemeljski poti. Stik s tem nedoumljivim je zame neposreden, osebni in v gorah nič bližji kot doma na kavču. V tisti himalajski preizkušnji, ko sem s sedem tisoč metrov visoko brez vrvi in enim cepinom sestopal po strmi nepoznani steni, ko je bilo za mano štiriindvajset ur plezanja z eno termovko čaja, ko sem dvakrat zdrsnil in se

čudežno ujel, sem ta stik osebno doživel. Takrat nisem bil sam in kljub temu da spomini bledijo in ljudje radi pozabljam, ostaja tisto srečanje živo v meni še danes.

Gorski reševalec ste postali 2005. leta?

Izpit za gorskega reševalca sem opravil že leta 2005, vendar sem zadnjih deset let neaktiven in ne sodelujem na akcijah jeseniškega društva. Zaradi številnih drugih obveznosti ne morem aktivno in kvalitetno opravljati tega poslanstva ter se udeleževati vseh vaj in akcij. Ker je vsakodnevni *presing* vse večji, seveda nastopijo težave z razpoložljivostjo prostovoljnih reševalcev. Verjamem pa, da duh reševanja ostaja isti. To je pomagati nekemu, ki se je ne glede na vzrok znašel v težavah. Pomagati in pri tem tvegati tudi svoje življenje je vrednota, ki je pri reševalcih včasih premalo cenjena.

Katere slovenske gore in stene so vam posebej pri srcu?

Rad plezam v Debeli peči. To je stena na pragu moje-ga doma – sem namreč iz Gorij. V njej sem delal prve samostojne korake, včasih sem se tja peljal kar s kolesom. Rad se vračam v smeri, ki sem jih že preplezal. Debela peč ima kratek dostop, stena ni tako divja in hladna kot v sosednjih dolinah. Če sem sam, se tjakaj odpravim v popoldanskih urah. Na vrhu je mehka travica, tudi sestop po lovski poti je zanimiv. Domača mi je in tu se počutim lepo.

Katere prvenstvene smeri ste preplezali v domačih gorah?

Največ prvenstvenih smeri v eni steni, in sicer pet, sem preplezal v Debeli peči, drugje pa tu in tam

Vršni del Dent du Géanta, masiv Mont Blanca
Foto: Urban Ažman

² Samo Krmelj, AO Ljubljana - Matica.

³ Ime izpostavljenega kuloarja v Aiguille Verte.

kakšno. Tega niti ni smiselno naštevati, nikoli nisem bil zbiratelj prvenstvenih smeri. V slovenskih gorah je težko najti lepo linijo, če stene ne poznaš zares dobro. Hitro se lahko zgodi, da plezaš variante ali pa naletiš na klin in se potem slepiš, da je tam čez najbrž nekdo samo *abzajlal*, haha ...

Ste tudi gorski vodnik z licenco IUAGM.⁴ Kam vse vodite svoje goste?

Šolanje za poklic gorskega vodnika sem zaključil leta

⁴ *Union of International Mountain Leader Associations Guide* je najvišja vodniška/gorniška licenca, ki pomeni dovoljenje za poklicno vodenje skupin v gorstva sveta. Nosilec te licence je tudi mednarodni inštruktor za vsa področja gorništva (pohodništvo, gorništvo, športno plezanje, alpinizem, turno smučanje idr.).

2006. Z vodenjem se ukvarjam ves čas po malem, največ pa v poletnih mesecih, ko vodim v francoskih in švicarskih Alpah. Takrat delam za angleške agencije, nekaj pa imam tudi svoje klientele.

Kako poskrbite za slabše pripravljene?

Naloga gorskega vodnika je, da gostu omogoča varno in neskaljeno uživanje v gorski naravi. Odgovornost ni odvisna od pripravljenosti gosta, jasno pa je, da mora biti tisti, ki vodi, sposoben oceniti, kako bo pripravljenost gosta vplivala na razvoj ture. Vodnik mora biti sposoben jasnega in zrelega odločanja ter včasih tudi predčasno zaključiti turo. Kako bo to odločitev sprejela stranka, pa je odvisno od vodnikovega pristopa. Psihološki vidik je zelo pomemben, čuti se, ali ima vodnik rad delo z ljudmi in svoj poklic.

Plezali ste s številnimi, tudi zelo znanimi alpinisti. Kakšne lastnosti pričakujete od soplezalca?

Z Rokom Zalokarjem sva od vsega začetka skupaj tlačila gorske poti. Sva iz iste vasi in iz podobnega kmečkega okolja. Na to obdobje odkrivanja novega sveta hranim lepe spomine. Kasneje sem se navezoval na štrik tudi s slavnimi alpinisti, kot so Silvo Karo, Tadej Golob in drugi. Saj se mi je občasno zdelo *fajn*, ampak nikoli se nisem znebil potrebe po tem, da težje dele smeri, če ne še raje celo smer, plezam v vodstvu. Kakšnih posebnih pričakovanj nikoli nisem imel, pomembno se mi zdi, da je soplezalec prijazen in predan skupnemu cilju. Spomnim se primera, ko sem plezal v Zahodnih Alpah in je soplezalec doživel živčni izbruh, ker sem nenavezan preplezal neki

strm leden odstavek. Rade volje sem mu potem spustil *štrik*, vendar je njegov izpad pokvaril razpoloženje na celotni turi.

Menda vas je pred časom v navezo vabil Steve House; kako sta se dogovorila?

Po priporočilu Marka Prezlja me je Steve pred leti vabil, da bi se z njim podal v zahodno steno K2. To je bil večletni projekt, o katerem nisem resneje razmišljal; imel sem majhne otroke, po drugi strani pa nikakršnih izkušenj na tako visoki nadmorski višini. Seveda sem bil počaščen, ampak po naravi sem *ziheraš*, vedno sem rad hodil v bližini roba, nikoli pa nisem užival, ko sem bil zares na njem. Včasih smo stisnili tudi kakšno težjo športno ali alpinistično smer brez vrvi, ampak to ni isto, kot prebiti se na bivak nekam visoko

Fitz Roy v večernih barvah

Foto: Urban Ažman

Nejc Marčič pleza v razvpiti Maestrijevi smeri Kompresor na Cerro Torre.
Foto: Urban Ažman

in potem čakati, da te ponoči zadene višinska bolezen. Za kaj takega, kot je bil projekt K2, imam pre malo himalajskih izkušenj.

Ukvarjate se tudi s športnim plezanjem.

Rad imam športno plezanje. Moji dosežki se lahko merijo s smermi, ki jih danes zmorejo malo bolj nadarjeni desetletniki. Bilo je obdobje, ko sem v to dejavnost vlagal več časa in zmožel smeri z oceno 8a, nekatere so gravitirale proti 8a+, ampak to je samo številka. Občutek polne skoncentriranosti, ko si sposoben izvesti težke gibe, ki so se ti ob prvem poizkusu zdeli nemogoči, je tista prava droga, ki me vleče v športno plezanje.

Kako gledate na razvoj alpinizma v Sloveniji? Ali je plezanje kratkih, a vendar težkih odsekov na višini za vas tisti pravi alpinizem?

Plezanje zahtevnih smeri na veliki višini stran od civilizacije, v objemu narave, kjer si bolj ali manj prepuščen samemu sebi, se mi je vedno zdel tisti pravi

alpinizem. Rastel sem v prepričanju, da so končni cilj najvišji vrhovi v Himalaji, vse drugo pa je priprava, trening za take vzpone. V Sloveniji imamo nadpovprečno poskrbljeno za razvoj alpinistov, prenos znanja preko alpinističnih odsekov ali plezalnih klubov je v svetovnem pogledu edinstven. Imamo bazo odličnih plezalcev, ki so izjemni zgledi, imamo literaturo, ki navdihuje. Temelji za razvoj so dobri, ostalo bo pokazal čas.

Privlačni vas tudi alpinistično smučanje, kdaj ste začeli z njim?

Dan po odsluženju vojaškega roka sem se odpravil na Triglav z željo presmučati Milerjev kamin. Bilo je tako ledeno, da me je že po dveh metrih vrglo na bok ter čez previs v majhen snežni zamet pod robom. Navzdol sem potem odpikal s cepinom in derezami na nogah. Tisti dogodek je bil zares ekstremen in mi je dal misliti. Pozneje sem se spustil še po marsikateri strmi smučini in spoznal, da je pri alpinističnem

Seznam odprav, pri katerih je Urban sodeloval kot vodja ali kot udeleženec.

LETO	ODPRAVA	SMER	Soplezalec
1999	Pamir Alaj, Kirgizija	prvenstvena smer Kotina – Zahodna smer, 1500 m VI+; prvenstvena smer Večnost v Rumeni steni, VII+/A2, solo	Alenka Jerala
2000	Janak, Himalaja	prvenstvena smer Dotik tišine, prvi pristop na vrh Jongsang, 7350 m, 4/VI 1300 m	Andrej Markovič
2001	Ogre, Himalaja	Odprava ni dosegla zelenega cilja.	Silvo Karo
2002	Jirishanca Chico, Perujski Andi	prvenstvena smer Sweet Child of Mine v južni steni, 500 m, 55 °/90 ° Ranrapalca – južna stena (solo)	Rok Zalokar
2004	Dzasampatse, Himalaja, 6220 m	prvenstvena smer Mali princ, prvi pristop na vrh, do 70 °, M5	Tadej Golob
2006	Fitz Roy, Patagonija, 3405 m	Slovaška smer v zahodni steni, 2400 m, 6b/A2, tretja ponovitev smeri	Boris Lorenčič
2009	Fitz Roy, Patagonija, 3405 m	Tehuelche v severni steni, 1600 m, 6b+/A2, druga ponovitev smeri	Boris Lorenčič
2011	Fitz Roy, Patagonija, 3405 m	Francosko-argentinska smer, 1300 m	Nejc Marčič
2013	Mount Hunter, Aljaska, 4442 m	Moonflower Buttress (do zadnjega ledišča), 1600 m	Boris Lorenčič

mojo partnerko, sem do tega spoznanja prišel deset let prepozno.

Za katere športe in dejavnosti se navdušujejo člani družine? Mogoče kateri od otrok kaže, da bo šel po vaših stopinjah?

Najstarejša, petnajstletna Alja je bolj umetniško nadarjena in ji šport ne diši preveč. Za najmlajšo hčer Neli še težko rečem, kam jo bo zaneslo, sin Juš pa je pravi športnik. Uspešno tekmuje v gorskem kolesarstvu. Občudujem njegovo hladnokrvnost in neobremenjenost na tekmah in sem vesel, da v tem uživa. Nočem, da gredo otroci po mojih stopinjah, in jih tudi v nič ne silim razen v to, da pospravljajo za seboj, sodelujejo pri družinskih obveznostih ...

Zelo lepe fotografije delate – kaj vam pomeni fotografiranje?

S fotografijo se da ujeti neponovljive trenutke, prikazati lepoto in pestrost, ki jo doživljaš. S to dejavnostjo sem se več ukvarjal v času analognih fotoaparatorov, ko si moral malo bolj pretehtati, kdaj in kaj boš fotografiral, ko si moral zares ujeti trenutek, paziti na kompozicijo, pravo svetlobo. Z digitalizacijo in *post-processingom* se je ta čar delno izgubil. Kljub temu je fotografija ljubezen, ki spi v ozadju in čaka, da se ponovno prebudi.

Ali je na vidiku mogoče nova odprava?

O odpravi trenutno ne razmišljam, ker so me enostavno posrkale obveznosti v službi, pri vodenju in v družini. Vedno teže se polovičarsko lotevam stvari. Res pa je, da nekje še tli želja po avanturi in verjamem, da se bom nekega dne spet aktivneje lotil alpinizma. Včasih, ko sanjarim, se mi v misli prikrađejo besede pokojnega plezalca Pavleta Kozjeka: "Občutka, ko zapičiš cepin v dober led nad previsom, ne more nadomestiti nič na svetu!" ○

smučanju treba ujeti ugodne razmere, imeti dobro opremo ter da so pri zahtevnih spustih *džoliji* v roka-vu redki.

Kako usklajujete službo s plezarijo, predvsem z daljšimi odhodi na odprave?

Na zadnji odpravi sem bil leta 2013, zdaj pa se aktivneje ukvarjam z gorskim vodništvom in sem prav tako odsoten za dalj časa. Usklajevanje je naporno, ampak zaenkrat uspešno, tako da bi se ob tej priložnosti rad zahvalil sodelavcem in vodstvu za razumevanje in podporo. Podjetje Elektro Gorenjska se do mene obnaša kot dobra mati. Zavedam se, da je v današnjih časih tak odnos do zaposlenih redek.

In kako vse to usklajujete z družino?

Nekako poskušam krmariti v tem razburkanem morju. Težko je usklajevati vse dolžnosti in obenem ohranjati neki nivo pripravljenosti. Nekaj časa še gre, potem se pa nekje zalomi, zato zadnja leta precej manj plezam in se bolj posvečam družini. Če vprašate

Bogdan Biščak

O alpinizmu in "alpinizmu"

So komercialne odprave alpinizem?

Na predstavitev knjige *Igra in biseri (Kako sem hčerki z alpinizmom razložil življenje)* me poslušalci velikokrat vprašajo, kakšna je razlika med današnjim in takratnim alpinizmom – v knjigi opisujem plezanje v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Odkar se je Tomaž Roter po Everestu in K2 povzpel še na Kangčendzengo, pa me vprašajo tudi, kaj menim o komercialnih odpravah na najvišje gore sveta. Motiv za obe vprašanji je verjetno v tem, da si ljudje želijo slišati kakšno čudaško opazko neprilagojenega starca, ki se ne more sprijazniti z novimi časi.

Kakorkoli že, glede prvega vprašanja nimam težav. Uporabim kar misel Tadeja Goloba, ki je v kratkem komentarju k moji knjigi zapisal, da je bil nekoč alpinizem vse, danes pa ni več. In da je morda z vsemi novimi spoznanji in prefinjeno opremo nekaj izgubil. Glede drugega vprašanja dolgo nisem znal povedati ničesar pametnega. Sicer sem vedel, da mi komercialne odprave niso všeč, in vedel sem, da mi niso všeč zaradi gneče. Ampak vedel sem tudi, da to ni ravno argument, na katerega bi bil intelektualno ponosen. Potem sem se spomnil Paula Preussa.

Nekoč, pred davnimi časi, je obstajala alpinistična revija, ki ji je bilo ime *Alpinistični razgledi*. In v njej je bila ena rednih rubrik *Pionirji alpinizma*. Rubrika, ki sem jo prebral najprej. Se "drogiral" ob zgodbah o vseh tistih unikatnih primerkih, ki jih danes – očitno – ne delajo več. Paul Preuss (1886–1913) je bil zame največja zvezda med njimi. Pa ne zaradi vseh težkih smeri, ki še danes povzročajo resne težave marsikatere mu alpinistu, on pa jih je preplezal sam, ampak zaradi načina, na katerega je to naredil. Načina, ki ga ni le

prakticiral, ampak razvil v pravo filozofijo. Povsem je namreč zavračal uporabo klinov in celo vrvi. To, kar splezaš navzgor, moraš znati tudi navzdol, je bil njegov moto. Klini in vrvi so bili zato prepovedani ne le za napredovanje in varovanje, ampak celo za spuščanje. Temu, kar je počel, je pravil etični alpinizem.

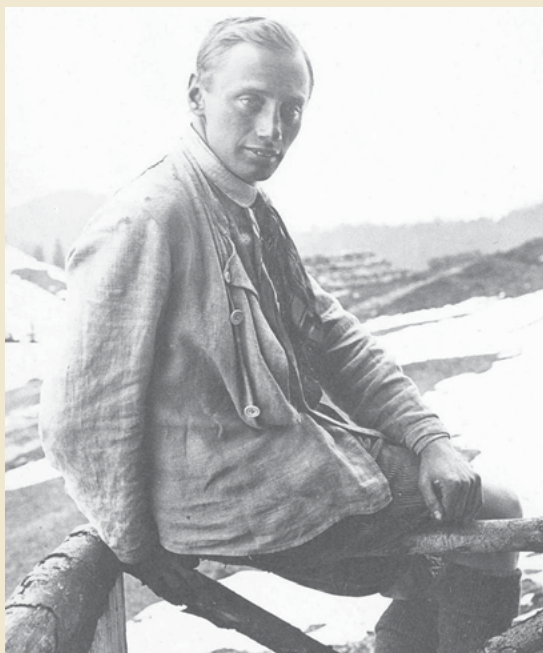
Seveda Preuss ni bil edini alpinist, ki se je ukvarjal z etiko, bil je le največji purist med vsemi. In zato tisti, ki si ga najbolj velja priklicati v spomin, ko se sprašujemo, ali je to, kar (alpinisti) počnemo, še etično. Etika je bila sicer v jedru alpinizma vse od njegovih začetkov. Zakaj? Zato, ker v njem ni pravil in sodnikov niti jasnih meril za oceno težavnosti, še manj pa za pomembnost nekega vzpona. Zato so zgolj etična pravila postavljala ne le meje dopustnega, ampak tudi meje alpinizma. Bistvo te etike pa je bilo zmeraj zgoščeno okoli enega vprašanja: katera sredstva so dovoljena za uspešno dokončanje vzpona. Ali je vožnja s helikopterjem na Triglav alpinizem? Seveda ne, vendar niso vsi odgovori tako enostavni. Sodobna tehnična in tehnološka orodja omogočajo marsikaj. Ne le lažjega napredovanja po gori, ampak tudi vedno večjo redukcijo nevarnosti. Kje naj torej potegnemo mejo? Kdaj alpinizem postane "alpinizem"?

Ta meja se je, tako kot etika nasploh, skozi zgodovino spreminjala. Preussov etični purizem namreč nikoli ni bil splošno sprejet. Že takrat ga je njegov prijatelj Tita Piaž, ki mu je dvajset let po smrti v Dolomitih postavil spomenik, v znanem sporu o klinih (*Mauerhakenstreit*) obtožil nehumanosti. In vse do danes gredo spremembe v smeri vedno večjega pomena tehničnih in logističnih pomagal pri vzponu na goro. A vendar se imamo njemu in drugim alpinistom, ki jim je bila etika vzpona dovolj pomembna, da so o tem razmišljali, zahvaliti, da je premislek o dovoljenih in nedovoljenih sredstvih pri vzponu na goro danes še vedno tu in da ne postane kar vsak tehnični pripomoček, ki si ga znamo izmisliti, samoumevno del alpinizma.

V zgodovini alpinizma so bili namreč nekateri pojavi že zavrženi prav zaradi pretirane uporabe tehničnih

Paul Preuss

Vir: www.alpenverein.at

sredstev. Vzpon s Kredarice na Triglav je bil npr. nekoč alpinistično dejanje, odkar so tam markacije in jeklenice, nikomur več ne pade v glavo, da bi temu rekel alpinizem. V petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je uveljavljalo plezanje, ki je tej dobi dalo ime železna doba. Predvsem v italijanskih Dolomitih so bile preplezane nekatere medijsko izredno razvpite smeri, njihovi avtorji pa razglašeni za velika alpinistična imena. Bile so to smeri, speljane čez velike previse in strehe, linije, kot bi jih potegnil z ravnilom od vrha do vznožja stene. Za vzpone so porabili ogromno časa, ker so smeri od tal do vrha opremili s klini, in tako plezanju odvzeli ustvarjalnost in nevarnost. Danes za te plezalce ne ve nihče; kljub medijskemu blišču, ki je bil spleten okoli njih, je alpinistična srenja tak način plezanja preprosto zavrnila. Pred kakšnimi dvajsetimi leti pa je, tako kot se je pojavil, tudi izginil neki pojav, ki ga sam imenujem helikopterski alpinizem. Nekateri profesionalni alpinisti, ki so izgubili izpred oči, za kaj v alpinizmu gre, so v Zahodnih Alpah uporabljali helikopterje za dovoz pod steno in odvoz z njenega vrha ter si tako omogočili narediti po nekaj vzponov v enem dnevu. Mediji in sponzorji so bili navdušeni, alpinisti pa ne. Čeprav so bili tiho, so spet "zmagali". Helikopterski alpinizem je potihnil, kar so poleg alpinistov pozdravili tudi svizci in gamsi.

No, obstaja pa tudi vrsta odklonov od izvirnega ideala "biti sam z goro", ki jih zgodovina ni zavrnila. Reinhold Messner je že leta 1967, ko je imel šele dvaindvajset let, napisal znameniti esej *Umor nemogočega*, v katerem je v imenu alpinistične etike zavrnil vsako uporabo svedrovcev. Danes so svedrovci vsesplošno sprejeti. Če že ne za napredovanje, pa vsaj za varovanje. V imenu varnosti, seveda. Že pred njimi so se uveljavile žičnice, ki pomagajo pri dostopih in sestopih z gora, privolili smo na uporabo helikopterjev v primeru nesreč, zaradi česar sta pritisk na alpinista in njegova odgovornost bistveno zmanjšana. No, največja sprememba je pravzaprav seštevek vseh teh tehnoloških in logističnih podvigov: nekoristni svet, ki ga je prvi omenil Lionel Terray v svoji slavni knjigi, se spreminja v koristnega. V gorah je mogoče kovati dobičke.

Na tej točki pridemo do komercialnih odprav. Ampak preden nekaj rečem o njih, se velja vprašati, kaj danes definira alpinizem. Danes, ko vemo, kaj vse je bilo v zgodovini alpinizma zavrjeno kot stranpot in kaj je vanj vendarle prodrlo. Messner pravi, da alpinizma ni brez težavnosti, ki jo je treba premagati, brez nevarnosti in brez izpostavljenosti težkim razmeram na lastno odgovornost. Če težavnost odstraniš npr. z lestvijo ali pa se odpoveš izpostavljenosti tako, da s seboj vzameš mobilni telefon, to ni več alpinizem. Tudi za prav zaresne alpiniste je tisto o mobitelu najbrž pretirano, a po vsaj dveh od teh kriterijev komercialne odprave nedvomno ne sodijo v alpinizem. Težavnost se odpravlja z lestvami in fiksnimi vrvmi, ki jih na goro pripnejo Šerpe in vodniki, odgovornost za predvidevanje težkih razmer in reševanje iz njih pa je skoraj v celoti prenesena na agencijo, ki

odpravo organizira. Nobeno sklicevanje na dejstvo, da mora tudi udeleženec teh odprav sam prinesiti svoje telo na vrh in z njega ter prenašati isti mraz, kot so ga morali prvoprstopniki, tega dejstva ne more izbrisati.

Ob vsem tem je mogoče tudi zamahniti z roko, češ "koga pa briga, ali je to alpinizem ali turizem (kot tem odpravam pravi Messner), važno je, da pridem gor". Ampak vprašanje, ali je to alpinizem ali turizem, ni zgolj vprašanje definicij. Gre predvsem za vprašanje, ali se bo, kot sem že zapisal, nekoristni svet dokončno spremenil v koristnega. Za razliko od gorskega vodništva, ki se je rodilo v Alpah in odgovorilo na potrebo nekaterih pustolovskih posameznikov, ki so hoteli v gore, je zgodba v Himalaji obratna. Komercialne odprave niso odgovorile na potrebo po obiskovanju najvišjih vrhov, ampak so agencije, ki jih ponujajo, to potrebo ustvarile. Tako kot se v potrošniški družbi sicer ustvarjajo potrebe: s tem, da se ponudi izdelek in se nato oglašuje. In tam, kjer se ponujajo izdelki, verjemi mi, svet ni več nekoristen.

Komercialnih odprav ni mogoče ustaviti. Tako kot tudi ni mogoče ustaviti pustolovskih duhov, ki bi hoteli v gore tam, kjer nihče drug noče, ker je prenevarno. Je pa važno, ali bodo ti posamezniki v javni zavesti nekoč le še obskurne kreature, ki jih nihče ne povoha, ali pa bo alpinizem ostal kulturni pojav, ki je v teh prostorih za seboj pustil mnoge zgodbe, knjige in filme, ki pomembno sooblikujejo našo zavest. Edini način, da to dosežemo, je, da v javni zaznavi vzpostavimo zavedanje, da komercialne odprave pač niso alpinizem. Ni jih treba omalovaževati (marsikateri njihov udeleženec je konec koncev spoštovanja vreden gornik), je pa treba povedati, kaj to je. To je dolžnost alpinistov, medijev in udeležencev teh odprav. ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Pustolovskih duhov, ki bi hoteli v gore tam, kjer nihče drug noče, ker je prenevarno, ni mogoče ustaviti.
Arhiv Bogdana Biščaka

Čas belega in rumenega maka

Kaninski podi

"Mak že cveti," mi je na drugi strani telefona pojasnil prijazen glas, ko sem spraševala, kako in kaj je tam gori z razcvetom. Pohiteti bom morala, kajti ko se v južna pobočja kaninske pregrade s svojo močjo upre pomladno sonce, napoči čas preobrazbe. Sneg kljubuje le še po večjih kotanjah, grapah in brezni. Voda curlja in pronica v podzemlje, skale prijetno "dišijo". Vigred tu zgoraj je malce drugačna kot tista v dolini, predvsem pa se ji mudi.

Kaninsko pogorje je obsežna gorska pregrada v Zahodnih Julijskih Alpah, po kateri poteka meja med Slovenijo in Italijo. Gradi jo niz mogočnih gora, najvišja med njimi je večini dobro poznani Visoki Kanin, 2587 m. Severna stran trikotnega grebena pada do Reklanske in Rabeljske doline, na jugozahodu v dolino Rezije, na jugovzhodni strani pa do doline Koritnice, Bovške kotline in Učje. Tu se je zarežala Zgornja Soška dolina, ena izmed najlepših alpskih dolin v Evropi. Kaninski greben iz jugozahodne smeri prestreže največ padavin, zato je v naših gorah rekordno visoka snežna odeja. Na južni strani, le dvesto do tristo metrov niže od glavnega grebena, se razprostira razgibana in svetovno znana visokogorska kraška planota Kaninski podi. Tu spoznavamo vse oblike kraških pojavov, in geološka zgodovina, dolga 220 milijonov let, ostaja nikoli končana zgodba. Po izgradnji kaninske žičnice leta 1973, ko smo dobili prvo in edino visokogorsko smučišče pri nas, so se skrajšali dolgi in vroči pristopi tudi za ostale ljubitelje visokogorja.

*Cvet planike
(Leontopodium
alpinum)*

Foto: Olga Kolenc

Prestreljenik kot "razgledni stolp"

Ko se poleti v dolini pregreje asfalt, tu zgoraj prijetno hladi. Gretje se avtomatično vklopi med kratkim vzponom na Sedlo, do vrha Prestreljenika pa rado v hitrih preskokih preklaplja z vročine na mraz. Jutranje sonce objame njegov vzhodni raz in ga zlepa ne izpusti. Mojstrsko izklesani stopničasti skladi, ki jih gradijo debelo plastoviti dahštajnski apnenci, me vselej spominjajo na piramide.

Informacija o razcvetu me je že zarana pognala na pot. Nad Sedlom ni bilo žive duše in na razpotegnjenem vrhu Prestreljenika me je tako kot vedno pričakal razkošen razgled. Pod nami se je ob vznožju gora ujela Bovška kotlina. Od vzhoda proti zahodu izstopa niz najvišjih vrhov, kot so Jerebica, Rombon, Velika Črnelska špica, Prestreljenik, Visoki in Mali Kanin, Vrh Laške Planje, Velika Baba in drugi. V jasnem vremenu nam seže pogled na najvišje vrhove Julijskih Alp, Visokih Tur in Dolomitov ter vse do Jadranskega morja.

Na senčni strani grebena, ki ga biča severni veter, vztraja še nekaj ledu, ostanki zbitih snežnih plazov pa se talijo še daleč v poletje. Od leta 2009 je smučišče Kanin povezano z italijanskim smučiščem Sello Neveo/Na Žlebeh. Povezani smučarski središči z eno vozovnico omogočata smuko tako na naši južni kot na italijanski severni strani, ki ob obilni snežni odeji traja do meseca maja. Po poročanju medijev je bil snežni rekord dosežen februarja 2009. Pri restavraciji Prestreljenik, ki leži na nadmorski višini 2200 metrov, so po seštevku vseh snežnih padavin v sezoni namerili več kot enajst metrov snega. Takšnega rekorda ne pomnijo niti stari Bovčani, ki svet na sončni strani Kanina poznajo kot svoj lastni žep.

Zapisi pravijo, da so Prestreljenik po naravnih prehodih po dolgem in počez najprej raziskali pastirji in lovci. Kasneje se je pojavila stroka, ki je poleg studij naravnih zanimivosti natančno izmerila vrh. Pred več kot stoletjem je namreč ta piramidasta gora

veljala za središče pogorja, nato pa se je izkazalo, da jo za dve osmici (88 metrov) prerašča Visoki Kanin. Zdi se mi, da Prestreljenik danes bolj ali manj sameva, čeprav je glede na razglede, vsaj zame, eden izmed najlepših vrhov.

Z vrha Prestreljenika nas k sestopu vabi novo zgrajena, 750 metrov dolga družinska *ferata*, ki je prvi takšen primer v naših gorah. Zavarovana plezalna planinska pot, težavnostne stopnje A, poteka od Sedla do Prestreljenskega okna ali v obratni smeri. Treba je imeti nekaj izkušenj in znanje o uporabi varovalne opreme. V restavraciji Prestreljenik si opremo lahko sposodimo, manj izkušeni pa lahko najamejo tudi vodnika. Skoraj vodoravna pot se nad Sedlom drži značilne naravne police, ki ji sledi kratek vzpon z nadelanimi stopami in skobami, po prihodu iz smeri okna pa krajši vertikalni spust.

Čas belega in rumenega maka

S Prestreljenika sem se vrnila na Sedlo in šla po stezi, ki poteka pod severno steno Grdega Vršiča in se nadaljuje proti 2281 metrov visokemu Ovčjemu Vršiču. Vse moje misli so se vrtele okoli visokogorskega maka, pa tudi okoli velikega rdečega maka z dvojnimi cvetom, ki so ga od nekdaj zanesli z drugimi semeni in je krasil našo njivo. Nekje sem prebrala, da je mak simbol smrti, sna, obilja, ljubezni in njene minljivosti, vere, skupaj z žitom misterij evharistije, tudi čarovniška zel. Uporabljali so ga v zdravilstvu in poznal ga je že Hipokrat. Spisek simbolike tega prelepega, sicer rdečega cveta je tako dolg, da sem se komaj prebila do konca. Pomislila sem, kako lahko se je maku kitiiti sredi mehkega žitnega polja. Kaj pa mak, ki mora biti tu zgoraj precej bolj ozemljen, da kljubuje življenju in smrti?

Strmo pobočje pod Grdim Vršičem (ali tudi Škrbino pod Prestreljenikom ali Ovčjo škrbino), ki je posuto z gruščem, so nežno obarvali šopki cvetočega maka. Iskala sem cvet, da ga za večno ujamem v čas, cvet, ki bo lepši in presunljivejše lepote od vseh do sedaj "ujetih" cvetov. Visoko zgoraj, med razpokami v skalah, so me vabili še lepši in večji cvetovi. Stopila sem na krožnico iskanja, ki se nikoli ne konča. Kaj pa maki z belimi venčnimi listi, ki se bleščijo kot biseri in so mehkejši od svile? Sredi kot sonce rumene sredice se med prašniki skriva podolgovata zašiljena glavica, in ko dozori, skozi male linice veter raztresa nova semena. Če se malo poglobimo v botaniko, kmalu izvemo, da v slovenskih Alpah rastejo štiri podvrste alpskega maka. Retijski mak (*Papaver alpinum subsp. rhaeticum*), Kernerjev mak in Petkovškov mak, ki je endemit (*Papaver alpinum subsp. victoris*), imajo rumene cvetove. Retijski mak včasih dobi tudi oranžen odtenek, z belim cvetom pa se ponaša julijski mak (*Papaver alpinum subsp. ernesti-mayeri*). Vse tri podvrste rastejo v Julijskih Alpah, četrto podvrsto, rumeni Kernerjev mak (*Papaver alpinum subsp. kernerii*), pa najdemo v Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Prišla sem pod Ovčji Vršič, 2281 m, ki je levo nad

nami, nanj pa pridemo le po kratkem brezpotju. Gledan s te perspektive je povsem nedolžna zaobljena vzpetina, ki s svojo severno steno, ki se dviga nad Krnico, privablja plezalce. Greben Stadorja zdaj opazujemo z nove smeri, prav tako greben, ki se na drugi strani Krnice vleče proti Rombonu. Grdi Vršič in Prestreljenik sta zdaj že visoko nad nami. Na tem tako nepomembnem vrhu, da sem mu komaj našla ime, na zemljevidu namreč ne obstaja, sem zaznala čudovito energijo. Pogledala sem na uro, bila je šele deset. Povsem sem izgubila občutek za čas in po dolgem času nisem vedela, kam bi z njim. Bele razcefrane megle so se že dvigale iznad dolin. Kljub številnim obiskovalcem, ki jih je s svojim grobim hrbtom skrival Grdi Vršič, sem se v popolni samoti predajala svojim raztresenim mislim.

Julijski mak (*Papaver alpinum subsp. ernesti-mayeri*)

Foto: Olga Kolenc

Poti do kamnitih src

Vrnila sem se na Sedlo in se spustila do markirane steze za Visoki Kanin. Čeprav so se proti zahodu kopicili

Vednozeleni kamnokreč (*Saxifraga aizoides*)

Foto: Olga Kolenc

Pogled na
Prestreljenikovo okno
Foto: Olga Kolenc

težki oblaki, sem se odločila, da v svojem slogu raziskujem naprej. Maki so vnesli nežnost tudi na strmo melišče, ki izpod Prestreljeniškega okna pada proti Velikemu Grabnu. Skalna pregrada nad Grabnom, ki mu pravimo tudi Tiha Dolina, zastira pogled proti Kaninskim podom. Ko prelezemo nekaj skal, kjer so celo varovala, se pred nami odpre razgled, ki jemlje dih. Na sedlu pod Hudim Vrščem je razpotje. Pot se nad Dolgimi prodi zložno dviga proti Kaninu, druga pa obrne na jug, proti vrhu Osojnic in Domu Petra Skalarja.

Detajl v kamnu,
ki ga piše dolga in
zapletena geološka
zgodovina.
Foto: Olga Kolenc

Širše območje Kaninskih podov se razprostira pod mejnim grebenom, ki poteka od sedla Prevala,

Prestreljenika, Visokega in Malega Kanina, Vrha Laške Planje, Vrha Žlebi ter čez Malo in Veliko Babo do Skutnika. V *Enciklopediji naravne in kulturne dediščine na Slovenskem* lahko preberemo, da so Kaninski podi visokogorska ledeniška in kraška uravnava s številnimi brezni in površinskimi glaciokraškimi oblikami. S splošnim vpogledom v geološko zgodovino, ki nam ga podaja stroka, nekoliko bolje razumemo to izjemno stvaritev narave.

Površje te skoraj nezemeljske pokrajine gradijo suhe doline in zaprte kotanje ter laštasta pobočja, ki jih prekinjajo jarki. V preoblikovanje visokogorskega krasa z zapleteno geološko zgradbo, ki je v nenehni preobrazbi že več kot 200 milijonov let, je posegla poledenitev. Ledeniške vode, ki so v debeli kraški podlagi iskale prehod, so ustvarile izjemno globoka in številna, danes že raziskana brezna, med katerimi so odkrili tudi eno najglobljih brez na svetu. Zakrasevanje, ki se je pod naravnimi vplivi okolja nadaljevalo tudi po poledenitvi, se odraža v mojstrsko izdelanih škavnicah, škrapljah in kotličih, ponekod je voda v živih skalah izdolbla žlebiče.

Pot čez Vrh Osojnic do Doma Petra Skalarja je razgibana in označena, vendar je bolje, če nas na njej ne ujame megla. Zemlja pod nami poka in skale se lomijo do doline Zadnjega dola. Kraških pojavov je vedno več in zdi se, kot da so mojstrsko izdelane figure delo človeških rok. Na razgibanem površju zevajo večje in manjše razpoke, jame in brezna, ki vabijo v nedrja Zemlje, v nikoli popolnoma raziskan labirint. Kadar smo sami, vsako raziskovanje izven poti zahteva dodatno previdnost. Kmalu sem prišla do skal s "kamnitimi srci", do fosilov srčastih školjk, ki so

Megalodontidna školjka v obliki srca
Foto: Olga Kalenc

včasih veljale za okamnena srca čarovnic. Imela naj bi čudežno moč, zato so jih uporabljali tudi v zdravilstvu. V nedojemljivi razsežnosti tega prostora in časa – glede na dolgost našega bivanja, jih je, zakopane v usedlino in v procesu fosilizacije, skupaj z drugimi morskimi bitji, izvrгло morje. Poznamo jih več vrst, pri nas pa so najpogostejše *megalodontidne školjke*. Ponovila se je ista zgodba kot pri iskanju najlepšega maka, in trajala, vse dokler mi v skalah ni zmanjkalo src. Še sreča, da me nihče ni čakal in mi tako že s samim zašiljenim pogledom – kar sicer razumem, povzročal stiske.

Megla se je razvlekla čez pode in skozi njene predah se je od časa do časa pokazalo Prestreljenikovo okno. Vračala sem se po najkrajšem, slabo uro trajajočem sestopu, ki poteka od zgornje postaje kaninske žičnice do Doma Petra Skalarja. Bovška kotlina, ki se odpira pod nami, se je v motnih popoldanskih svetlobah še bolj pogreznila vase. Sredi razpokane in pregnetene skalne pokrajine divja lepota visokogorskega krasa doseže vrhunec. Za obiskovalce, ki z visokogorjem nimajo izkušenj, je pot zahtevna tudi poleti. Čeprav je na skalah veliko oznak, ki sledijo naravnim prehodom, na kočljivih mestih pa tudi nekaj varoval, se v megli lahko hitro ujamemo v past. Že sam Dom Petra Skalarja stoji izven ustaljenih poti, prehode v zimskih razmerah pa najdejo tisti, ki dobro poznajo teren. ●

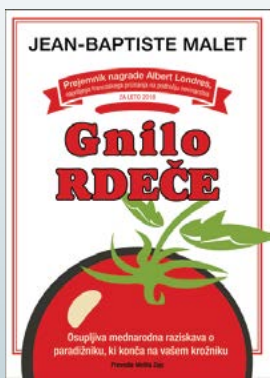
Poletne novosti iz založbe UMco za angažirane bralce

Melinda Gates:
TRENUTEK DVIGA

Kako večji vpliv žensk spreminja svet

»Kako lahko priključimo ta trenutek dviga pri ljudeh, še posebej pri ženskah? Če omogočimo ženskam, da se dvignejo, dvignemo celotno človeštvo.«

Jean-Baptiste Malet:
GNILO RDEČE

Osupljiva mednarodna raziskava o paradižniku, ki konča na vašem krožniku

Prejemnik nagrade Albert Londres, najvišjega francoskega priznanja na področju novinarstva za leto 2018!

Gavin Francis:
PREOBRAZBE TELESA

O medicini in spremembah v človekovem življenju

»Čudovito, napisano z velikim občutkom za jezik. Zdravnik in pisatelj, ki vidi dramo in lepoto v človekovem življenju.«
– Annie Dillard

Robb Wolf:
NAVEZANI NA HRANO

Kako razvezati vaš apetit, izgubiti odvečne kilograme in ostati zdrav

Štirje vogali naše 'hiše zdravja' so: hrana, gibanje, spanje in druženje. Knjiga avtorja uspešnice PALEORECEPT!

Vladimir Habjan

Tipanje v neznanem

Odkrivanje Rresetuma v Karnijskih Alpah

"Kateri vrh je potem Monte Frate?" previdno vprašam oskrbnika, ko kaže na dolgi greben, in to v počasni angleščini s primesmi posameznih italijanskih besed, da bi ja čim bolj razumel moje vprašanje. Po mojih izkušnjah Italijani namreč ne govorijo in ne razumejo prav veliko angleščine, moja italijanščina je pa dobra le za osnovno sporazumevanje, kot npr. telefonska napoved mojega prihoda v neko planinsko kočo: "Halo, prego, oggi, dormire, quattro persone¹ ...", potem pa se moje znanje počasi konča.

Prijazni oskrbnik, ki se očitno dobro spozna na gore tega območja, a zna to razložiti le v italijanščini, z roko pokaže na zadnji vrh v verigi, ki jo vidimo na obzorju.

"Ah, ne ..." se primem za glavo. Pa ne da bo to že druga zaporedna tura dopusta, ki jo bova izvedla le na pol ... Kaj se letos z nama dogaja?

Po dveh dneh slabega vremena, ko je kamp, kjer sva letovala, neprestano zalivalo, se je le pokazalo pol-dnevno okno, ki bi lahko pomenilo vsaj eno uspešno izvedeno turo. A takšno, kratko. Monte Rresetum ali Monte Forcia Bassa, kot je zapisano na zemljevidu *Tabacco, Dolomiti Friulane e d'Oltre Piave/Dolomiti onstran (reke) Piave, št. 21*, je bil po najini oceni kot nalašč za kaj takega. In sva se ga lotila. Zgodaj zjutraj, da bova ja prehitela napovedani dež.

Rresetum, 2067 m, sva sicer poznala le po zemljevidu in nekaj malega po objavah na spletu, tudi slovenskih planincev. Pa z razgledov z okoliških gora. Gre za

podolgovat gorski hrbet med dolino Valcellino in Valcellino. Ja, prav ste prebrali, tako na severu kot na jugu Rresetum obkroža ta dolina. Na severu je znamenito mestece Claut, na jugu pa Bärčis s svojim umetnim jezercem Lago di Bärčis. Višina hrbta na nekaj mestih komaj preseže dva tisoč metrov višine. Severna stran je precej položna, niže gozdnata, više ruševnata in gola, vmes pa so posejane posamezne planine. Južna stran je kar odsekana in prepada skorajda petsto metrov v globino. Severna stran je preprejena z markiranimi potmi, ki vodijo mimo edine planinske kočice Rifugio Pradut, do katere pripelje delno asfaltirana cesta. Kot je povedal oskrbnik, je zanimivo, da je to območje bolj obiskano pozimi kot poleti, saj so takrat pogosti obiskovalci turni smučarji.

Še v mraku sva se iz kampa pri Cimolaisu po dolini Valcellina mimo mesteca Claut pripeljala na izhodišče. Nikjer ni bilo žive duše. Turobno in vlažno jutro ni vzbujalo veliko optimizma niti pretirane volje za vzpon. A vedela sva, da dnevi dopusta nezadržno minevajo, in včasih je treba ugrizniti tudi v kislo jabolko.

Od kočice se odkrije Monte Rresetum (na levi) in greben v desno. Na vrhu brez imena (nad kočico) sva prvo turo zaključila.
Foto: Vladimir Habjan

¹ "Halo, prosim, danes, spat, štiri osebe ..."

Po cesti sem zapeljal še naprej od znaka za prepoved parkiranja. Cesta je postala ozka in manj udobna. Previdni glas s soslednjega sedeža se je takoj oglasil z vrsto možnih posledic tega dejanja in kaj bi drugega, kot da sem obrnil. Pamet je govorila tako, saj v poletni sezoni res ne gre izzivati, izven sezone, če ni zapornic, kot so običajno na avstrijski strani, pa se včasih lahko pripelješ tudi na višje izhodišče. Nekaj tehnične opreme sva vzela s seboj, tako kot vedno, saj nikoli ne veš, na kaj boš naletel. Načrtovala sva vzpon na Ressetum, za katerega sva vedela, da je možen, ter prečenje do Monte Frate, 1983 m, na zahodni strani grebena, do koder ni nobenih markacij, opisa pa tudi nisva imela. Ampak po zemljevidu sva na pamet sklepala, da bi bilo prečenje izvedljivo.

Po dobrih petih minutah hoje skozi gozd me je začela ključvati skrb, da nisem zaklenil avtomobila. Ustrežljiva sopotnica se je javila in preverila stanje, to pa nama je vzelo dragoceno četrtno ure. Do kočice je dobrih sedemsto metrov vzpona. Turobno jutro se je nadaljevalo v dopoldan. Pospešeni vzpon sva zaključila v topli kočici. Greben v daljavi je bil v meglicah. Na drugi strani doline na severu se je odkrivala divja gorska skupina treh izrednih gor: Cima Vacalizza, Cima dei Vieres in Monte Turlon, levo in desno pa še nekaj drugih prvakov: Cornaget, Cima Caserine Alte, Do-saip, celoten greben na jug proti Piancavallu, pa Duranno in Cima dei Preti ... Pred kočico je bil parkiran avto.

Oskrbnik nama je na najino veliko žalost povedal, da bi se do kočice lahko pripeljala, a s pogojem, da bi si tam privoščila kosilo. Kdo bi to vedel vnaprej? Povedal je tudi, da je "najin" greben prehodan, da pa je

nekaj zahtevnih orientacijskih točk. Optimistično sva se podala naprej.

Nad kočico se je makadamska cesta kmalu obrnila v desno, midva pa sva vstopila v idiličen redki macesnov gozd in se približala dobro vidnemu cilju. V bližini sedelca pod severnim grebenom Ressetuma je markirana pot št. 961 zavila levo, midva pa sva sledila rdečim pikam, ki so naju že izven gozda pripeljale na vzhodno stran gore. Tam so ene pike vodile levo, druge desno. Razdelila sva se in oba istočasno prispela na prijazen vrh. Leva varianta je bila malce zahtevnejša, zadnji del je vodil po skalnem grebenčku.

Čas za počitek in razgledovanje. Na koliko vrhovih v tem območju sva že bila! Samo naštevala sva in občudovala te čudovite gore. Tudi vreme se je malce popravilo, celo sonce je posijalo. Greben na zahodu je bil dobro viden, čeprav tik pod oblaki. Vrhovi so se nizali drug za drugim. Do kod bo treba, naju je zanimalo. In tudi, kje začeti prečenje. Na zahodu gore je bilo odsekano. Poskusila sva na južni strani, a izredno izpostavljena in vlažna polica naju ni pritegnila. Ponovno sva se vzpela na vrh. Raziskovalna žilica mi ni dala miru. Jezilo me je, da si te strani gore nisem ogledal že od spodaj. Kdo bi vedel, da je to tako komplicirano. Seveda, o tem je govoril oskrbnik – orientacijske zanke. Se bova morala vrniti po poti vzpona?

Po severni strani sem se spuščal in poskušal odkriti šibko točko v terenu. Nekajkrat ni šlo, povsod odsekano, enkrat pa je šlo precej daleč, a svet je bil še vedno strm in izpostavljen. Sledil sem gamsji stečini, ki me je pripeljala do male škrbinice. Naprej je šla Irena, ki je bolj veščica prečk, kot sem jih sam. In kaj je za robom? Odkrila je prehod!

Pogled na Ressetum od zahoda, po tem, ko sva odkrila prehod v skalnem pobočju (nagnjena gredina na levi strani slike).

Foto: Vladimir Habjan

Začetek druge ture je bil z mavrico kar mističen. V ozadju Cima Vacalizza in Cima dei Vieres, desno Cima Ciol de Sass. Foto: Vladimir Habjan

Z varovanjem sva sestopila, a spodaj ugotovila, da bi šlo tudi brez. Odlično, lahko sva začela s prečenjem. Z iskanjem sva se toliko zamudila, da nisva opazila megle, ki naju je objela z juga. Kaj bi zdaj, greva naprej, dokler bo pač šlo. Prečenje je ponudilo kombinacijo skalnih delov, kjer je bilo treba tudi malce poplezati, s travnatimi predeli, kjer je bilo napredovanje hitrejše. Posebej je navdušila izpostavljena prečnica po južni strani grebena, kjer so pogledi v globoke strmani jemali dih.

Čez čas sva se znašla pred izrazitim vrhom, ki ga je z juga objemala megla. Oskrbnik je povedal, da je prečenja dve uri. So to že Frate? Po času sodeč, bližala sva se dvema urama, bi lahko bile. Na severni strani se mi je dozdevalo, da so vidni prehodi, tam bi lahko bila neoznačena pot, ki je vrisana na zemljevidu. Sicer vodi pod grebenom tudi markirana pot št. 960, po kateri sva nameravala sestopiti. Vzpon na vrh je bil kar začinjen. Rdečih pik ni bilo, videti pa je bilo shojeno. Po izpostavljenih poličkah sva se čez strm skalnat svet vzpela na vrh. Razgleda ni bilo, samo megla, ki ni obetala nič dobrega. Zato sva takoj sestopila. Že med tem naju je ujela ploha. Po istem grebenu sva se vrnila in po strmem travnatem svetu prišla na severno stran. Kakšnih dvesto metrov niže sva prišla na rob ruševnatega sveta. Kje je zdaj ta neoznačena pot? Iskala sva jo prečno desno med prehodi v vse bolj gostem ruševju. Naj skrajšam: po več kot dveh urah boja z ruševjem sva vsa izmučena stopila na markirano pot vzpona in sestopila do koč.

In zdaj nama oskrbnik pokaže vrh popolnoma na desni, precej daleč od tistega, na katerem sva bila midva ... Prišla sva komaj do polovice grebena! Kar je bilo pozitivno tega dne, je bilo to, da sta naju oskrbnik in njegova pomočnica odpeljala do izhodišča s svojim *terencem*.

Štiri dni kasneje, zgodaj zjutraj spet stojiva pred koč. Tokrat brez nepotrebnega pešačenja, torej z avtomobilom. Na račun kosila. Napad na greben, tokrat z

nasprotni strani. Seveda, če ga bova našla. In vreme ponovno precej nestabilno. Že jutro je noro lepo, čez pol doline se razkazuje pisana mavrica in kaže gori mistično podobo. Brez obotavljanja, razen kratkega posveta in kapučina pri oskrbniku, se podava na pot. Skozi gozd in opuščeno planino Ressetum stopiva na travnato sedelce Forcela dei Tramontins, pod strmim vrhom Cima Lastruta. Od tod naj bi vodila neoznačena stezica do Monte Frate. Bo, ne bo? Sprva kaže,

da ne, pa se naposled le odkrije skromna stezica ob spremljavi rdečih pik. Skozi valovit ruševnat in više travnat svet se vzpneva na položni vrh Frate. Nadaljevanje grebena na zahod je zahtevno, na vzhod pa je videti precej ruševnato. Vrh brez imena, kjer sva končala prejšnjo turo, ni videti blizu. Kakšno bo prečenje do tja? V zadnjem delu je videti precej skalnato. Bo prehod? Moral bi že biti.

Razgledi s Frate so veličastni. Nad mestecem Claut v nebo kipi množica skalnih vršacev, v ozadju tritisočaki Dolomitov, Civetta, Pelmo ... Prekrasno. Vreme bo, upajva, zdržalo. Pa pojdiva! V začetnem delu se odkrijejo od daleč nevidni prehodi oziroma poseke skozi ruševje, ki lajšajo prehode. Kar hitro pridobiva razdaljo. Greben je valovit, gor in dol se čez več vršičev v grebenu bližava zadnjemu skalnatemu odseku. Po severni strani nad ruševjem je ves čas vidna stezica, ki kaže prehode tudi pod grebenom. V skalnati del zaplezava strmo navzgor. Teren je krušljiv, treba je paziti. Na drugi strani je strm sestop v škrbino. Vrh je videti blizu, a do tja je še zahtevno. Zdaj se odkrije ozka polička na severni strani, ki naju brez težav pripelje v škrbino na zahodni strani gore. Odlično! In pokaže se prehod na severno stran. Tu bova lahko sestopila. Ampak prej se vzpneva še do mesta, kjer sva končala prečenje. Do tja je sitna *dvojka*, ki jo preplezava. Potem se vrneva. Pot nazaj je bila vse kaj drugega kot na zadnji turi tukaj. Skorajda idilična, tik pod grebenom, nad macesnovimi gaji. Tudi tokrat je

zagrozila ploha, a se je, kot kaže, izlila neke drugje. Do koč sva se vrnila po poti vzpona.

Oskrbnik nama je na žalost povedal, da nameravajo v letu 2019 ves greben, ki sva ga prehodila, opremiti in markirati. Kako žalostno! Ves čar raziskovanja bo s tem izgubljen. Kako morejo ... Razložil nama je tudi vse različice vzpona na Cima dei Vieres in tudi, kje je obhod grupe Ciol de Susana, kjer sva obrnila zaradi snega. Sicer je poznal vse, o čemer sva ga vprašala. Pa je bil dokaj mlad. Očitno zaljubljenec v svoje gore. V Clautu sva pri poznavalcu območja Luci Visentiniju kupila njegovo knjigo *Dolomiti d'oltre Piave*, potem pa sva se odpravila proti domu. Z izkupičkom 4 : 3 za neosvojene vrhove proti osvojenim. Eden od teh je bil dan po naporinem prebijanju skozi ruševje Monte Turlon, kjer nama je zmanjkalo časa. Raje bi rekel, da nama je tura prejšnjega dne izpila preveč energije. Pa kaj rezultat in "osvojeni" vrhovi! Zmaga vedno tisti, ki ne gleda na "rezultat", temveč v teh in tudi drugih gorah uživa! Saj veste, že pot in prisotnost v gorah nas izpolnjuje!

Še kratek epilog. Jeseni nama je Janez Šušteršič iz Mengša povedal, da je bil v isti koči in mu je oskrbnik povedal, da sta bila pri njih poleti na obisku dva Slovenca. Janez je malo pomislil in rekel, da ju pozna. In potem je v Sloveniji preveril, ali je bilo res tako, kot je predvideval. Seveda se je izkazalo, da je imel prav. Kdo bi še hodil tako daleč in v tako odmaknjene konce kot midva? No, po tem zapisu morda le še kdo ... ●

Prečenje od Monte Frate na vzhod je bilo mešanica skalnega poplezavanja in travnatih poljan. Levo zadaj Frate, najvišja na obzorju Duranno in Cima dei Preti.
Foto: Vladimir Habjan

Folklor marogastih zadnjic

So sprejemi med alpiniste hec ali nasilje

"Še isto leto sem bil sprejet med alpiniste. Izpita nisem opravljal, ker tudi šole še ni bilo, le na sestanku je Mišo, ki je bil takrat načelnik, ugotovil, da imam dovolj vzponov in da me bo treba preteptsti. In to so temeljito opravili, tako temeljito, da sem na Kališču hodil hladit *rit* na zasneženo teraso in bi skoraj obležal pod mizo." Nejc Zaplotnik, *Pot*

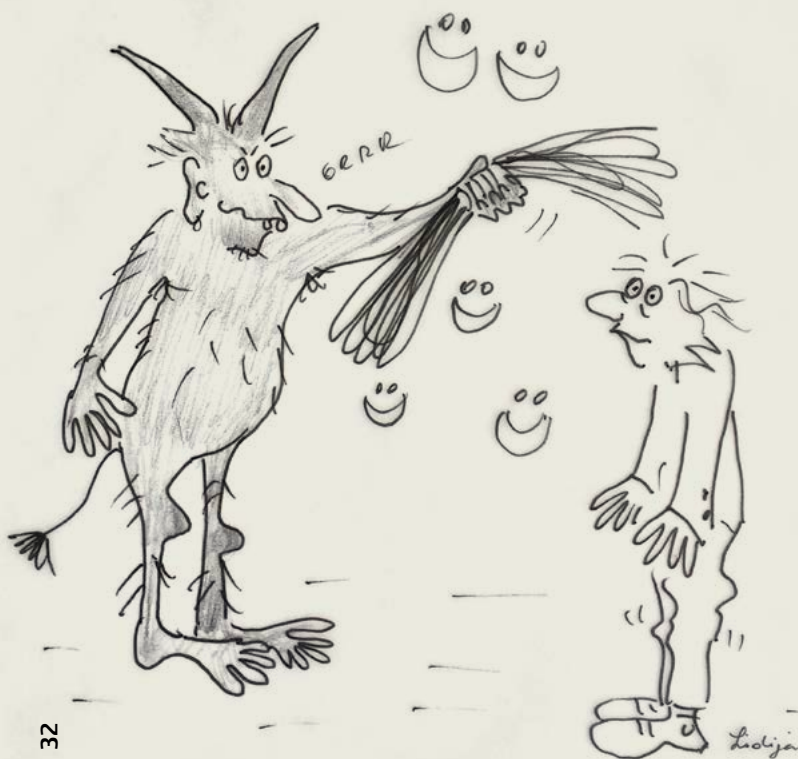
Uina in batin

Prepričana sem, da so večini tistih, ki so nekoč opravili izpit za alpinista, občutki, ki jih opisuje legendarni Nejc Zaplotnik, zelo dobro znani. Vsak resen *ferajni*, ki da kaj nase, ob zaključku leta na glavnem žuru medse sprejme tiste srečneže, ki so se po izpoljenih pogojih in opravljenih izpiti okitili z nazivom alpinist. Da bi jim ta prehod v elitno družčino izbrancev trajno ostal v spominu, jim *ferajnovski* kolegi priredijo še nekakšen iniciacijski obred, s katerim naj bi novopečeni alpinisti dokazali, da niso nikakršni mehkužci in so torej vredni naziva ter pripravljeni na vse izzive, ki jim jih ukvarjanje z alpinizmom prinaša. Vrata v elitni klub po večini odpira tepež, tej glavni prvini pa je pridružena še paleta drugih, v skladu z domiselnostjo komisije, ki vodi ceremonijo sprejema. Takole

se spremljevalnega programa spominja še ena legenda našega alpinizma, Silvo Karo, v svoji knjigi *Alpinist*: "Teга smo se vsi najbolj bali, kajti neprestano poslušanje o inovativnih prijemih starejših alpinistov na sprejemih nam ni bilo v spodbudo, saj so bili ponekod že na meji še sprejemljivega! Kaj vse so popili in pojedli mladi slovenski alpinisti ob teh priložnostih, bi bilo dovolj za solidno kulinarčno mojstrovino. /.../ Medtem ko so oni pili prvovrstno vino, so nam mladim alpinistom potisnili v roke kozarec žlobudre, ki je vsebovala mešanico vsega, kar se najde v kuhinji. /.../ Tam so morali novinci s komisijo vred pojesti pest čokoladno obloženih rozin. Medtem ko se je komisija oblizovala, so *mladci* še kar mleli in mleli po ustih in nikakor jim ni šlo dol. Razumljivo, saj je ta stvar enkrat že šla ven, gamsu. Gamsji *drekci*, obliti s čokolado, so

Rablji ... Kakšne zveri imajo zaprte v kleti, da jih samo ob taki priložnosti lahko sprostijo? Kaj jih muči, da se tako razbesnijo nad svojimi prihodnjimi kolegi?

Risba: Lidija Honzak

"Gole moške zadnjice, kot bi bile sestavljene iz kož vseh ras, kar jih premore človeštvo. A bolj kot lastniki zadnjic so se mi zasmilili rablji. Kakšne zveri imajo zaprte v kleti, da jih lahko samo ob taki priložnosti sprostijo? Kaj jih muči, da se tako razbesnijo nad svojimi prihodnjimi kolegi? Poglejte njihove izraze, ko tolčejo: zverine! In ko jih srečaš na cesti ali v hribih, so najbrž 'čisto v redu' fantje."

Tone Škarja

vodili do naziva alpinist." Kje so meje dobrega okusa in kako tanka je črta, ki loči šalo od nasilja?

Penolog Dragan Petrovec v knjigi *Nasilje pod masko* podrobno obravnava primere družbenega nasilja, za katerega navaja, da ni zgolj institucionalno, ampak tudi folklorno, vpeto v ljudske običaje, s čimer dobi neke vrste domovinsko pravico. V enem izmed intervjujev govori tudi o alpinističnih, planinskih in drugih "krstih" kot nekakšnih iniciacijskih obredih, ob katerih posamezniki spustijo z vajeti svojo temno plat, ki je v normalnem življenju ne morejo razkriti. "V primitivnih ljudstvih so obredi iniciacije pomenili

preizkus odraslosti, usposobljenosti za preživetje, moči za spopad z divjimi živalmi ali s sovražniki. Od tega je zdaj ostalo le veselje nad težavami, ki jih lahko povzročimo mlademu članu izbrane družine, s čimer dokazujemo svojo (pre)moč, ne pa kakršne koli sposobnosti mladega človeka za samostojno življenje," piše Petrovec. "Za nasilje prepogosto uporabljamo najrazličnejša opravčila in odpuščajoče razlage. Kapaciteta za nasilno vedenje nam je v precejšnji meri položena v zibelko. Od okolja pa je odvisno, ali bomo to sposobnost spodbujali ali pa dosledno postavljali meje."

O tem, kako hitro lahko prestopimo meje, pripoveduje starosta slovenskega alpinizma Tone Škarja: "Da sadizem ni sestavni del le fizičnega obdelovanja, pač pa tudi intelektualnega, sem izkusil sam, ko sem bil v vlogi zagovornika. Ob premišljevanju, kako naj bom zagovornik, ko pa obtoženec vendar mora biti kriv, sem si za vzor vzel stalinistične procese, one v Sovjetski zvezi in tudi v nekdanji Jugoslaviji. Obtoženec te vzame kot zaveznika, ti ga pa le počasi tlačiš v priznanje z obljubo blažje kazni. Zanimivo, kako to igro vsi prisotni hitro razumejo, le obtoženec, ki mu strah pred udarci zoži pamet in razumevanje, šele proti koncu nekje. Sem pa opazil, kako hitro se tudi zagovornik navzame užitka te igre, torej nič manj kot rabelj svoje, pa sem v svoje dobro kmalu nehal s tem."

Lepi ali trpki spomini

Batine niso bile od nekdaj obvezni del sprejema med alpiniste. Generacija Toneta Škarje, ki je z alpinizmom začela v letih 1956/57, je doživela le stisk rok alpinističnih mentorjev in izjavo, da so odtlej alpinisti in naj pazijo nase. Tudi Izток Tomazin, ki je postal alpinist tik pred dopolnjenim šestnajstim letom, se spominja, da je sprejem leta 1975 potekal presenetljivo brez tepeža, ki so ga običajno v obilni meri izkusile takratne generacije tržiških pripravnikov – ob sprejemu pa je dobil svojo prvo plezalno vrv in knjigo.

"Razvoj tepeža je bil zanimiv, od prvotnega milejšega do vse hujšega, in ko je ta postal prehud, spet nazaj v humanejšo obliko. Zanimivo je bilo opazovati, kako so lanske žrtve hitro napredovale v še hujše rablje, kot so bili njihovi, češ če so mene, bom pa še jaz druge. Eni so kazni prenašali stoično, drugi glasno trpeče, je pa nekoč nekemu bilo dovolj preveč prizadevnega rablja, pa ga je na vso moč udaril nazaj, odkorakal izpred 'sodišča' in tudi na AO ga ni bilo nikoli več," se dogodkov na AO Kamnik spominja Tone Škarja.

Prav je, da je sprejem med alpiniste nepozaben dogodek, vendar pa – ali je res neizogibno, da se ga bodo tudi prihodnje generacije spominjale po številu in moči udarcev po zadnji plati? Kot je dejal eden izmed plezalskih kolegov: "Bolj malo se spomnim. Vem pa, da sem imel črno, zebasto *rit*." Pa v tej svoji izgubi spomina ni edini: "Spomini na moj sprejem so precej zamegljeni. To verjetno pomeni, da ni bilo *super* prijetno," mi je na vprašanje, kako se spominja sprejema, odgovoril drugi.

Sprejem med alpiniste 1977
Arhiv AO Rašica

Stvar je po izkušnjah Nejca Pozveka mogoče speljati na dostojen način, brez zaščitne alkoholne omame, ki nas oropa spominov. "Krstni večer je bil videti tako, da sva s kolegom najprej opravila vsak svoje predavanje o svoji alpinistični dejavnosti in se ob tem seveda zahvalila vsem, ki so naju pospremili skozi dotedanja alpinistična leta. Taka zasnova je bila moja želja, ker sem do alpinizma in svojih klubskih kolegov gojil nek globlji odnos, saj so bili zame širša družina, v kateri sem (z mamo in očetom kot glavnima alpinističnima mentorjema) odraščal od malih nog. Nadaljevanje

Alpinizem ni za mehkužce

Še vedno se z malo nostalgije spominjam svojega sprejema med alpiniste, ki se je samoumevno končal s krstom. Do takrat sem bil že nekajkrat prisoten na sprejemih nekaterih alpinističnih odsekov in takrat sem videl, da ti krsti niso kar tako. Za rablja so vedno izbrali pravega hrusta, ki je nežno božal lepo zvito plezalno vrv in jo prav nič nežno, široko razkoračen in z nasmehom do ušes, "polagal" na zadnjo plat nesrečneža. Po vsakem udarcu, ki je kar prestavil kandidata, se je razleglo huronsko tuljenje krvi željnega občinstva. Čeprav sem vedel, kaj me čaka na koncu pripravniškega alpinističnega staža, sem komaj čakal na konec tistih treh let, da sem opravil dovolj zahtevanih plezalnih vzponov in bom sprejet med alpiniste. To je bila namreč moja dolgoletna želja, ki je morda izvirala še iz časov, ko sem kot "pionir planinec" hodil po markiranih poteh in včasih z nejevero opazoval počasno premikanje naveze plezalcev v strmi steni. Mar je sploh mogoče, da so tam gori navadni ljudje? Imel sem jih že skoraj za mala božanstva in s široko odprtimi očmi sem jih občudoval, kako so zvijali vrvi ter cingljali s klini in vponkami. In potem sem začel polagoma stopati v njihove vrste in z alpinističnim krstom dobil možnost, da jim postanem enak. In tedaj – poglejte bedaka. Na sprejemu sem bil kar malo razočaran, ko so mi že po desetem udarcu rekli, da sem pa zdaj alpinist. Za spomin na ta dogodek sem dobil Kugyjevo knjigo *Julijske Alpe v podobi*, ki ima še vedno častno mesto v moji knjižnici. Zunanji opazovalec alpinističnega krsta bi si lahko že ob začetku ustvaril vtis o nekakšnem sadističnem in mazohističnem obredu. A naj ve, da je to svobodna odločitev vsakega posameznika in da tudi alpinizem ni ravno za mehkužce.

Jani Bele

Komisija z odgovori kandidata na zagonetna vprašanja nikoli ne more biti zadovoljna, sicer kaznovanje z batinami nima nobenega smisla in sprejem izgubi ves čar ... Mar res?

Risba: Lidija Honzak

je bilo bolj klasično: komisija s tožilcem, sodnikom in advokatom, bilo je nekaj vprašani, od *zajebancije*, provokacije, do resnih preizkusov, nato izrek sodbe in udarci. Ni jih bilo pretirano veliko, kar se mi zdi tudi popolnoma primerno, saj sem proti izzivljanju. Še danes se tako krsta spominjam z dobrimi občutki."

Kadar gre za ženske zadnjice, nekateri sodniki in rablji vseeno pokažejo svojo mehko plat in so prizanesljivejši, kar je nekaterim všeč, drugim pa tudi ne: "Niso me *fejst* tolkli, ampak vseeno bolj kakor za prejšnje iniciacije – kar se mi je zdelo prav, ker drugače ne bi 'veljalo', pa še za seksiste bi jih imela, ker *pubece*

so, mene pa ne," je bila hrabra moja najljubša soplezalka. Minca Mramor pa je bila v času svoje "posvetitve" kar zadovoljna s spolno diskriminacijo: "Sprejem je bil, kot se za nežnejši spol spodobi, dosti manj brutalen kot za moje moške soplezalce. Tožnik se je poleg obrambe takrat postavil v strog položaj, da ne smem dobiti veliko udarcev, tako da tepež res ni bil pretiran. Spomnim se, da so mi ob enem izmed udarcev sicer stopile solze v oči, vendar se mi to takrat ni zdelo nič groznega. Tako da tudi danes ne morem reči, da bi bil sprejem neprimeren, in imam nanj lepe spomine."

Pogled z današnjimi očmi

Pravijo, da bolečina ni nikdar tako trdna, da je čas ne bi zmehčal pa tudi zbrisal. Tudi maroge na koži sčasoma zbledijo, in ko preteče nekaj vode, lahko pogledamo na preteklost z zdravo distanco. Kako na deljenje udarcev kot preizkus trdnosti 'testa', iz katerega je novepečeni alpinist, gledajo naši sogovorniki? "Z današnjega vidika se mi zdi tovrstna folklorja v neki meri še vedno razumljiva in pogojno zabavna, če ne preseže nekih sprejemljivih okvirov, predvsem za 'krščenca', in se ne izrodi v *egotripsko maltretiranje* s strani opoženih kolegov," meni gorski vodnik Tadej Debevec. Podobnega mnenja je Nejc Pozvek: "Gre pač za del tradicije (vsaj tako jo jaz dojemam), ki jo spoštujem, ni pa mi všeč, ko postane priložnost oziroma izgovor

Vrata v elitni klub alpinistov po večini odpira tepež, tej glavni prvini pa je pridružena še paleta drugih, v skladu z domiselnostjo komisije, ki vodi ceremonijo sprejema. Na sliki: s sprejema med kamniške alpiniste.

Foto: Vladimir Habjan

Moja edina uteha je bila, da me je *mlatil* Srauf

Že leta 1980, ko so me na Kofcah sprejeli med alpiniste, nisem bila za to, da se me tepe. Saj kdo pa uživa, da nastavi svojo zadnjico rablju, ki bolj ali manj spretno z več ali manj popitih maliganov vihti nad tabo vrv – in potem so še stegna marogasta, da komaj hodiš. Odgovor na vprašanje, ki ga zastavi komisija, je pa tako in tako vsakič napačen. Začetek je bil veličasten. Janez Marinčič je s harmoniko vred splezal na streho kočice in na vrhu dimnika razvlekel meh. Več jih je poskušalo priplezati k njemu, da bi se skupaj veselili, pa se je vsakdo skotalil dol. Še dobro, da so z alkoholom prepojene okončine tako gumijaste, da se ni nikomur nič zgodilo. Ko se je začel program, smo se tudi mi trije – sprejeta sem bila skupaj s Pavletom Kozjekom in Zvonetom Drobničem – naredili pijano želejaste. Nikakor nas niso mogli postaviti pokonci, da bi nas obdelali. Nato so komisija in rabelj užaljeno odšli v drug prostor na posvet. Vrnili so se z zelo resnimi obrazi, me poklicali, mi čestitali in izročili šop *jeseničanov*. Nato so poklicali Pavleta in ponovili isti resni postopek. Pavle pa je rekel, da bi bil on vseeno rad sprejet na "klasičen" način ... Juhej, so poskočili od veselja in ga nasekali, nato pa še mene in Zvonca. Pavle je pozneje na sprejemih postal rabelj, moja edina uteha pa je bila, da me je *mlatil* legendarni Stane Belak – Šrauf.

Lidija Honzak

za sproščanje frustracij, ki jih je v alpinističnem okolju občasno kar veliko." Z leti se očitno jeziček tehtnice prevesi v smer mehkejših prijemov; tudi Peter Podgornik priznava, da je ob poznejših sprejemih raje videl, da se z mladimi ne ravna pregrebo, saj to po njegovem mnenju ni potrebno. Zagovornica mehkejše variante je tudi Minca Mramor: "Že med sprejemi smo večkrat debatirali o smiselnosti brutalnega tepeža novopečenih alpinistov. Velikokrat sem imela občutek, da so šle stvari čez črto dobrega okusa. Po mojem mnenju bi bil udarec ali dva popolnoma dovolj, če brez tradicionalnega tepeža res ne gre." Zelo jassen in odločen je Iztok Tomazin: "Nisem pristaš primitivnega izživljanja pogosto alkoholiziranih alpinistov nad kandidati za sprejem med alpiniste. Telesna grobost in poniževanje nimata nič skupnega z alpinističnimi vrednotami, žal pa se je tak način sprejemanja precej zasidral, ne samo v alpinizmu, tudi v marsikaterem drugem športu oziroma dejavnosti. Prav pa je, da je izpit za alpinista *zaguljen*, naporen, duhovit, zanimiv, skratka zahteven preizkus kandidatov in hkrati zabava prisotnim. V tem kontekstu je glede na tradicijo sprejemljiv tudi kak ne pregrob krstni udarec po zadnji plati."

Tako. Kaj si o folklori marogastih zadnjic mislim sama, sem že napisala v eni od preteklih števil *Planinskega vestnika*.¹ Zanimalo me je, kako na to sveto tradicijo gledajo drugi, zato je nastal ta zapis – seveda pa tudi v razmislek vsem, ki oblikujete scenarij alpinistične posvetitve. Malce poglodajte kost ... in se tu pa tam spomnite, da kar je *hec* za vas, ni nujno tudi za druge. ●

¹ *Planinski vestnik*, 2018/11.

Takrat mi je bilo res vroče!

V popolnoma natrpani jedilnici planinskega doma je bilo zatoхло in vroče, tako da je Šrauf¹ že zdavnaj slekel svojo karirasto srajco, izpod bele spodnje majice brez rokavov pa so silile njegove jeklene mišice in zbujele strahospoštovanje pri kandidatih, ki smo čakali na krst. Ob tem, da smo z vzponi izpolnili pogoje za pristop k izpitu ter opravili zahteven teoretični del v društvenih prostorih na Trdinovi in praktičnega na Turncu (vsi ne prvič), smo čutili nekaj ponosa in še več olajšanja. A pravi izpit je bil šele pred nami. Seveda so bila vprašanja komisije postavljena tako, da nisi imel prav nobenih možnosti za pravičen odgovor. Potem si jih *fasal*. Če si imel srečo, si jih dobil s celim svitkom enim pramenom vrvi. V osebnem arhivu hranim diapozitiv, na katerem legendarni Šrauf drži roko v zamahu nad mojo zadnjico, pri tem pa se reži do ušes in oči se mu svetijo kot pravemu rablju. Kaj rablju, peklenščku! Tik ob njem Janez² razteguje klavirsko harmoniko, zraven pa je skuštrana glava še drugega rablja – Pavleta,³ ki čaka, da pride na vrsto in nemudoma opravi kazen, ki jo je kandidatu naložila stroga komisija. Tisti decembrski večer so bili v Mihovem domu pod Vršičem prešerno razposajeni prav vsi, razen nas, ki smo čakali, da bomo po *batinah* na mah dozoreli in postali člani elitne družbe alpinistov Alpinističnega odseka Ljubljana – Matica. Spomnim se, da nam je bila v veliko tolažbo Tina,⁴ ki smo ji smeli položiti pregreto glavo v naročje, medtem ko sta se rablja izživljala na naših zadnjih plateg.

Da bi kar se da izkoristila dan, sva z Marčem⁵ na dan sprejema preplezala Pripraviško grapo v Grebencu in se nato povzpela na Mojstrovko. V grapi je bilo malo snega, zato so bili skoki kopni. Nenavezana sva praskala z derezami po golih skalah in v nekem trenutku sem bil čisto na meji padca. Na vrhu sva se zadržala le toliko, da je Marč pokadil cigareto, potem sva pohitela nazaj, saj kot kandidata nikakor nisva smela zamuditi sprejema. Ob sestopu sva bila nagrajena z večernim pogledom na Škratico, in takrat se mi je posvetilo, od kod ji tako ime. Vrhunec krsta je bilo zaslisevanje Miha.⁶ Iz Zasavja je prišel študirat v Ljubljano in že kot tečajnik pokazal svojo *knopovsko* moč in plezalski talent. Znan je bil tudi po tem, da ni šparal jezika. Na vprašanje (razumljivo neizprosne) izpitne komisije, katere predsednik je bil sam načelnik AO-ja Vili,⁷ katera je najbolj plezana *matičarska* smer, je izstrelil: "Akademska v Vežici!" Rablja je odgovor tako presenetil, da jima je popolnoma zaprlo sapo. Kako tudi ne, saj je bilo med tema dvema ljubljanskima odsekoma splošno znano hudo in močno zakoreninjeno rivalstvo. V izbi je zavladala tišina. Ko sta si rablja opomogla, jih je Miha skupil daleč najbolj med vsemi kandidati. Češ da si bo zapomnil, kdaj se je norca delal iz tako resnega izpita (in predvsem iz komisije!), in da ga bo grelo v zadnjico, ko bo vso dolgo noč čakal jutro v bivaku. Takrat je Miha v mojih očeh zrasel še bolj, kot je zaradi dobrih vzponov, ki jih je že imel v žepu.

Nasilje se mi je že od nekdaj zdelo odvratno, a ko z razdalje gledam nazaj na ta naš sprejem med alpiniste pred tridesetimi leti, mi je toplo pri srcu. Ni čudno: takrat mi je bilo res vroče. Zelo!

Damjan Slabe

¹ Stane Belak – Šrauf.

² Janez Marinčič.

³ Pavle Kozjek.

⁴ Tina Mihelič.

⁵ Marjan Zver.

⁶ Miha Lipovšek.

⁷ Tomaž Willenpart.

Aljoša Rehar

U stenah Gradiške Ture zaživela Otmarjeva pot

Nova zelo zahtevna planinska pot

Vipavski planinci so v stenah Gradiške Ture postavili novo zelo zahtevno planinsko pot. Z novo potjo je vipavsko planinsko društvo obeležilo 50-letnico obstoječe Furlanove poti na Turo, posvetilo pa jo je nekdanjemu predsedniku društva Otmarju Črnilogarju, ki je bil tudi najbolj zaslužen za postavitve Furlanove poti.

Oče vipavskega
planinstva, duhovnik,
prevajalec in profesor
Otmar Črnilogar
(1931-1999)
Arhiv PD Vipava

Na slovesnosti ob odprtju poti 19. maja je kot osrednji govornik nastopil ugledni alpinist in himalajec Anton Sazonov - Tonač, ki je skupaj s Črnilogarjem pred petdesetimi leti zasnoval danes slovenskim planincem dobro poznano Furlanovo pot. "V šoli so nas učili, da je energija neuničljiva. Tudi Otmar je imel ogromno energije in mogoče njegov duh nekje visoko nad nami ali pa mogoče tudi tukajle mirno in zadovoljno sledi tem dogodkom. Čestital bi izvajalcem poti, ker so postavili lep spomenik in spomin na Otmarja – velikega človeka, duhovnika, učitelja in planinca," je na slovesnosti povedal Tonač in dodal, da je bila Vipava že doslej zaradi plezališča in Furlanove poti znana po Sloveniji pa tudi izven meja.

Petdesetletnica Furlanove poti

Vodstvo PD Vipava se je za postavitve Otmarjeve poti odločilo ob jubilejni obletnici odprtja obstoječe prav tako zelo zahtevne Furlanove poti na Gradiško Turo. PD Vipava je namreč omenjeno pot pohodnikom v uporabo izročilo 15. junija 1969, poimenovalo pa jo je po domačinu in velikem ljubitelju gora Fricu Furlantu, ki se je 11. februarja 1952 smrtno ponesrečil prav v stenah Ture. Na to spominja tudi spominska plošča, postavljena pred vstopom v steno.

Glavni pobudnik za postavitve Furlanove poti je bil Črnilogar. "Otmar mi je nekajkrat omenil idejo o plezalni zavarovani poti na Gradiško Turo. In nekega popoldneva med tednom, malo oblačno je bilo, sva plezala približno v tisti smeri, kjer je zdaj pot," se spominja Tonač, ki se je z Vipavci pred pol stoletja povezal zaradi izleta PD Ljubljana-Matica, ki se ga je udeležil tudi Črnilogar.

Slovesnost ob 50-letnici Furlanove in odprtju nove Otmarjeve poti, ki je zaradi deževnega vremena namesto ob vznožju Ture potekala v prostorih Škofijske gimnazije Vipava, se je sicer začela s planinsko himno *Oj, Triglav, moj dom*. Zapeli so jo pevci vipavske klappe Planta, poleg njih pa so kulturni del programa popestrili še Vipavski tamburaši. Dogodek je spremljala

razstava fotografij, s katerimi je član PD Vipava Oton Naglost v objektiv ujel utrinke s prvega uradnega vzpona članov PD Vipava po Otmarjevi poti na Turo.

Človek mnogih talentov

Nova, Otmarjeva pot na Gradiško Turo je posvečena pokojnemu profesorju, prevajalcu, duhovniku in predsedniku PD Vipava Otmarju Črnilogarju (1931–1999). Prav Črnilogar je bil namreč pobudnik in ključni mož za postavitve obstoječe Furlanove poti na Gradiško Turo – ob strokovni pomoči alpinista Antona Sazonova - Tonača ter zagnanih vipavskih planincev in prostovoljcev. Vipavski planinci so leta 1999, ob 30-letnici Furlanove poti, v spomin na ta Črnilogarjev prispevek postavili posebno spominsko ploščo, postavljena je ob plošči v spomin Fricu Furlanu.

"Petdeseta obletnica Furlanove poti se nam je zdela primeren mejnik, da se poklonimo Otmarju in vsemu,

kar je storil za planinstvo na Vipavskem. Že takrat je imel namreč v načrtu več možnih poti na Turo. Z novo potjo povezujemo Furlanovo in novo Otmarjevo pot, in tako uresničujemo eno izmed njegovih prvotnih idej," je dejal predsednik PD Vipava Pavel Makovec.

Črnilogar je ena ključnih osebnosti v zgodovini vipavskega planinskega društva, saj je s svojo zagnanostjo poskrbel za pravi preporod društva, s svojimi številnimi talenti pa je zaznamoval tudi številna druga področja tako na lokalni kot nacionalni ravni. Leta 2006 so v Podragi, v kateri je bil Črnilogar dolga leta župnik, odkrili njegov doprski kip.

Prav letos je pri Celjski Mohorjevi družbi izšla tudi druga, dopolnjena izdaja zbornika z naslovom *Otmar Črnilogar – človek mnogih talentov*. Uradna predstavitev zbornika je bila prav tako ob odprtju Otmarjeve poti 19. maja v prostorih Škofijske gimnazije Vipava. 450 metrov dolžine in 240 metrov višinske razlike

Pogled na previsni, začetni del nove zelo zahtevne planinske poti od vstopa na to pot. Foto: Zdenka Mihelič

Pogled iz previsnega dela
Foto: Zdenka Mihelič

Otmarjeva pot je skladno z zakonom o planinskih poteh v katastru planinskih poti na Planinski zvezi Slovenije (PZS) kategorizirana kot zelo zahtevna planinska pot. Zaradi njene zahtevnosti se je treba na Otmarjevo pot odpraviti z ustreznimi izkušnjami za gibanje po zavarovanih planinskih poteh in ustrezno tehnično varovalno opremo. Za manj izkušene je priporočljivo, da se na pot podajo v spremstvu usposobljenega vodnika.

Preizkus pred obiskom visokogorja

Planinci lahko zdaj z vzponom na Gradiško Turo opravijo resen preizkus svoje pripravljenosti pred obiskom zelo zahtevnih planinskih poti v visokogorju. Če svoj vzpon zastavijo tako, da se najprej odpravijo na Furlanovo pot, nato pa še na Otmarjevo pot, dobijo s tem skoraj 400 višinskih metrov dolg zelo zahteven planinski vzpon, kar je primerljivo zahtevnejšim odsekom planinskih poti v slovenskem visokogorju.

Za ta vzpon se z izhodišča odpravijo po običajni planinski poti najprej do začetka Furlanove poti. Tam jih čaka 140 višinskih metrov dolga zavarovana zelo zahtevna planinska pot. Z zaključka Furlanove poti (ta je na 530 metrov nadmorske višine) se nato po običajni planinski poti spustijo le 50 višinskih metrov in pridejo do izhodišča Otmarjeve poti na 480 metrov nadmorske višine, kjer jih nato čaka še 240 višinskih metrov zelo zahtevne planinske poti proti vrhu Ture. Z zaključka Otmarjeve poti do vrha Gradiške Ture pa nato spet po običajni planinski poti premagajo še sklepnih 50 višinskih metrov.

Celoten vzpon od izhodišča pri Kampu Tura na Gradišču pri Vipavi na nadmorski višini 260 metrov do

vrha Ture s skrinjico z vpisno knjigo in žigom ter velikim kovinskim križem (761 m) po tej različici traja okrog 2 uri in 15 minut.

"Z novo potjo smo uresničili Otmarjevo vizijo in obstoječo Furlanovo pot povezali z vrhom Ture. Tako smo dobili eno najlepših in najsodobnejših zelo zahtevnih planinskih poti v Sloveniji, s tem pa odličan poligon za visokogorje, ki ga imamo pred nosom in ga lahko uporabimo v vseh letnih časih," je ob odprtju nove poti poudaril Makovec.

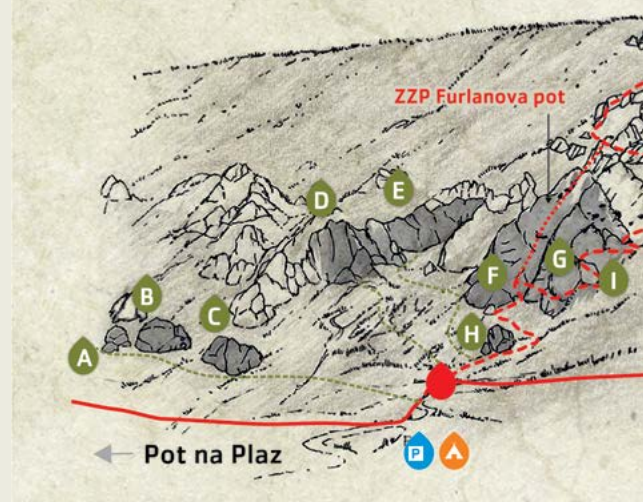
Projekt vipavskih planincev ob sodelovanju PZS in Občine Vipava

Nad celotnim projektom je bdelo Planinsko društvo (PD) Vipava, ki je v novo pot vložilo okrog 1500 ur prostovoljnega dela. S prvimi ogledi trase nove poti so v društvu začeli že spomladi 2017, z izdelavo poti pa novembra 2018. Vodji projekta sta bila izkušena alpinista in člana PD Vipava Jurij Nabergoj in Marko Fabčič, poleg njiju pa je v projektu sodelovalo tudi večje število članov društva in drugih prostovoljcev iz Vipave in okolice.

"Prve dni, bila je že zima, dnevi so bili bolj kratki, smo delali od jutra do večera, kasneje, ko so se dnevi daljšali, pa smo imeli še vedno enak način, tako da smo pogosto zjutraj odšli in zvečer prišli, večkrat nas je na poti navzdol ulovila tudi tema. Zadnji mesec pred odprtjem pa smo bili na Otmarjevi poti skoraj več kot doma, skoraj ni bilo dneva, da ne bi bili na njej," je ob odprtju med drugim povedal Fabčič in dodal, da so doslej od tistih, ki so pot že prehodili, prejeli pohvale za lepo speljano in zanimivo pot.

Gradiška Tura z obema zelo zahtevnima potema, s Furlanovo in z Otmarjevo potjo, ter s plezalnimi sektorji.

Arhiv PD Vipava

Zelo zahtevna planinska pot

Furlanova pot

Višina: 145 m

Dolžina: 200 m

Čas: 30'

Otmarjeva pot

Višina: 235 m

Dolžina: 450 m

Čas: 60'

Dolžina Otmarjeve poti je približno 450 metrov, višinska razlika med vstopom in izstopom iz nje pa 240 metrov. Vanjo so namestili okrog 420 metrov jeklenice (vključno s 70 metrov jeklene vrvi za dostope), 220 vrvnih klinov za pritrditve jeklenice, 110 stopnih klinov, 30 klinov za prago-ve in 70 kilogramov rebrastega železa za utrjevanje poti.

Otmarjevo pot je sicer tehnično gledano mogoče razdeliti v štiri odseke. Prvi odsek zaznamuje izpostavljen plezanje v navpični, rahlo previsni steni, ki ji sledi še plezanje v plošči. V drugem odseku je prehod s plošče okoli ovinka v naslednjo ploščo, tretji odsek poteka večinoma po naravnih razčlembah in ima zato bistveno manj tehničnih pomagal. Zadnji, četrti odsek poti pa po navpičnih ploščah pripelje mimo obeležja s citatom Otmarja Črnilogarja in nato do stika z obstoječo potjo.

Otmarjeva pot ima pred zadnjim delom vpisno skrinjico in malo za njo tablo z napisom "Bodite zvesti soncu, zeleni zemlji, tudi čarom teme, posebno pa sebi! Amen. Otmar Črnilogar, 7. 6. 1998". Tako je namreč Črnilogar napisal v knjigo gostov tistega dne pri Abramcu.

Drugi ključni akter je bila Komisija za planinske poti (KPP) PZS, ki je pristojna za planinske poti v Sloveniji. Za največji delež tehnično-strokovne pomoči pri projektu je poskrbel nekdanji načelnik KPP PZS in zdajšnji vodja Strokovnega odbora za tehnična vprašanja KPP PZS Igor Mlakar s tehnično skupino Posočja. Mlakar se je udeležil tudi slovesnosti ob odprtju

nove poti, poleg njega pa še aktualni načelnik KPP PZS Bogdan Seliger.

V projektu izdelave Otmarjeve poti je sodelovala tudi Občina Vipava. Nova planinska pot je po besedah vipavskega župana Gorana Kodelje velika pridobitev tako za planinsko društvo kot za Občino Vipava ter za vse, ki bodo po tej planinski poti uživali. "Odprtje nove

Potek Otmarjeve poti z možnima vstopoma na to pot
Arhiv PD Vipava

zahtevne planinske poti na Turi je velikega pomena za Občino Vipava, saj predstavlja korak v smeri naših prizadevanj, da z izboljšano infrastrukturo in dodatnimi vsebinami v prihodnosti pritegnemo še več obiskovalcev," pojasnjuje župan Občine Vipava Goran Kodelja. Med omenjene dodatne vsebine sodijo tudi tiste s področja adrenalinskega turizma. Pri tem občina glede na svoje danosti močno stavi na aktivnosti, kot so jadralno padalstvo, gorsko kolesarstvo ter pohodništvo in plezanje. "Plezališči v Vipavski Beli in Gradiški Turi ter planinske poti na Nanos zaradi ugodnih podnebni razmer ponujajo idealno okolje za plezalce in pohodnike skozi celo leto," pravi župan. Vznožje Gradiške Ture je zaradi svoje enostavne dostopnosti in številnih možnosti rekreacije v naravi

Uradno odprtje Otmarjeve poti. Udeleženci slovesnega odprtja Otmarjeve poti in Vipavski tamburaši.
Foto: Oton Naglost

Akcija je bila zahtevna predvsem v logističnem smislu

Uradno odprtje Otmarjeve poti. Ključni akterji za postavitev Otmarjeve poti - vodji projekta, alpinista in člana PD Vipava Marko Fabčič in Jurij Nabergoj ter na sredini vodja Odbora za tehnična vprašanja pri Komisiji za planinske poti PZS Igor Mlakar.
Foto: Aljoša Rehar

Markacista Igorja Mlakarja, vodjo Strokovnega odbora za tehnična vprašanja v Komisiji za planinske poti PZS in vodjo tehnično-strokovne pomoči pri projektu nove zelo zahtevne planinske poti na Gradiško Turo, smo povprašali o nekaterih tehničnih podatkih o novi poti.

Igor, kako zahtevna je bila ta akcija?

Vsaka akcija na zelo zahtevnih poteh je zahtevna tako z organizacijskega kot izvedbenega vidika. Poglavitje zase so obstoječe poti, ki jih popravljaj in se prilagajaj že postavljeni trasi in klinom, tako imaš tudi sidrišča za lastno varovanje že kar pri roki. Na poteh, ki se gradijo na novo, tega ni, zato moraš poiskati primerno

mesto za lastno varovanje. Predvsem pa je iskanje naravnih prehodov, da je zraven še dobra in stabilna skala, včasih kar zapleteno. Ker pa pozimi ni bilo vegetacije, smo vse prehode laže izkoristili. Predvsem smo ob trasi upoštevali, da pot zavija iz smeri, kjer bi lahko padalo kamenje. Akcija je bila še posebej zahtevna predvsem v logističnem vidiku, transport materiala in dela opreme so brezhibno opravili člani PD Vipava. Dela smo opravljali čez zimo, ko sta dopuščala čas in vreme; in opreme nismo puščali na delovišču, ampak jo vedno nesli nazaj domov.

Koliko ljudi je sodelovalo?

Stalno smo bili na trasi trije, štirje, včasih tudi šest do sedem, odvisno kje in kaj se je delalo, seveda je tu množica nosačev planinskega društva, ki jih nisem nikoli štel. Oba snovalca poti Jurij Nabergoj in Marko Fabčič sta preživela več časa v Turi kot doma, zraven sem bil še jaz in člani tehnične ekipe Posočja. Skupaj smo naredili 125 dni akcije, delali smo od sedmih zjutraj pa do trde teme, potem pa še vožnja domov.

Koliko metrov jeklenic ste napeljali ter koliko klinov in koliko skob ste namestili?

Glede na to, da smo ob nadelavi nove popravljali tudi obstoječo zahtevno pot do vrha Gradiške Ture, smo skupno zavrtali 534 lukenj v skupni dolžini 267 metrov. Trenutno vseh vgrajenih klinov je 430 kosov in potegnjenih je 420 metrov jeklenice, z množico klem in ostalih dodatkov. PD Vipava je namestila še lovilne stožce na klinih, ki varujejo vponko ob morebitnem padcu.

Kateri deli Otmarjeve poti so najtežji?

Navadno so najtežji najlažji deli, ker nam napetost

izjemno priljubljen cilj planincev in plezalcev, pa tudi tekačev, kolesarjev in drugih ljubiteljev gibanja v naravi. Ta najbolj markantni vrh v vipavski občini s svojimi stenami in pobočji ponuja namreč enega največjih urejenih plezališč v Sloveniji (315 športno-plezalnih smeri in 110 večraztežajnih alpskih smeri), obenem pa je tudi izhodišče več označenih planinskih poti: proti Plazu (528 m), Turi (761 m), cerkvici sv. Miklavža nad Vipavo (438 m) in nato naprej proti planinskim ciljem na planoti Nanos, kot sta med drugim Furlanovo zavetišče pri Abramcu (900 m) in Vojkova koča na Nanosu (1240 m).

Zelo zahtevne planinske poti v Sloveniji

Postavitev Otmarjeve poti je pomembna pridobitev tako za planinstvo na Vipavskem kot tudi za planinstvo na nacionalni ravni. Nove zelo zahtevne planinske poti se namreč zelo redko odpirajo, v zadnjih letih le dve. Predzadnja je zelo zahtevna pot na Lisco,

zadnja pa zdaj Otmarjeva pot na Turo, pojasnjujejo v KPP PZS.

"Skladno z zakonom o planinskih poteh novih poti načeloma ne nadelujemo. Izjemoma se lahko odpre nova planinska pot, vendar samo pod pogojem, da sta dve tretjini dolžine takšne poti od sosednjih planinskih poti oddaljeni najmanj 1200 metrov ali tri ure hoje. Ali zaradi kakšnega posebnega razloga, kot je razbremenitev obstoječe planinske poti, ali če gre za prestavitev v primeru spremenjenih razmer v naravi," pravi Katarina Kotnik, strokovna sodelavka PZS.

V Sloveniji je sicer glede na evidenco PZS več kot sto zelo zahtevnih odsekov planinskih poti, katerih skupna dolžina znaša dobrih petdeset kilometrov. Najdaljši seštevek zaporednih zelo zahtevnih odsekov planinske poti je v Hanzovi poti na Prisank oziroma Prisojnik, in sicer 3410 metrov. Tudi po relativni višinski razliki prednjači odsek v Hanzovi poti s 749 metrov vzpona. ●

malo popusti in nismo več tako previdni, drugače pa je cela pot po svoje težka, na primer zaradi previsa, stene, naravnih prehodov po majhni polički, zgoraj po kamenju, pomešanem z zemljo, pa zgoraj skozi kamin, kjer so le naravni stopi. Ne morem soditi, kaj je težko, sam sem jo velikokrat preplezal gor in dol ob vrveh in potem jeklenici in že na pamet vem za oprimke in stope. Otmarjeva pot, ki je zelo zahtevna planinska pot, ni *ferata*, in ocene težavnosti po odsekih ne bodo podane, saj jih tudi ostale planinske poti nimajo.

Kakšna ideja vas je prevevala, ko ste načrtovali postavitev te poti?

Glede na dejstvo, da je PD Vipava želelo izpolniti Otmarjevo željo, se mi je že ob prvi njihovi predstavitvi pred tremi leti, preden so začeli zbirati vsa potrebna soglasja za novo planinsko pot skladno z zakonom, zdela tako ideja kot pot na mestu, prav tako me je prepričala njihova planinska zagretost. Med opremljanjem smo želeli narediti planinsko pot za vse planince, kot je to načrtoval Otmar Črnilogar, da se lahko povzpnejo po več poteh na vrh Ture. Naš načrt je bil narediti kar se da varno pot po naravnih prehodih in z lepim razgledom na dolino. Kot sta Hanza in Kopiščar skupaj s Trentariji, ki bi jih lahko označili za naše prve posoške tehnične člane, na katere smo zelo ponosni, nadelovala pot po Julijcih po gamsjih ali lovskih stezicah, prav tako smo po delih Ture na poličkah sledili gamsom in šli po njihovih sledih. Delali smo umirjeno in počasi z možnostjo kasnejših popravil in nadgradenj poti, če bi bilo treba. Naj povem, da ko vidiš in začutiš srčnost, pripadnost in pripravljenost članov PD Vipava – markacistov, alpinistov, Jurija,

Marka, Pavleta, ki so sledili Otmarjevim sanjam, greš in delaš zaradi njih, ker vidiš, da jim to ogromno pomeni. Med njimi se dobro počutiš, zato tudi vztrajaš. Skupaj smo uspeli. ●

Zdenka Mihelič

Igor Mlakar Arhiv
Igorja Mlakarja

Gore v Križni jami

Vendar pa je nadvse in neverjetno čudna jama pri Postojni, ki greš vanjo silno daleč, a ji še nihče ni prišel do konca. Sam sem šel vanjo z baklami in svetilkami kaki dve miljli daleč. Notri najdeš povsod mnogo hodnikov, tu in tam jame, dalje silne velike prostornine, kjer bi mogle stati cele hiše in vasi; ponekod so tudi prepadi, ki so tako globoki, da slišiš padec kamna, ki si ga zagnal vanje, šele po dveh očenaših, kar gotovo kaže grozno globino ... Ponekod vidiš grozovite višine, drugod vse v stebrih in tako čudno oblikovano, kakor bi gledal pred seboj vsakovrstno gomaz, kače in druge živali, razne pošastne postave in spačene obraze, prikazni in podobno. Tega so vogli, koti, tla in stebri tako polni, da marsikoga groza obhaja. /.../ Povzeto po knjigi J. V. Valvasorja Slava vojvodine Kranjske.

Povprečno malo zanimanja vzbuja pri nas znamenita Križna jama pod enako imenovano goro na vzhodnem delu znanega Cerkniškega jezera. Res, da se slednja ne more meriti z veličastnostjo Postojnske jame, ki je in ostane morda še dolgo edina svoje vrste, vendar jo smemo prištevati najinteresantnejšim jamam po njih bogatih zakladih ostankom diluvialnega jamskega medveda. Povzeto iz publikacije Dom in svet Rudolfa Badjura, naslov prispevka *Križna jama*.

Badjura omenja, da je Postojnska jama daleč pred vsemi po veličastnosti, a nekateri mislijo drugače. Res je velika in slikovita, toda takšnega doživetja, kot si ga deležen v prvobitni vodni lepotici Križni jami, ga v preveč turistični Postojnski ni mogoče izkusiti. Jama ni

razsvetljena in dnevno jo obišče le malo obiskovalcev z vodnikom. Vsak vodnik, ki pelje skupino v jamo, dobro ve, kje lahko obiskovalci hodijo, da čim manj poškodujejo sigo. Redko kje tako vestno skrbijo za naravno dedščino kot v tej jami. Med najbolj zaslužne za to sodi legendarni skrbnik Križne jame Alojz Troha, ki je tudi ustanovni član Društva ljubiteljev Križne jame.

Nekoč se je Križna jama imenovala Mrzla jama pri Ložu, današnje ime nosi po bližnji romarski cerkvi sv. Križa, ki se nahaja na vrhu Križne gore, 857 m. Jama sodi med najlepše vodne jame na svetu in je domnevno dolga 8273 m, višinska razlika med najvišjo točko in gladino jezer v Kittlovih breznih meri 32 m. Temperatura zraka v notranjosti je skozi vse leto 8 stopinj Celzija.

Pri Piratski ladji
Foto: Franci Horvat

*Beneški pristan
Foto: Franci Horvat*

Obiskovalce očara dvaindvajset podzemnih jezer s sigastimi pregradami, čez katere se preliva zelo čista voda. Med najbolj fotogenične predele sodijo: Beneški pristan, Piratska ladja, Goba, Otok, Kalvarija, Matjažev rov, kapnika Cipresa in Križ. Medvedji rov sodi v zanimivo območje, kjer so našli veliko kosti jamskega medveda, ki je bil precej večji kot sodobni rjavi medved.

Pozabiti ne smemo še na Novo Križno jamo (odkrita leta 1991), ki predvsem zaradi svoje ranljivosti ni odprta za obiskovalce. Dolga je 1415 m in ima 89 m višinske razlike med vhomom in Sifonom upanja.

Prvi človekovi obiski jame so bili domnevno že pred tisočletji, najstarejši podpis pa je iz leta 1557. Prvi pisni vir je nastal leta 1832, ko jo je obiskal Anglež Johan James Tobina. Kot zanimivost omenimo, da je Jožef Cerrar leta 1838 prvi opisal in narisal skico jame. Leta 1878 (tudi leta 1879) je član Dunajske akademije znanosti, Ferdinand von Hochstetter, s šestimi možmi v spremstvu preparatorja Ljubljanskega muzeja, Ferdinanda Schulza, v štirih dneh izkopal več kot 2000 kosti jamskih medvedov. Omenjeni presežniki o Križni jami so me prepričali, da sem se jo odločil obiskati. Kot velik ljubitelj gora sem želel spoznati še jamski svet, v katerem se nahajata podora z imenom Križna in Kristalna gora. Omeniti je treba, da je takšnih poimenovanj malo in še ti so starejšega datuma.

Ker gre za vodno jamo, sem imel pred prvim kot tudi drugim obiskom precej pomislekov glede fotografske opreme, ki mi je osnovno sredstvo. Pred leti sem se na Tajskem pri fotografiranju prelepe plaže spotaknil in namočil fotoaparata v vodo. Agresivna morska voda je prižganla samo spominski kartici, vso ostalo opremo pa lahko zdaj samo opazujem v omari, saj je neuporabna.

Pri prvem ogledu (november 2018) sem spoznal jamski svet do Kalvarije, ki me je povsem očaral, manjka li sta samo že prej omenjeni gori. V začetku februarja 2019 sem bil dogovorjen za ponovni obisk, toda zaradi prevelike količine vode in moje poškodbe mezinca sem obisk preložil na konec marca. Kot običajno sem si tudi tokrat skrbno pripravil fotografsko opremo in si po spletu pogledal fotografije iz Križne jame.

Zadnji dan marca 2019 sem se zbudil že okoli dveh zjutraj, nekaj malega pojedel in odšel do garaže. Zvezde so mi mežikale in me hrabrile. Vožnja do Cerknice je potekala gladko, brez težav in zapor. Nadaljevanje do Bloške Police oziroma odcepa za Križno jamo pa se je odvijalo bolj počasi in previdno, kajti bil sem v deželi medvedov. Ni, da bi se jih tako bal, toda kakšnega prijateljstva z njimi tudi ne bi sklepal. Na parkirišču pred jamo je bilo razmeroma hladno, saj je termometer kazal nič stopinj. Oblekel sem se in odkorakal proti Križni gori, ki je oddaljena le pol ure. Pot je lepo označena, z malo smisla za orientacijo lahko tudi ponoči lepo slediš oznakam. Vsake toliko sem malce postal in poslušal, če mi kakšen medved sledi, razen preplašene srnjadi pa ni bilo nikogar.

Pri cerkvi sv. Križa sem bil že pred sončnim vzhodom. Prekrasni pogledi so se mi ponujali proti Snežniku,

malce manj proti Cerkniškemu jezeru. Sončni vzhod je bil sicer lep, toda razmeroma kratek, saj ni bilo oblakov, ki bi se obarvali. Hitro je bila ura sedem, zato sem se počasi odpravil nazaj, kajti ob osmih smo bili dogovorjeni za ogled. Iz hiške pri vходу se je veselo kadilo iz dimnika, vodnik Gašper je zakuril v malem gašperčku. V sobi hiške sem spoznal še moja sopotnika, Nado in Francija iz Grahovega, Rudija iz Frankfurta pa malce kasneje. Nadeli smo si kombinezone in obuli škornje ter na glavo povsili čelade s svetilkami. Nato smo se odpravili k vходу, kjer smo napravili skupinski posnetek. Prvi del jame do Kalvarije, sem sicer že poznal, toda vsak obisk običajno razkrije še kaj novega. Tako kot prvič sem iz čolna in v čoln hodil zelo previdno, kajti strah je imel name še vedno velik vpliv. Pri Kalvariji nas je vodnik presenetil in ponudil kavo ali čaj. Med tem sem pridno fotografiral, malce me je jezil le Rudi, ki mi je pogosto hodil v kader. Če je le mogoče, fotografiram naravne zanimivosti brez ljudi, tudi v jamah. Popili smo čaj ali kavo in se podali čez sigasto pregrado do naslednjega jezera. Po kratki vožnji sem zagledal prekrasen viseč kapnik, ki je izstopal od okolice, malce kasneje je sledilo še več zanimivih kapniških tvorb.

Ko je Gašper zasidral čoln, sem pomislil, da smo pred vzponom na Križno goro. Kaj hitro so se domneve

*Rov s sigasto pregrado
v Križni jami
Foto: Franci Horvat*

uresničile, pot je res vodila na "goro". Vzpon ni bil težaven, le prehod skozi ožino je zahteval malce več okretnosti. Zaradi obilice fotografske opreme sem poiskal pomoč pri Nadi in Franciju, ki sta mi jo pomagala tvoriti skozi ožino, za kar sem jima zelo hvaležen. Ne znam si predstavljati, kako to mesto prečijo kakšni obilneži z "nahrbtnikom" spredaj in zadaj. Tako se lahko malce pohvalim, da sem v enem dnevu stal na dveh Križnih gorah, kar se res ne zgodi prav pogosto.

Spet je bilo treba v čoln, zanimivo izkrcanje smo imeli še pri odcepu za Matjažev rov. Do znamenitih kapniških stebrov se je bilo treba malce povzpeti, kjer je vodnik namestil nekaj vodnih lučk. Lepota videnega je presegala domišljijo, bilo je kot v pravljici, škoda da smo bili časovno omejeni. Naslednji postanek smo imeli v predelu "tihega rova", kjer se ne sliši ničesar, razen kakšne kapljice, ki pade v vodo. Kljub trdi temi sem zaprl oči in se prepustil spominu na obisk podvodne reke na Filipinih, ki pa se ne more primerjati z notranjsko lepoto. Križna jama je ena in edina, tam pa je vse komercialno – čim več ljudi, v čim krajšem času.

Pred vzponom na Kristalno goro mi je vodnik svetoval, naj pustim en fotoaparater pri vznožju, saj bi me preveč oviral in zato bi porabil preveč časa. Ker fotografske opreme ne puščam nikjer, se nisem odločil za predlog.

Alojz Troha
Foto: Franci Horvat

En fotoaparater je romal v nahrbtnik, drugi je ostal pri meni, stajalo pa mi je nesebično nesel Gašper. "Občasno je lahko težava pri kovinski lestvi," je omenil vodnik, tam naj bi se kakšna petina obiskovalcev odpovedala nadaljevanju vzpona. Lestev je strma, še posebej za tiste, ki se bojijo višine. Treba je paziti, da ne pride do zdrsa, saj so škornji blatni. Po premagani oviri smo se povzpeli do prostora, ki je namenjen malici in kratkemu počitku, kajti za nami je bilo že nekaj ur, preživetih v jami. Sendvič sem pojedel izjemno hitro, nato sem se začel ozirati za kapnikom Križ, ki je zaščitni znak Križne jame. Potreboval sem nekaj časa, da sem ga zagledal, bil je nekoliko nižje na desni, malce stran je ponosno stal kapnik Cipresa.

Srce je začelo hitreje biti in postal sem neučakan. Komaj sem dočakal konec malice, da smo nadaljevali

ogled. Najprej je vodnik osvetlil bližnje kapnike, kajti v tako veliki dvorani s 70 m višine to ni preprosto. Napravil sem nekaj posnetkov s stolom in poleg bliskavice prostor še dodatno osvetlil s čelno svetilko na način strihanja, kot mu tudi pravimo. Kolikor časa je zaslonka odprta, toliko časa kadriran predel izmenično osvetljuješ po vsej površini. Nato smo se prestavili do kapnika Križ, kjer so se najprej fotografirali moji sopotniki, moje fotografiranje pa je bilo razmeroma kratko, zgolj dva posnetka sem uspel napraviti, kajti Rudiju se je mudilo na letalo. Bil sem kar malce nejevoljen, saj sem temu izbrancu želel posvetiti več časa. Je že tako, ko si v skupini, se moraš podrediti njej in ne obratno.

S stisnjenimi zobmi sem zupuščal tega "peklenščka", kot sem ga poimenoval pri sebi. Pri Cipresi mi je še uspelo napraviti posnetek z bliskavico in že je bilo treba zapustiti Kristalno goro. Pri lestvi mi je pomagal nositi stajalo vodnik, zato je sestop do čolna kljub spolzkim in blatnim skalam potekal hitro.

Vožnja s čolnom je bila sprva olajšanje, ker pa smo morali zaradi sigastih pregrad vsake toliko iz čolna, je postalo že malce moteče. Zaradi hitenja sem seveda temu primerno manj fotografiral. Križno goro smo prečili hitreje kot prej in nizki prehod prav tako. Pri Kalvariji sem napravil nekaj posnetkov, nato smo šli v čoln in prečili nekaj daljših jezer, nakar so se spet vrstile sigaste pregrade. Po skoraj sedmih urah smo bili pri prvem jezeru in velikem čolnu, ki nas je nato prepeljal na drugo stran.

Strah pred vodo je tam popolnoma popustil, kajti vedel sem, da bo moja fotografska oprema ostala suha in ne bo končala v kakšnem jezeru. Zanimiva je misel, ki pravi: "Ko te enkrat piči kača, se vse življenje bojiš zvite vrvi." Vodnik nas je opozoril še na kapnik Chimborazo, ki nekoliko spominja na precej večjega in višjega ekvadorskega lepota.

Pred izhodom smo srečali vodnico s skupino, ki je bila na enournem ogledu. Ker ni bilo časa, smo se le pozdravili in odšli na plano. V hiški smo slekli kombinezone, sezuli škornje in odložili čelade. Rudi je hitro odšel, Nada in Franci pa nista tako hitela, izmenjali smo še elektronske naslove in se poslovili.

Med potjo domov mimo Loža sem fotografiral Križno goro s cerkvijo sv. Križa, nato sem se odpeljal še do Bloške Police, kjer stanuje Alojz Troha. Ker ga ni bilo doma, ga je hčerka poklicala po mobilnem telefonu. Prosil sem ga, če lahko pride, da ga fotografiram. Najprej se je nekoliko branil, kasneje pa obljubil, da pride. Prosti čas sem izrabil, da sem se preoblekel, nakar se je že pripeljal Lojz. Srečanje je bilo prisrčno in pristno, kar doživim bolj poredko. Najprej sva opravila fotografiranje, nato sva malce poklepetala, predvsem o fotografiji. S težkim srcem sem se poslovil, a ta dan so me čakale še druge obveznosti.

Za mano je bilo osvajanje jamskih gora, ki se mi zdijo simpatične in edinstvene, prav tako srečanje z Alojzom Troho. Zaključil bi prispevek z njegovi mislijo: "Mi se moramo prilagajati jamam in ne nasprotno." Upam in želim, da bo res tako! ●

5. etapa SPP – Smrekovško pogorje

Kamniško-Savinjske Alpe

V tej etapi Slovenske planinske poti (SPP) hodimo po vulkanu. No, ne dobesedno, saj je že dolgo od takrat, ko je bruhal lavo, a vendarle ob poti vidujemo andezitne kamnine, ki jih opazimo predvsem na vrhu Komna in Krnesa, drugod pa so večinoma prekrite z zemljo. To je svojevrstna posebnost našega alpskega sveta. Po višini, flori in reliefnih potezah bolj spominja na Pohorje kot na svetlo apneniško podobo našega visokogorja, ki se že sveti v daljavi. Tudi tja še pridemo, a najprej se napotimo po nekdanji štajersko-koroški deželni meji proti prvemu dvatisočaku na naši poti, Raduhi.

Zahtevnost: Lahka pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Najvišja točka: Komen, 1684 m

Višinska razlika: 900 m vzpona, 740 m spusta

Dolžina: 15,7 km

Izhodišče: Dom na Smrekovcu, 1377 m
WGS84: N 46,413378°, E 14,900392°

Koče: Dom na Smrekovcu, 1377 m, telefona +386 3 584 15 88, +386 41 785 698; Koča na Travniku, 1548 m, telefon

+386 41 783 561; Koča na Loki pod Raduho, 1534 m, telefon +386 41 968 022.

Časi: Dom na Smrekovcu–Komen 1.30 h
Komen–Koča na Travniku 1.15 h
Koča na Travniku–Koča na Loki 2.30 h
Skupaj 5.30–6 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnik: Gorazd Gorišek: *Slovenska planinska pot. Del 1, Od Maribora do Mojstrane*. Planinska založba, 2018.

Zemljevida: *Grintovci*, PZS, 1: 25.000; *Kamniško-Savinjske Alpe*, PZS, 1: 50.000.

Opis: Od Doma na Smrekovcu se skozi gozd povzpemo na glavno sleme zahodno od Smrekovca, 1577 m, ki ga seveda lahko obiščemo, saj je do njega le nekaj minut z naše poti. Nadaljevanje proti zahodu je zelo prijetno, zložno. Izmenjujejo se smrekov gozd in velike

Komen Foto: Franci Horvat

6. etapa SPP – Raduha

Kamniško-Savinjske Alpe

Dva tisoč metrov je za slovenske gore magična številka. Če se Slovenske planinske poti lotimo od začetka, bomo to višino prvič prestopili na najvzhodnejši visoki gori Kamniško-Savinjskih Alp. Kratka šesta etapa nas vodi čez Raduho, goro, ki nam ob dobri vidljivosti omogoča razgled na dobršen del trase, ki smo jo že prehodili, in tudi tistega, ki nas še čaka; tja čez Grintovce, Karavanke in Julijce z daljnim Krnom na obzorju.

Zahtevnost: Lahka pot. Previdno na prepadnem robu nad Durcami.

Oprema: Običajna planinska oprema

Najvišja točka: Raduha, 2062 m

Višinska razlika: 530 m vzpona, 600 m spusta

Dolžina: 5,7 km

Izhodišče: Koča na Loki pod Raduho, 1534 m
WGS84: N 46,409346°, E 14,759234°

Koči: Koča na Loki pod Raduho, 1534 m, telefon +386 41 968 022; Koča v Grohotu pod Raduho, 1460 m, telefon +386 41 417 951.

Časi: Koča na Loki–Raduha 1.30 h
Raduha–Koča v Grohotu 1.30 h
Skupaj 3–3.30 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnik: Gorazd Gorišek: *Slovenska planinska pot. Del 1, Od Maribora do Mojstrane*. Planinska založba, 2018.

Zemljevida: *Grintovci*, PZS, 1: 25.000; *Kamniško-Savinjske Alpe*, PZS, 1: 50.000.

Opis: Od Koče na Loki zagrizemo v vzhodno pobočje Raduhe, 2062 m, kjer drži na vrh najdirektnjša, dobro uhojena in široka pot. Odcep na Durce pustimo

Raduha z Grohota Foto: Oton Naglost

5. etapa SPP – Smrekovško pogorje

Kamniško-Savinjske Alpe

jase, kjer so bile nekoč planine. SPP obide Krnes, 1613 m, po južni strani, lahko pa ga prečimo po temenu. Še nekaj hoje po razvodnici in znajdemo se na obsežni jasi pod vrhom Komna, 1684 m. Od kapelice sv. Cirila in Metoda je do zanimivih skal na vrhu tako malo, da vam zagotovo ne bo žal dodatnih korakov.

Z vrha strmeje sestopimo na preval Hlipovec, nato pa v rahlem vzponu prečimo do Koče na Travniku, 1548 m. S prečenjem na tej etapi še nismo opravili. Tja do planine Bela peč in Vodole ni dolgotrajnejših vzponov in spustov, le zadnji vzpon, do planine Javorje, nas utegne malo upehati. Ko

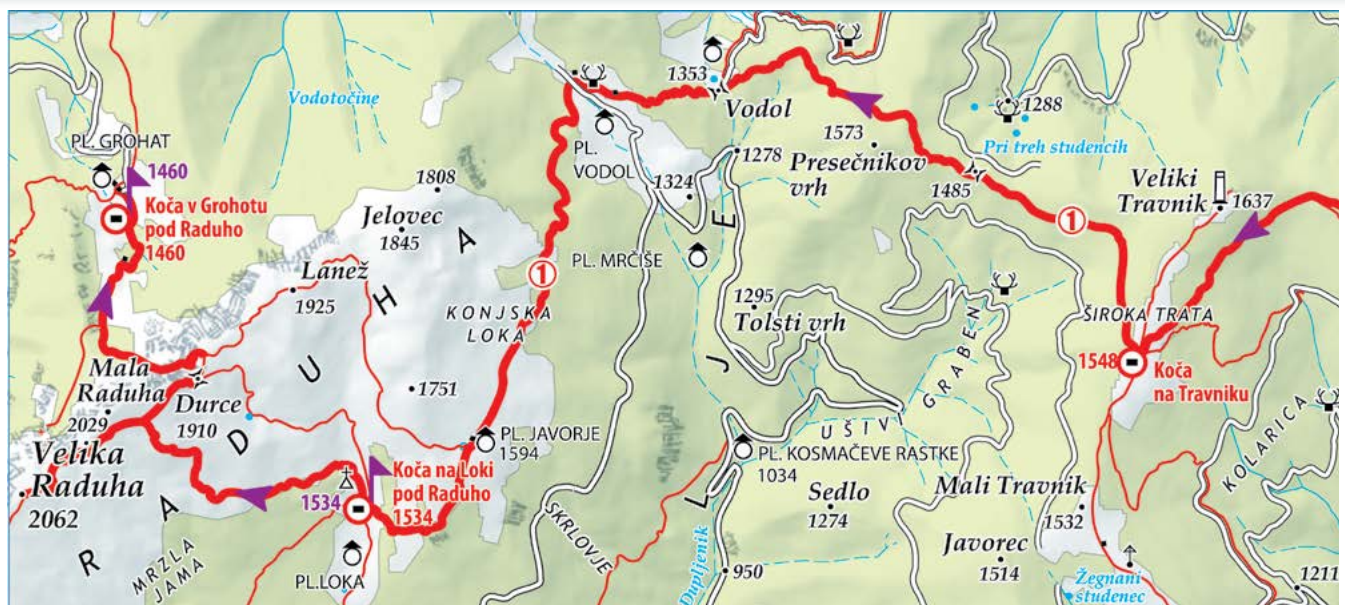
se prevalimo čez južno sleme Jelovca, okoli 1600 m, nas že pričakuje prijazna Koča na Loki, 1534 m.

Sestop v dolino: Od Koče na Loki v Luče ali Struge (2 h, lahka pot)

Gorazd Gorišek

6. etapa SPP – Raduha

Kamniško-Savinjske Alpe

ob strani za kdaj drugič. Dreves kmalu zmanjka, pozdravi nas ruševje. Malo pod glavnim grebenom dosežemo prečno pot, ki se pridruži z desne strani. Krenemo levo in se ob kratkih, a silovitih pogledih v severni prepad bližamo najvišji točki. Tik pod vrhom z desne

pripleza zavarovana pot. Vpisna skrinjica s cepinom je na dosegu roke. Z vrha sestopimo po poti vzpona do razpotja, kjer nadaljujemo po zgornji poti do Durc. Del poti pod škrbino, ki je bil nekoč zavarovan, zdaj ni več v uporabi, zato gremo še malo naokrog, na razpotju

krenemo levo in se po lepo urejeni poti spustimo pod steno gore, na kateri smo bili. Sledi le še sestop do bližnje Koče v Grohotu, 1460 m.

Sestop v dolino: Od Koče v Grohotu mimo kmetije Bukovnik v Solčavo ali v Koprivno (2 h, lahka pot)

Gorazd Gorišek

19. etapa SPP – Iz Urat pod Triglav

Julijske Alpe

Zaradi velike višinske razlike in močnega okolja najvišjih Julijcev bomo ostali brez sape. Pot vodi samo navzgor. Ob veličastni, 3 kilometrov široki in kilometer visoki Triglavski severni steni se med zvezdniškimi razgledi preliščimo v kraško puščavo pod Triglavom. Pred vzponom na vrh prespimo v eni od dveh koč. Manjši Staničev dom je intimnejši, najvišja slovenska koča

Triglavski dom na Kredarici pa nam skrajša vzpon naslednji dan.

Zahtevnost: Zelo zahtevna pot. Priporočamo čelado in samovarovalni komplet, v zgodnjem poletju zaradi snežišč na Tominškovi poti pa dereze in cepin. Previdno v megli na podih pod Kredarico.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje

Najvišja točka: Kredarica, 2541 m

Višinska razlika: 1500 m vzpona

Dolžina: 7,4 km

Izhodišče: Aljažev dom v Vratih, 1015 m
WGS84: N 46,408979°, N 46,408979°

Koče: Aljažev dom v Vratih, 1015 m, telefona +386 31 384 011, +386 31 221 012; Dom Valentina Staniča pod Triglavom, 2332 m, telefon +386 51 614 772; Triglavski dom na Kredarici, 2515 m, telefona +386 4 531 28 64, +386 40 620 781.

Časi: Aljažev dom–stik poti pod Begunjskim studencem 3.30–4 h

Stik poti–Staničev dom 1 h

Staničev dom–Kredarica 1 h

Skupaj 5.30–6 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnik: Mojca Stritar Kučuk: *Slovenska planinska pot. Del 2, Julijske Alpe od Mojstrane do Petrovega Brda*. Planinska založba, 2018.

Zemljevida: Triglav, PZS, 1: 25.000; Triglavski narodni park, PZS, 1: 50.000.

Opis: Od Aljaževega doma gremo po gozdni cesti proti zatrepu doline in mimo spomenika padlim partizanom – gornikom v obliki klina z vzponko.

Triglavska severna stena iz Vrat Foto: Franci Horvat

20. etapa SPP – Triglav

Julijske Alpe

Eden od vrhuncev SPP! Dobesedno, saj splezamo na najvišjo slovensko goro. Čeprav naj bi vsak "pravi Slovenec" vsaj enkrat stal na vrhu Triglava, to še ne pomeni, da je lahko dostopen. Nasprotno, plezanje na vršno glavo in ozki greben med Malim

Triglavom in vrhom sta nagnala strah v kosti prvopristopnikom ob koncu 18. stoletja, današnja zavarovana pot pa tudi ni čisto nedolžna, predvsem zaradi zlizanih skal, izpostavljenosti in gneče. Na vrhu je pri Aljaževem stolpu običajen "krst": nekaj

udarcev z vrvjo po zadnjici. Sestop do koč Planika ni dosti lažji, nato pa nas čaka še popotovanje čez visokogorski kras.

Zahtevnost: Zelo zahtevna pot. Priporočamo čelado in samovarovalni komplet na izpostavljeni zavarovani poti na Triglav, zlizane skale. Na vrh pojdimo le v zanesljivem vremenu (poletne nevihte). Gneča in težave pri srečevanju na vršnem grebenu.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje

Najvišja točka: Triglav, 2864 m

Višinska razlika: 440 m vzpona, 800 m spusta

Dolžina: 5,5 km

Izhodišče: Triglavski dom na Kredarici, 2515 m

WGS84: N 46,378938°, E 13,848809°

Koče: Triglavski dom na Kredarici, 2515 m, telefona +386 4 531 28 64, +386 40 620 781; Dom Planika pod Triglavom, 2401 m, telefon +386 51 614 773; Koča na Doliču, 2151 m, telefon +386 51 614 780.

Triglav Foto: Oton Naglost

19. etapa SPP – Iz Urat pod Triglav

Julijske Alpe

Tu imamo dve možnosti:

Originalna SPP sledi lažji, a daljši poti čez Prag. Še naprej gremo po dolini, na razcepih se držimo levo. Prečkamo rosno mlado Triglavsko Bistrico in se ob klinih dvignemo čez krajši Spodnji Prag. Pod Triglavsko steno se usmerimo levo, nato pa splezamo čez najbolj zračno zavarovano stopnjo (Medvedova skala). Obrnemo se desno čez grušč in preplezamo še najvišji skok, Zgornji Prag, nato pa po levi strani melišča pridemo do stika s Tominškovo potjo.

Tominškova pot je krajša in zahtevnejša. Pri spomeniku gremo levo čez suho strugo in se dvigujemo skozi gozd. Višje se s pomočjo varoval vzpenjamo prek skal, grap in izpostavljenih mest, nato pa čez trave do stika s potjo čez Prag.

Malo nad stikom obeh poti gremo mimo Begunjskega studentca (voda), nato pa čez grušč do razcepa v Kotlu. Tu lahko pridemo desno čez kraški teren naravnost na Kredarico, SPP pa nas pelje levo čez pode do Staničevega doma.

Od Staničevega doma gremo proti jugu, proti Rži. Na njeni severni strani nam pomaga nekaj varoval, nato pa pridemo na greben in čez široki vrh Kredarice, 2541 m, do Triglavskega doma.

Sestop v dolino: Po poti vzpona, od Staničevega doma skozi Kot v Mojstrano (4 h, zahtevna pot) ali do Kovinarske kočice v Krmi (3.30 h, lahka pot) in s Kredarice v Staro Fužino v Bohinju (4 h, lahka pot) ali na Rudno polje na Pokljuki (3 h, lahka pot).

Opomba: Obvezna je rezervacija prenočevanja v kočah.

Mojca Stritar Kučuk

20. etapa SPP – Triglav

Julijske Alpe

do vznožja vršne gmote Triglava, kjer se začnejo varovala. Po zglajenih skalah splezamo na Mali Triglav, 2725 m (stik s potjo s Planike). Jeklenice nam pomagajo na ozkem, izpostavljenem grebenu na vrh Triglava.

Po smeri vzpona sestopimo na Mali Triglav, kjer izberemo desno možnost. Po nekoliko lažji, a še vedno zahtevni in delno zavarovani poti se spustimo do Doma Planika, 2401 m.

S Planike po markirani poti sestopimo proti Doliču. Pri obkroženju Rjavca, 2570 m, nam pomaga jeklenica, nato pa pod Šmarjetno glavo, 2358 m, prečkamo puščobno Zahodno triglavsko planoto do prevala Dolič, 2164 m, kjer na stiku poti zavijemo desno in v 5 minutah dosežemo kočico.

Sestop v dolino: S Planike do Kovinarske kočice v Krmi (3 h, lahka pot), v Staro Fužino v Bohinju (4 h, lahka pot) ali na Rudno polje na Pokljuki (3 h, lahka pot) ali z Doliča skozi Zadnjico v Trento (3 h, lahka pot).

Opomba: Obvezna je rezervacija prenočevanja v kočah.

Mojca Stritar Kučuk

Časi: Kredarica–Triglav 1.15–2 h

Triglav–Planika 1.15–2 h

Planika–Dolič 1.30 h

Skupaj 4–5.30 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnik: Mojca Stritar Kučuk; Slovenska

planinska pot. Del 2, Julijske Alpe od Mojstrane do Petrovega Brda. Planinska založba, 2018.

Zemljevida: Triglav, PZS, 1: 25.000; Triglavski narodni park, PZS, 1: 50.000.

Opis: Od Kredarice se malo spustimo

Moja prva hoja na Triglav

Človek pogosto sanja o tistem, česar nima, česar v življenju ni dosegel, o vsem, kar bi v njegovo popotno malho doživetega priložilo še kak gram več. Tudi z mano ni bilo drugače. Življenje je bilo stalnica: dom, otroci in dvojni *ših*: dopoldne služba, popoldan pa gradnja hiše.

Tu pa tam kakšno nedeljo smo le izpregli – izlet v planine, hoja po mehkih stezah čez pohorske senožeti, poti v hladu zelenega smrečja. S Kope se je pa dalo videti do belih kamniško-savinjskih vrhov, tisti, ki so vedeli več, so znali povedati, da se včasih da videti tudi slovenskega očaka. Za zdaj pa je ostala le skrita namera, da bo nekoč treba pogledati tudi ta, drugačen svet. Toda kdaj?

Želja se mi je uresničila leta 1971. V takratni Teden-ski tribuni so z razpisom vabili na že 5. pohod Sto žensk na Triglav. Prijavljene udeleženke so žrebali. Izpolnila sem prijavni formular in – bila izbrana. Odprla so se mi nebesa (pa ne samo pod Triglavom). Pohod je bil zame pravi projekt. Naj kar takoj povem, da sem zanemarila najpomembnejše, to je kondicijo, zakaj moje pohorske skušnje med cvetočim *ciprošem* je pač niso zahtevale. Za vse ostalo pa sem poskrbela vzorno. Bundo mi je posodil mož sodelavke Relike, nahrbtnik sorodnik Stanko, čevlje inženirka gozdarstva Vida Duler, hlače, v katerih sem popoldne nosila zidarjem malto, pa mi je sestra Kristina (oprane seveda) prekrojila v pumparice. Ostalo sem nabrala med svojo siceršnjo garderobo.

Z našega konca sta bili na seznamu srečnih izbrank še dve znanki in vse tri nas je mož s spačkom odpeljal v Velenje, kjer smo sedle na vlak in oddrdrale v Ljubljano. Naj povem, da se je od takrat (torej v teh skoraj petdesetih letih) svet postavil na glavo: nismo imeli telefona, vsa korespondenca je tekla po pošti – a kljub temu sem se uspela s sinom, takrat ljubljanskim študentom, dogovoriti za bežno srečanje na železniški postaji.

Iz prestolnice je bilo treba z vlakom še do Bohinjske Bistrice, tam pa so nas "prevzeli" organizatorji pohoda in z avtobusom odpeljali v Bohinj, kjer smo prenočile v mladinskem domu. Naslednje jutro smo se z avtobusom odpeljali na Rudno polje, od koder smo seveda krenili peš.

Vodja vzpona in prvi med organizatorji pohoda je bil gorski reševalec Tone Sazonov - Tonač. Stotnijo pohodnic so nas razdelili v skupine po deset, za mojo je skrbel gorski vodnik Mitja Košir. Ko je šlo zares, to je v skalnatem, previsnem, izpostavljenem svetu, je bilo

za varnost poskrbljeno tako, da smo se s *karabini* pripele na vrh. Vsaka desetina seveda na svojo.

Naša oprema je bila v skladu z zahtevanimi pogoji (obleka, obutev), naj le dodam, da nas je bilo nekaj žensk tudi v krilih – pač v skladu s tradicijo.

In potem po vrsti: Vodnikov dom na Velem polju – med hojo pa smeh, veselje, dovtipi do Doma Planika pod Triglavom, vmes tudi veliko navdušenje,

Utrinek z vzpona: v krilu in z ruto proti vrhu

Arhiv Justine Koletnik

Jesenska Raduha
Foto: Franci Horvat

Triglav predstavlja enega od vrhuncev
Slovenske planinske poti. Pogled nanj je
s pobočij nad dolino Sovatno.
Foto: Dan Briški

ugledale smo goro slovenskih gora: Triglav. Nadaljevali smo do Planike. Priznati moram, da je bilo kar naporno, zagotovo ne samo meni – skrbi, kako bo šlo do vrha, pa je sproti preganjal Tonač, za katerega smo si pohodnice (v šali seveda) zaželele, da bi hodil vzvratno in bi ga tako vse slišale, ko je s svojimi duhovitostmi sprožal salve smeha.

V koči je bilo razpoloženje običajno planinsko: sproščeno, čvekanje, večerja, pri kom morebiti tudi kašna zaskrbljenost, kako bo šlo jutri do vrha, a skrbi in utrujenost je pregnal spanec na skupnih ležiščih.

Naslednje jutro navsezgodaj, tako rekoč s svitom, pa čez Mali Triglav in na vrh do Aljaževega stolpa (seveda je bilo treba zlesti tudi vanj). Ne bom zdaj o navdušenju, veselju, smehu, čestitanju tudi samemu sebi – vsi, ki so kdaj stopil na slovensko točko 2863 m (današnja višina 2864 m velja od leta 1978, op. ur.), poznajo ta občutja. Seveda smo svoj dosežek tudi dokumentirali s fotografijami, prvopristopnice pa smo doživele planinski krst. Na vrhu smo se zadržali kar nekaj časa, vreme je bilo imenitno, dan prelep.

Po poti vzpona smo se vrnili na Rudno polje: nihče poškodovan, utrujene pa smo bile, to pa ja. V mladinskem domu v Bohinju so nam pripravili imenitno dobrodošlico, vsaki udeleženci so poklonili belo svileno ruto s plavim paspartujem, znotraj katerega je bilo v krogu naslikanih in poimenovanih šest planinskih koč, ki so izhodišče za vzpone na slovensko goro gora. Naj jih tu ponovim: Aljažev dom, Triglavski dom, Koča pri Triglavskih jezerih, Planika, Staničeva in Vodnikova koča. Iz Bohinja se domov grede nisem vračala z vlakom: pome je prišel mož s 6-letno hčerko in me skupaj s kolegicama s spačkom odpeljal domov.

Ne bom o tem, kako sem tedaj o svojem prvem Triglavu razpredala s sorodniki, znanci in sodelavci. Dodajam le štorijo za poduk o tem, da je planinarjenje pravi užitek šele ob ustrezni kondicijski pripravljenosti. V službi sem zaradi strašnega mišičnega mačka skoraj teden dni po stopnicah navzdol še najlaže hodila vzvratno. Sem se večkrat spomnila na Tonača, od katerega smo želele, da bi to počel v gori, vendar v obratni smeri: med hojo navzgor.

Dodajam še naslednje: moj opisani prvi Triglav je bil prava coprnija. Na njegov vrh sem potem stopila še osemkrat, skupaj torej devetkrat, in devet je pravljичno število. Vesela sem, da sem bila na vrhu tudi s svojimi otroki in njihovimi družinami, še bolj pa tega, da sem jih vse "zastrepila" z gorami oziroma planinarjenjem.

Prepričana sem, da je Triglav zaznamoval in usmeril pomemben del mojega nadaljnjega življenja: z možem sva prehodila slovensko planinsko pot (obiskala sva tudi vse planinske kočice oziroma vrhove razširjene poti) in uživala na vseh teh poteh. Od tega prvega vzpona na Triglav (stara sem bila enainštirideset let) jih je minilo še sedeminštirideset. Zdaj, ko tu zapisano pripovedujem zapisovalcu spominov, saj me

Moja desetina na vrhu (Justina Koletnik v drugi vrsti, prva z leve)
Arhiv Justine Koletnik

desnica pri pisanju ne uboga več, sedim na invalidskem vozičku, imam v naročju poklonjeno svileno ruto, fotografije s pohoda in pa ... kar je največ vredno, spomine. In dodajam – za noben planinski korak mi ni žal.

Tako, to je bila moja prva hoja na Triglav (če parafraziram Janeza Mencingerja). ●

Justina s sodelavko Minko Tovšak iz Gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec (Justina čepi, Minka je za njo) in dvema pohodnicama. Arhiv Justine Koletnik

Narava nam, mi pa njej

Pogovor z Jožetom Bavconom

Romantično podobo raja zagotovo vsi poznamo iz svetopisemskih spisov, ko je daljnega "nekoč" prve Zemljane radodarno preživljala mati Narava. Ne, nista bila kriva Adam in Eva s svojim grehom – ali morda pač: ko se je človek preveč namnožil, je moral, če je hotel preživeti, zapustiti raj. Človeška civilizacija je poiskala pomoč v naravi. O preteklih in sedanjih rešitvah bo tekla beseda s strokovnjakom, ki ljudem predstavlja, kakšna je "naravna narava v naravi". Dr. Jože Bavcon je vodja najstarejše kulturne, znanstvene in izobraževalne ustanove v Sloveniji, direktor Botaničnega vrta Univerze v Ljubljani.¹ In ker je naš *Planinski vestnik* najstarejša revija, se spodobi, da pokramljata ta dva vitalna, radoživa, pisana in poskočna ugledneža.

Po tisočletjih izkoriščanja narave so ostali najbolj nedotaknjeni visokogorski travniki. Gozda naj bi v Sloveniji ne bilo le v pasu alpskih travnišč, ki naj bi se vzdrževala sama po sebi. Se spreminjajo tudi ta? Spreminjanje je stalnica Zemlje. Tudi gorski travniki so se spreminjali, iz zgodovine poznamo dobe z otolitvami in poledenitvami. Tudi na te travnike je posegal človek s pašo. Naravni pojavi jih ne spreminjajo

Jože Bavcon
Foto: Blanka Ravnjak

tako hitro kot grobi človeški posegi. Ti deli se zaradi skrajnih vremenskih razmer in vegetacijskih pogojev obnavljajo počasneje. Danes človek gorski svet uporablja in izkorišča drugače – z množičnim turizmom, kolesarjenjem, smučišči in še čim. Prevelikega pritiska gorske trate ne zdržijo, zato se moramo v tem okolju obnašati strpno in odgovorno, kar ne pomeni, da omejimo vse, ampak da z njo živimo sonaravno, kot so to znali naši predniki, ki so bili od narave odvisni.

So bili gorski travniki nad Trento in morda še kje pred stoletjem precej drugačni?

Trentarji so vse do kmetijske revolucije v drugi polovici devetnajstega stoletja za preživetje kosili tudi strmali z borno krmo vse do dva tisoč metrov nad morjem. Človek je naravo zelo dobro poznal in kljub težkim razmeram z njo smiselno gospodaril. Po vojni je zakonodaja, da bi preprečili erozijo, omejila rejo drobnice. Z zaraščanjem in dvigom gozdne meje so namen sicer dosegli, a izginilo je veliko trentarskih kmetov. Za ohranjanje podobe te krajine bi bila paša nujna, saj so ostala nezaraščena travnišča le na vrhovih.

Pod gozdno mejo je skozi zgodovino človek spreminil vse. V sredogorju je ustvaril prostrane pašnike in travnike na Poreznu, Blegošu, Ratitovcu, Snežniku, Nanosu in Slavniku. Te travnike vrednotimo glede na število vrst, ki tam uspevajo.

Slovenija ima še prave pisane travnike, a se bojim, da jim bije plat zvona. V sredogorju se zaraščajo, visoko ležečih senožeti ne kosijo več, pasejo jih le včasih na način, ki povzroča preveč erozije. Ocenjevanje glede na število vrst na kvadratni meter ni pravi kazalnik biotske raznovrstnosti. Za pravo sliko je bolje popisati večja območja in uporabljati kombinacijo metod.

To se je izkazalo kot dobro za nižinski suhi travnik, ki ga ima botanični vrt najetega. Zaradi pravilnega gospodarjenja se je število posameznih vrst zelo povečalo. Čeprav je travnik suh, so lahko na enem

¹ Vrt je bil leta 2008 razglašen za kulturni spomenik državnega pomena, kar potrjuje, da koraka po pravi poti.

kvadratnem metru samo močvirnice, a ker gre za mikro lokacijo in je na tem kvadratnem metru samo ena rastlina, se to sliši zelo slabo. Na drugem delu je morda le zali kobulček, ponekod je samo kosmuljek ali rdeča relika. A na teh dveh hektarih površine v suhih letih naštejemo do sto petdeset vrst rastlin, v mokrih letih pa je bera manjša, tako kot je nasprotno na mokrotnih travnikih različna v sušnih letih. Dinamika se vidi le pri spremljanju večjih območij. V Sloveniji smo še vedno v vrhu po številu vrst, a z vsakim letom vrh vedno bolj zgubljam.

Izginjajo vrste tudi na visokogorskih travnikih?

Vrste izginjajo že zaradi toplejših in hladnejših dob, ki so se vrstile v zgodovini. Znana je zgodbica o vrsti *Scabiosa trenta*, ki jo je Balthasar Hacquet v drugi polovici 18. stoletja še našel v Triglavskem pogorju, a jo je Julius Kugy pred dobrimi sto leti tam zaman iskal. Zaradi nje pa je napisal slavospev našim Alpam. Iskalci so jo, po razpisu nagrade, našli v okolici Devina; danes vemo, da je to mediteranska vrsta.

Vrste velikokrat izginjajo tudi zaradi pretirane skrbi zanje in nepoznavanja njihove prave ekologije. Večina se jih je razvila zaradi tradicionalnega načina gospodarjenja s prostorom. Ker tega ni več, se umikajo. Paša je v gorskem svetu koristna, le erozija na strmih delih z revno rušo je zaradi preobremenitve s težo govedu prevelika. Z njo je treba smiselno kolobariti in živino vsakih nekaj let spustiti tudi v zavarovane predele. Na ta način se širijo rastline, v začetni fazi se omeji zaraščanje. Če pogledamo Golico, so narcise prilagajene prav košnji in pozni paši. Ker tega ni več, se njihova množičnost zmanjšuje, ni jih več toliko kot nekoč. Na zaraščajočih pobočjih Porezna murk skoraj ni več najti. Drugače je na delih, kjer se ponovno pase, tam so spet pogostejše.

Kraljice gora – alpska možina – so spet pomodrine nekoč košene južne strmine kljub bojzani, da paša vsakih nekaj let pomeni konec za te lepote. Konec zanje pomeni zaraščanje z grmovjem. Paša na Poreznu je precej agresivna, govedo je na Medrcih dokaj

poškodovalo rastišče in klasično nahajališče panonskega svišča. Na popolnoma steptanem govejem počivališču njegovo uspevanje ni možno. Pašnik bi bilo koristno vsaj za nekaj časa umakniti. Ga je pa ravno paša "prinesla" na sam vrh Porezna. Dinamiko je treba upoštevati.

Velika večina rastlin se je v evoluciji razvila na tleh, revnih s hranili. Je kmetijska revolucija v

*Belo morje narcis pod Golico
Foto: Jože Bavcon*

*Panonski svišč
Foto: Anka Rudolf*

Slovenski endemit, kratkodlakava popkoresa s Porezna Foto: Anka Rudolf

Clusijev svišč
Foto: Jože Bavcon

20. stoletju naredila naravi več škode kot industrijska v 19. stoletju?

Vsak prehitri razvoj, ki ne upošteva narave, prinese neljube posledice. Obe revoluciji sta zemlji škodljivi, le da je ta trenutek kmetijska še vedno v vzponu, ker so potrebe človeštva vedno večje. Rastline si znajo same pomagati s hranili, saj nekaterim uspeva celo v tleh skladiščiti zračni dušik kot uporabno gnojilo, čeprav s pomočjo simbiotskih bakterij (detelja in jelsa). Lep primer je uspevanje mesojedk na skrajno revnih barjanskih tleh. Rastline so se morale prilagoditi na pritrjen način življenja. A tu je treba takoj dodati, da samo z naravnimi vrstami človeške civilizacije ne bi bilo, razen v tropih v omejenem številu. Samo tam ni treba nič delati, le sadove obiraš.

Ko se je človek preveč namnožil, je moral zapustiti ta raj. V Sredozemlju, kjer je že zima, je treba imeti hrano na zalogo. V alpskem svetu, kjer živimo mi, je še kruteje, mrzli del leta traja predolgo. Zato se je človeška civilizacija lahko razširila šele takrat, ko je človek z izborom in zlahajnenji dobil nove sorte z bogatejšim pridelkom, ki so mu omogočale preživetje.

Težava današnje kmetijske politike je njena usmerjenost v zgolj intenzivno kmetijstvo, ki ga potrebujemo za prehrano tako velike populacije. Ne razumemo

več naravnega kroženja, s pravilnim sonaravnim kolobarjenjem bi preživeli tudi danes. V Sloveniji danes obdelujemo neprimerljivo manj površin, v hribovitem svetu skoraj ni več njiv. Ravninski svet smo pozidali, na nekdanjih njivah se pase živina ali pa se travniki gnojijo tako intenzivno, da je prva košnja opravljena že pred prvim majem. Čakati cvetenje in samosejanje je za kmeta izguba denarja. A to pomeni izgubljanje raznolikosti rastlin in posledično tudi živali. Kje so tisti pisani obronki med travniki in njivami, kjer so gnezdele ptice, brenčali čmrlji, kjer si nabral gozdnih jagod, posejal čmrljev med in se prestrašil zelenca, goža ali modrasa? Ne nasprotujem intenzivnemu kmetijstvu, pridelati moramo dovolj hrane, vendar je treba izkoristiti naravne načine, ki so jih uporabljali naši predniki, danes pa nam jih s toliko več znanja ne uspe uporabiti. Smo popolnoma neoskrbni, kmalu bomo tako gozdnata dežela, kot smo bili na začetku. To seveda ni narobe, le pisanosti in preživetja ne bo več.

Zaradi večjih dobičkov smo tudi v gozdove navlekli monokulturo, ki nas zdaj tepe v obliki lubadarja. Razumeti moramo, da je naravno zaraščanje odprtih površin hitro, boljše, vrstno bogatejše in mu ni treba pomagati s pogozdovanjem. Zaradi večjih zaslužkov enkrat intenzivno pogozdujemo, drugič intenzivno kmetujemo, tretjič intenzivno varujemo, vsako pretiravanje pa nas kaznuje. Kako poskrbeti za Naravo z veliko začetnico, ne razumemo in ne znamo več, ker smo na celovit pristop do nje popolnoma pozabili; prenos tega znanja s prejšnjih generacij se je zaradi intenzivnega izobraževanja žal prekinil.

Zavest o potrebi varovanja narave se je v 19. stoletju rodila v gorah. Danes o ohranjanju narave in dediščine veliko govorimo. Je možno pričakovati izboljšanje tudi z evropskimi omejitvami v načinu gospodarjenja, ki obravnavajo tudi gorska območja?

Ohranjanje bi spodbudili s čimprejšnjim usmerjanjem dejavnosti v zaščito dediščine kot tržnega produkta. Če kmet lahko trži svoj pisani travnik kot naravno vrednoto in ga samo za ogled prodaja tujcem ter jim postreže še z zelo kakovostnim mlekom, je ta turistični produkt uspešen. Sonaravno gospodarjenje bo vračalo raznolikost rastlin in tudi živali, narava potrebuje različne oprasaevalce in predelovalce. S tem bi se povrnila tudi kulturna krajina z vsemi običaji. Če ne bomo pohiteli, bo to le še nostalgija. Za ta namen so denarna nadomestila smiselna; če pa so predpisana samo po meri evropskih nižinskih travnikov, za nas niso rešitev. Treba je malo več strpnosti, razumevanja in celovitega znanja. V ta krog so vključene različne stroke, ne le kmetijstvo. Žal tega celovitega pogleda danes v dobi informatike primanjkuje.

V svoji biološki raznovrstnosti je Slovenija vroča točka Evrope. To danost moramo prepoznati, jo spoštovati; vzdrževanje da ali ne tako ni več vprašanje. Če jo kot vrednoto vključimo v gospodarski razvoj, je trajnostno ohranjanje narave zagotovljeno. Potrebujemo

le celovito znanje in dobro upravljanje ali *management*, kot se temu danes strokovno tako rado reče. V resnici lahko to opravi nešolan kmet, ki se je od očeta naučil umnega gospodarjenja. Njegova fakulteta je bila narava, ki ga je vsakič, ko je ni upošteval, okrcala. Danes ta prenos nadomeščajo subvencije, odškodnine, zavarovalnine ... Pa nikakor nisem proti zavarovanjem, vendar ne v primerih, ko gojimo koruzo na prodnatih tleh, kjer vsi vemo, da jo prizadene suša. Za svojo lahkomišelnost pa dobimo še odškodnino. Take in podobne neumnosti danes počnemo.

Svet se zelo trudi, da bi travnike, ki jih je človek v svoji zgodovini že spremenil, vsaj delno vrnil v prvotno obliko, a v katero?

Seveda lahko o tem razpravljamo. Naša pretekla civilizacija je bila zelo raznolika in ekološko naravnana, ni imela velikega ogljičnega odtisa, stavbe so bile prirejene okolju. V tem prostoru je ustvarila kulturno krajino. Ali jo znamo obdržati, smiselno nadgraditi? Z izgubo pisanih travnikov se nam biološka raznovrstnost rastlin in živali manjša, z izgubo visokodebelnih sadovnjakov izgubljammo najlepše arboretume in mnoge ptice. Le kdo bo potem prišel v ta mali, pusti košček sveta in nam prinesel denar? Hrane ne pridelamo dovolj, lesa ne znamo nadgraditi v izdelke najvišje kakovosti. Slovenija ima možnosti biti butična dežela, ki nas lahko preživlja. Če ne znamo pridelovati in izvažati svoje raznolikosti, je ne znamo ohraniti in tržiti, potem nam ni pomoči. Če delamo in ponujamo tisto, kar vsi, smo težko konkurenčni.

Še vedno se dogaja, da ljudje kljub prepovedi iz narave jemljejo zaščitene rastline. Je res, da nam

tujci pred našimi očmi ropajo rastlinske primerke?

To je zelo res! Na to opozarjam že veliko let, zelo javno vsaj od 1995. A spet nas tepe nezavedanje, da so neprecenljive vrednosti tudi rastline, ki jih imamo mi veliko, drugi pa jih že dolgo nimajo več. Taki so na primer zvončki. Tega nismo cenili dovolj, za nas so bili to samo raziskovalni poligon in prav nič tržni. Skrajni čas je, da seznanimo Evropo, da je Slovenija zelo striktna pri varovanju svojih rastlinskih in živalskih vrst ter narave same. Svet mora vedeti, da v naši "učilnici" zaklade lahko le proučuje, ogleduje in fotografira, seveda za primerno plačilo. K nam prihajajo evropski vrtnarji po primerke za žlahtnjenje ali prodajo. Na spletu lahko od tuje spletne firme kupite celo semena naših endemitov ali ogroženih vrst, nabranih v Sloveniji. Za dobro ceno lahko kupiš semena rastlin iz Triglavskega narodnega parka; v naravi nabrane rastline lahko kupite na sejmiših v tujini. Nič drugačen ni niti znanstveni svet. Že večkrat sem zalotil strokovnjake, ki pri nas brez naše vednosti nabirajo material za svoje raziskave. Tega je veliko. Svoje izdelke lahko prodajamo mi, ne pa tujci. Naravi prijazna ekonomija mora biti naš moto. A narave ne smemo le izropati, presaditi v lončke in nato ponujati na tujih sejmiših.

V edinem narodnem parku, ki pokriva le manjši del Slovenije, je premalo nadzornikov, za nameček imajo še premajhna pooblastila. Je možno odpraviti njihovo nemoč?

Pri nas smo imeli zelo dobro razvito gorsko stražo, še dobro vem, da so te takoj opozorili na kršitve. Večina naših naravovarstvenikov ima danes toliko dela za

*Cvetoči gorski travnik
Foto: Jože Bavcon*

Alpska možina Foto: Anka Rudolf

Retijski mak
na kamnitih
visokogorskih
tratah

Foto: Anka Rudolf

računalnikom, da ne uspe v naravo. Vse smo tako zbirokratizirali, da pozabljamo, kje je bistvo varovanja – v naravi sami. Na kongresih alpskih botaničnih vrtov v tujini, ki zajemajo tudi terenske ogleda, nismo smeli nabirati rastlin niti za znanstvene herbarije. Tam imajo vsi pooblastila za varovanje. Le védenje, da je ropanje kaznivo, ljudi odvráča od tovrstnega početja. Na turističnih sejnih in pri oglaševanju v tujini bi morali propagirati našo raznolikost in dejstvo, da je naša narava samo za ogleda, kazni za trgánje pa velike. A tega si še ne upamo narediti.

Obiskovalci želijo v neomadeževane koticke, ki so se zaradi "nerazvitosti" ohranili v robnih pokrajinah Evropske unije. Princ Charles s svojim skladom pomaga ohraniti trajnostni turizem v Transilvaniji. Ohranjanje narave nas pravzaprav nič ne stane, je le odraz naše vzgoje. Se ta namen odraža tudi v gospodarjenju z vrtom, za katerega ste odgovorni?

Ta potencial moramo izkoristiti, drugače nismo vredni zakladov, ki jih imamo. O tem priča že vsaj dva tisoč let znana zgodbica o talentu. Tistemu, ki z njim ni znal gospodariti, so ga vzeli. V Botaničnem vrtu Univerze v Ljubljani se trudimo že veliko let, da bi naše avtohtone rastline prikazali doma in v svetu. To so počeli že Valvasor, Scopoli in drugi, to je počel Hladnik,

ko je pred več kot dvesto leti ustanovil Vrt domovinske flore. Premika se, a zame prepočasí. Vrt ni v zavilnem finančnem stanju, že štiriindvajset let se kot direktor borim za njegovo preživetje. Dobro vem, da smo uspešni, o naših rastlinah smo napisali mnogo knjižnih del, ki jih tujci kupujejo. Prihajajo k nam z željo, da jim našo naravo predstavimo v naravi, navdušeni so nad njeno raznolikostjo. V Ljubljani smo uspeli s sajenjem avtohtonih rastlin v glavnem cestnem križu – Slovensko cesto smo zasadili z malim jesenom, Gosposvetsko s črnim gabrom in Dalmatinovo z mokovcem. Mestna občina Ljubljana nam je zares prišla pri uvajanju avtohtonih vrst skupaj s čebeljo potjo, ki te še dodatno promovira. Največje nakupovalno središče BTC City je prisluhnilo zgodbi o avtohtonih rastlinah in letos delilo njihova semena. Turizem Ljubljana že nekaj let ob dnevu Zemlje podarja meščanom sadike rastlin, ki jih v ta namen pripravimo v vrtu. Z različnimi predavanji in delavnicami skušamo po različnih delih Slovenije spodbuditi zavest o naši rastlinski pestrosti. Ne nazadnje smo razvili tudi nekaj dobrih tržnih izdelkov: sorte naših zvončkov, vzgojene v našem vrtu, v Evropi dosegajo cene nad sto evrov. Sorte ciklam, ki smo jih opisali, nimajo še tako visokih vrednosti, a dobivamo naročila iz Nemčije, Rusije in od drugod. Zavirajo nas administrativne omejitve, ki nam ne dovoljujejo zaposlovanja. Vrt kot dejavnost ni zadostno financiran, zato smo primorani s trženjem vzdrževati osnovno dejavnost, namesto da bi jo nadgrajevali. Dejstvo je, da se iz zgodbe o talentih še po dva tisoč letih nismo ničesar naučili. Čeprav ustanova s trdim delom dosega svetovni vrh, nima finančne podpore, da bi v njem tudi obstali.

Če se vrneva h goram, kaj vas v gorah najbolj žalosti in česa se najbolj veselite? Kako vidite v prihodnosti razvoj naše gorske divjine?

Gora ne znamo več uživati kot nekoč. Ljudem so le poligon, kako čim hitreje na vrh in s čim več porabljenimi kalorijami nazaj. Hitimo za bedno objavo na Facebooku ali kje drugje. Vedno manj jih opazujemo in doživljamo kot celoto, izgubili smo spoštovanje do njih. Zaradi ozkega gledanja se tudi pri varovanju prevečkrat zaletavamo iz ene skrajnosti v drugo, po željah Evrope postavljamo varovanje ene rastline pred drugo. V naravi ni ločevanja, narava je povezava vseh dejavnikov.

Najbolj se v gorah seveda veselim rastlin, zaradi njih sem tja začel zahajati. Uživam v skalah, kjer uspevajo v najskromnejših razmerah. Kaže, da je enako kot pri ljudeh – kjer je stres, so najlepše. Najlepši so večeri, kadar se utrujen od celodnevne hoje po sončnem zahodu, ko me stresa mraz, spravim v kočó in čakam novo sveže jutro med svežimi rastlinami. Časa za take užitke imam malo, zato so toliko lepši.

Za preživetje gorske divjine me ne skrbi. Človek je tisti, ki lahko potegne krajši konec. Od njega je odvisno, ali bo znal živeti z njo v sožitju in uživati njene sádove ali bo zanje prikrajšan. Narava bo ostala, taka ali drugačna, in se ponovno razvila. ●

Viva las estalactitas!¹

Plezanje na Kubi

Plezanje je nekaj najboljšega, kar lahko počnete na Kubi. Ne le da je samo po sebi edinstveno, presenetljivo dostopno in urejeno – to je tudi redka priložnost, da pobegnete iz turističnega Disneylanda, v katerega se ta otoška država vse bolj spreminja. A pojdimo po vrsti.

Kuba – samosvoj karibski otok

Povprečen turist gre na Kubo iz dveh razlogov. Prvi so *all-inclusive* karibske plaže, v katere se niti ne bi spuščal. Saj vsi veste, kako to gre. Drugi je izkusiti mikrokozmos Kube z vsemi njenimi posebnostmi in čari: kolonialistična in razpadajoča arhitektura, rum in cigare, *mojito*, *daiquiri* in *cuba libre*,² stari ameriški avtomobili, salsa in rumba ter kontradiktorni politični sistem, ki glorificira Fidela Castra, Che Guevaro, Cienfuegosa in Martija,³ vendar se vse bolj obrača proti ameriškim dolarjem. Nasvet številka 1: vse naštetu boste najbolje in najlažje doživeli v Havani, kamor boste skoraj gotovo prileteli (razen, če ste ujeli kak čarter za Varadero).

Najprej razčistimo osnove: hrana in pijača sta lahko relativno poceni, vendar se boste za to morali nekoliko potruditi in zaviti s klasičnih turističnih koridorjev. Drugače se pripravite, da boste pošteno odprli denarnico. Kuba je zelo revna država, življenjski standard je za večino prebivalcev milo rečeno slab. Vendar so oblasti problem rešile tako, da so uvedle dvojno

valuto. Turisti imajo namesto lokalnega pesa svoj denar, CUC, ki je vezan na ameriški dolar. En CUC je vreden 25 pesov, a ni redko, da boste za storitev ali kokakolo, ki stane nekaj pesov, preprosto morali plačati en do dva CUC, saj ste vendarle turist – premikajoči bankomat. Nasvet številka 2: čeprav se da barantati in pogosto izogniti preplačevanju storitev, je bolje, da se na dvojne cene čim prej navadite in si prihranite slabo voljo. To pač ni jugovzhodna Azija.

Redki domačini, ki so se znašli v modernem "komunističnem kapitalizmu", bodo za vas poskrbeli kot za izgubljenega otroka. Po navadi vam bo že prvi, ki ga srečate, z veseljem organiziral kar celoten dopust od spanja do prevozov (in pobral nekaj provizije). Kljub vsemu je to najudobnejši in najpreprostejši način potovanja po Kubi. Spali boste v t. i. "casas particulares", pri domačinih doma, ki še najbolj spominjajo na apartmaje oz. v Evropi priljubljen Airbnb. Tu vam bodo za doplačilo z veseljem tudi kuhali zajtrk, večerjo, oprali perilo in priskrbeli kar koli bi še potrebovali. Podobno je s prevozi. Država upravlja turistične avtobuse, a brez problema vam bo vaš gostitelj priskrbel sedež v "taxi colectivo", pogosto starem ameriškem avtu, kamor natlačijo turiste za vse možne cilje. Njihov plus je, da vas pridejo iskat pred vaše domovanje

¹ Živeli kapnik!

² Tudi pri nas priljubljeni koktejli.

³ Kubanski borci za revolucijo.

Ena od ogrevalnih smeri v plezališču Techo del Mundo
Foto: Jurij Ravnik

in vas odložijo pri naslednjem. Nasvet številka 3: za vse storitve in cene se vnaprej dogovorite – še najbolje, če jih zapišete na kakšen papir.

Viñales – plezalsko središče

Viñales je majhno mesto sredi tropskega krasa na zahodu otoka, ki je včasih živelo od pridelave tobaka, danes pa je kot del Unescove dediščine vse bolj usmerjeno v turizem. Regija je resnično čudovita, neokrnjena in fotogenična. Tropsko džunglo in palme ter rdečkasto zemljo nasadov tobaka, med katerimi se počasi premikajo volovske vprege, za njimi pa lokalni kavboji na konjih, prekinjajo zaobljeni stožci kraškega apnenca (ki jim rečejo "mogote"), ki so na eni strani gosto porasli, na drugi pa se običajno odprejo v mo-gočne stene, polne kapnikov, kamnitih gob, razpok in škrapelj, kot naročenih za plezanje.

Ironično so ta raj prvi odkrili Američani, ki jim je bil do nedavnega obisk Kube prepovedan oz. zelo otežen. Konec prejšnjega tisočletja so opremili prve smeri in navdušili lokalne mladeniče za nadaljnji razvoj plezanja. Njihovo delo so nadaljevali Anibal Fernandez, Armando Menocal, Vity Echazabal in ostali, vedno kritično odvisni od zunanje podpore, tako v svedrovcih kot tudi osnovni plezalni opremi. Kljub temu je treba reči, da so smeri, čeprav včasih nekoliko

nalufstane (z večjimi razdaljami med svedrovci), navrtane varno in lepo.

Iz Viñalesa, kjer boste po vsej verjetnosti bivali in kjer se zdi, da prav vsaka hiša oddaja sobe turistom, je veliko sten dostopnih kar peš, a vseeno vam bi priporočal najem kolesa za okrog 8 evrov na dan. Tako boste zlahka dosegli tudi bolj oddaljene stene in pobegnili množici turistov, ki se zadržujejo na le nekaj vnaprej določenih trasah okrog mesta. Seveda lahko vedno štopate tudi kakšno volovsko vprego, a kot ste že navajeni, na Kubi ni nič zastoj. Plezalski sektorji so raztreseni po celi dolini in zdi se, da namesto organiziranega vrtnja, kjer bi nek sektor v celoti uredili, opremljevalci rajši vrtajo "po navdihu" – par smeri v eno steno, par smeri v drugo. Ker so med glavnimi opremljevalci Američani, so še posebej priljubljene dolge, večraztežajne smeri, dolge tudi po več sto metrov. Tako boste lahko relativno osamljeni obiskovali manjše stene s po le nekaj smermi (če boste imeli srečo, da se ni zarastel dostop), ali pa se za nekaj dni naselili v tistih nekaj sektorjev, ki so bolj kompletni in navrtani.

Edinstveni sektorji

Najbolj priljubljena stena se imenuje Cabeza de la vaca (Kravja glava) in je tudi najlažje dostopna ter primerna za plezanje v popoldanskih urah, ko se sonce

skrije za sosednji vrh. Veličastna, skoraj 40-metrška previsna lepota ima nekaj klasik območja, ki so pod neprestano ofenzivo ambicioznih rekreativcev. Ena takih je The wasp factory 7b+, previsna 3D-plezarija po kapnikih in gobicah, ki nekoliko spominja na osapsko Pajkovo streho. Bila je ena prvih smeri tu, navrtana od spodaj, med roji lokalnih sršenov, ki so obletavali ogromen 20-metrški kapnik, ki visi sredi stene – in niti ni edini takšen. Danes smer predstavlja mokre sanje vsakega kolikor toliko sposobnega plezalca tu in če jo splezate na pogled, boste nekaj dni pravi vaški heroj. Iz kraljevskega sektorja vodi na drugo stran hriba naravni predor, tam pa v idilični pokrajini, vredni razglednic, leži še več sten, vsaka zase unikatna in sveža. Skala je ostra in razčlenjena in plezalec se mora skoraj malo navaditi, da prav vse "drži". Podnevi je ves čas prijetno vroče in dobro je narediti načrt, da se gibljete po stenah v senci. Včasih to pomeni zgodnje jutro ali pozno popoldne, ker pa so epske 30-metrške smeri navrtane tudi v kraških jamah, ki jih je pokrajina polna, lahko najdete senco praktično kadar koli. Čeprav se da plezati celo leto, je zima nekoliko bolj suha in prijazna. Eden ob bolj impresivnih sektorjev je tudi Cuba Libre, stena polna kapnikov, ki od daleč niti ne deluje tako mogočna, dokler ne ugotovite, da so kapniki veliki po deset in več metrov, smeri pa v nekaj raztežajih dosežejo do 60 metrov. Optična prevara, ki pa se spremeni v navdušujoče plezanje za vzdržljivo močne. Ker je vodnik že zastarel (in se ga ne da več dobiti – čeprav je novi že nekaj časa v pripravi), je moč plezati tudi v mnogih neuradnih plezališčih, le najti jih je malo težje in boste za to potrebovali *lokalca* ter kratek trekning skozi gosto džunglo. Eno takih je "steha sveta", Techo del Mundo, kjer iz ostre, gladko odrezane strehe pod kotom 45 stopinj poganjajo kraške gobice kot naročene za plezanje. Tu so *lokalcem* francoski obiskovalci (Nina Caprez, Enzo Oddo in ostali) navrtali nekaj futurističnih projektov, da pa se tudi kakovostno naplezati, če se le lahko ogrejete v 7a-jih. A tu se zlahka počutite, kot da po 20 letih plezanja tega odkrivате na novo. Pridih avanture in ambient, ki ga nekaj časa le nemo občudujete, je ves čas v zraku; kot tudi večerni roji komarjev.

Lenobno življenje

Infrastruktura se z oddaljenostjo od Viñalesa drastično manjša, pokrajina je vse bolj ruralna, z razcapanimi otroki, kavboji z mačetami in pujski, ki se pasejo pod steno. A ni vam treba skrbeti, da boste lačni, žejni ali izgubljeni. Vsak vaščan, ki vidi turista, ga bo z veseljem povabil na kavo ali kozarček ruma in vam poskušal prodati lokalne cigare, da zasluži nekaj pesov. Zvečer vas bo nazaj v mesto vodil zvok salse, ki doni iz skoraj vsake restavracije – zdi se, da se s petjem in glasbo ukvarja vsak drugi domačin, seveda tudi z željo, da od turistov izvabi čim več napitnine. Čeprav je v okolici veliko malih lokalnih znamenitosti, predvsem jam in kolonialnih ostankov plantaž tobaka, kave in sladkornega trsa, je na dan počitka

najbolje poiskati kakšno osamljeno plažo, dobro urovožnje na sever ali jug. Šnorkljanje in potapljanje sta dostopna in poceni, koralni grebeni pa so dokaj nedotaknjeni in postlani okrog celotnega otoka, neposredno ob obali. Ljubitelji jastogov boste prišli na svoj račun – tukaj jih je toliko, da jim rečejo kar "pollo de mar" – morski piščanec. Razen tega pa trekning (še) ni razvit ali priljubljen. Poti so redke, zelo lahke in prilagojene debelim ameriškim turistom s križark. Za kaj težjega boste nujno potrebovali vodnika, pa tudi to ne bo neka nepozabna (in še manj poceni) izkušnja. Seveda je potencial za pohodništvo ogromen, a bo treba počakati še nekaj let, da se razvije.

Ob vsem napisanem pa je tudi plezalska prihodnost na Kubi videti obetavna. Trenutno je Viñales edina urejena regija, a potencial za smeri je po celotnem otoku, pogosto kar neposredno ob plaži (na primer presenetljivo težko dostopna Jibacoa). Domačini ga počasi urejajo in smeri rastejo kot gobe po dežju, prebija pa se tudi balvaniranje. Nekaj posodobljenih informacij lahko vedno najdete na www.cubacimbing.com. Vsekakor vam ni treba čakati, da se otok še bolj skomercializira (ne bi me presenetilo, če bi v prihodnosti plezanje zaračunavali). Nabrusite blazinice in plezalke in pot pod noge! Le pazite, da vas zvoki Bueña Viste, mojito in dobra hrana ne bodo "zataknili" na bližnji plaži kar za celoten dopust. ●

Havana

Foto: Jurij Ravnik

Nova Planinska srečka – za obnovo slovenskih planinskih poti in koč

Stavimo na naravo, stavimo na vztrajnost, stavimo na dobro! Planinska srečka je rezultat partnerstva med Planinsko zvezo Slovenije in Športno loterijo, njen namen pa je zbrati sredstva za obnovo slovenskih planinskih poti in koč. Kupiti jo je mogoče na vseh prodajnih mestih Športne loterije, na spletni strani www.e-stave.com in v Planinski trgovini PZS.

Planinska srečka je rezultat partnerstva med Planinsko zvezo Slovenije, najbolj množično športno organizacijo pri nas, in Športno loterijo. Kot del družbeno odgovornega delovanja obeh partnerjev je namen srečke zbrati sredstva za obnovo slovenskih planinskih poti in koč. V Sloveniji imamo 10.014 km planinskih poti in 178 planinskih koč, zavetišč in bivačkov, ki potrebujejo stalno skrb in vzdrževanje, kar vse

pogosteje presega zmožnosti predanega prostovoljnega dela članov planinskih društev. Zbrana sredstva bodo usmerjena v obnovo planinskih poti in koč, hkrati pa želimo pri Planinski zvezi Slovenije in Športni loteriji spodbuditi javnost k razmišljanju o pomenu naravnih danosti Slovenije.

Z vsakim nakupom Planinske srečke, ki stane en evro, tudi kupci prispevamo za obnovo planinskih poti in koč. Srečka prinaša visoke dobitke, in sicer deset glavnih dobitkov po tisoč evrov. Skupaj je denarnih dobitkov za 280 tisoč evrov.

V tokratni, poletni številki Planinskega vestnika vsem naročnikom podarjamo planinsko srečko Športne loterije. Naj lovljenje sreče prispeva pri obnovi slovenskih planinskih poti in koč. Pa srečno in varen korak!

STAVI NA VZTRAJNOST. STAVI NA DOBRO!

*Skupaj za obnovo
planinskih poti in koč.*

Šošter biti ni težko

Rado nad nama čisti sneg s poledenelih oprimkov. Kot kura brska levo-desno in snežinke pršiča se lesketajoč v večernem soncu pozibavajo mimo naju. Neodločno in počasi utripajo v globino. Kot bi zvezdice stresal, reče Lojz, ko mežika navzgor, kjer Radov čevlji tiči v skalni razpoki, polni suhega snega, drugi, levo od njega, pa se opira na kamnit nos. Nad čevlji so vidne debele sive dokolenke iz grobe ovčje volne, na katero so primrznjene grude snega. Nekaj lukenj je v nogavicah. Za palec velikih in skoznje so vidne goste črne koccine kosmatih nog. Mraz Radu menda ne pride do živega, mrmra Lojz, ki stoji pod menoj in opreza navzgor za plezalno vrvjo. Ko pridem domov, mu bom kupil par dokolenk. Prav takšnih debelih, pri Bosankah na tržnici. Študent je, vedno brez denarja in mama mu jih niti zakrpati ne more, saj ga ni nikoli doma.

Z Radom Kočevarjem in Lojzom Petelinškom smo iz Krnice priganili pod ostenje Oltarja. Bilo je sredi zime. Namenili smo se na bivak I. Dan je bil sončen, a mrzel in kratek. Rado je rekel, da bomo bivak brez težav našli, saj bo noč svetla, ker bo svetil mesec. Če je tako rekel Rado, bo držalo, in ni se nam mudilo. Vpijali smo mir in čar visokogorske zime – ko je ta še bila gospodarica gora – in bili do noči na vrhu. Tako kot je rekel.

V mesečini, ki jo je sneg vsaj podvojil, smo se spustili navzdol in Radov instinkt je brez težav našel bivak. Zlezli smo v polokroglo ozko in mrzlo luknjo. Edina luč, s katero smo brskali po nahrbtnikih, je bila žepna baterija, kurjava pa Radov bencinski kuhalnik, ki je topil sneg za čaj. Več energije ni premogel. Po večerji

smo nad njim ogrevali nogavice in govorili o smučanju in zimskem alpinizmu. Zvedel sem, da ima tudi Rado iz Ljubljane nemške vojaške smuči, okovane z robniki in jeklenimi vezmi Kandahar, bogat plen iz mariborskega Ajnšnita (predela, kjer so bila nekoč vojaška skladišča), ki je verjetno s tisoči pari smuči zadostil potrebam zimskega športa do Ljubljane in morda še naprej. Utihnili smo in se zavili v stare deke. Mokri čevlji in

Planinska obutev je zelo pomembna, žal pa se včasih dogaja, da na nogah pristane tisto, česar "ni več škoda". Posledica je lahko zdrš, kar je najpogostejša vrsta nesreče v gorah. Danes na planinskih poteh srečamo celo pohodnike v sandalah, dosti drugače ni bilo niti pred drugo svetovno vojno. Smeh, dokler se vse v redu konča.

Arhiv Petra Mucka

Vesela planinska družina v povojnih letih, ko je vladalo pomanjkanje. Primerne opreme ni bilo na voljo, zato pa nikoli ni manjkalo dobre volje in optimizma. Arhiv Srečka Klemenca

nogavice, ki se do jutra ne bodo posušili, so zaposlili mojo domišljijo o toplih, nepremočljivih čevljih, in v polsnu sem oblikoval obuvale – suho in toplo; ta misel me je nekje v ozadju lobanje spremljala še naslednje dni, vse do doma. Ali je Lojz svojo namero z dokolenkami uresničil, ne vem. Morda ga nisem ga vprašal ali pa sem pozabil.

Verjamem pa, da je to storil, saj je bil radodaren človek. »V planinski koči ne smem hoditi z gozjarji, copati pa mi zasedajo dragocen prostor v nahrbtniku,« sem doma nagovoril očeta, čevljarja. »Moral bi imeti čevlji, ki bi bil gozjar in copat v enem. Ko bi prišel v kočo, bi gozjarje sezul in bil v copatih.«

Moj ata je znal narediti vsak čevlji. Po vojni, ko ni bilo usnja za podplate, je izdeloval *gumarce* – z debelimi težkimi podplati iz več plasti gumija. Postale so moda. Zamenjale so jih *plutovke*, ki so imele še debelejši podplat, toda bile so mnogo lažje. Takrat je ata prinesel plošče naravne plutovine, takšne, kot so jih olupili z drevesa, in mizar jih je moral najprej nekoliko poravnati. Od kod jo je dobival, ni povedal.

Kadar ni našel pravega kopita, je kakšnega že dalj časa neuporabnega preoblikoval po nogi. Znal je izvesti skoraj vsako zamisel. Zgornji del je oblikoval po naročnikovi želji. Z nožem je izrezal posamezne dele iz usnja, prijatelj mu jih je sešil, in tako naredil *obertal* (zgornje usnje). Skupaj s podplatom ga je sešil ročno. Samo cenejšo izvedbo je zbil z lesenimi klinci (čevljarskimi žeblički) v dveh ali treh vrstah po obodu podplata in jih odredil med manjvredne zbite čevlje. Sam nikoli nisem obul kupljenih čevljev. Mama že. Tožila je, da so atovi čevlji trdi in da želi moderne kupljene, kar je njegove stvaritve dajalo v nič; običajno je dobila kopijo modnega vzorca, s katero je dokazal

kakovost svojega dela proti ničvredni industrijski izdelavi – pri Bata se visoke pete lomijo in šivi pokajo. Kar pa je bilo mami vseeno.

Jaz sem svoje čevlje oblikoval sam. Določil sem barvo usnja in kombinacijo barv pri dvobarvnih čevljih, ki so bili posebnost cestnega čevlja. V to sem bil prepričan. Planinski čevlji ali gozjarji, kot smo jim rekli, so bili pač takšni, kakršno je bilo usnje. Bili so dvakrat šivani z debelo dreto, ki jo je ata skozi vsa vlakna močno nasmolil, in tako je bila vodoodporna za vsaj pol stoletja. Ata me je molče gledal.

»Copat bi moral biti usnjen in višji od čevlja,« sem razlagal svojo zamisel.

»Za to bi potreboval dvojna kopita. Kje pa naj dobim kopito za zunanji čevlji?«

»Ali ne bi šlo tako, da izdelas copat kot čevlji, čez njega in kopito, ki je še v njem, pa nabiješ *obertal* gozjerja? Kopito odvzameš šele, ko bo vse gotovo.«

»Tak čevlji bi imel dvojno težo. Ne boš mogel ne hoditi ne smučati.«

»Če je zunanji čevlji brez podlage, notranji pa iz tankega usnja, ne bo velike razlike,« sem vztrajal.

»Imaš bujno fantazijo,« je odkimaval.

Naredil sem skico in ga ponovno zaposlil s svojo sanjarijo. Čez kakšnih deset dni je prinesel *obertale*. Rdeče-rjava juhta (nepremočljivo goveje usnje) je bil zunanji čevlji, iz tankega črnega pa notranji copat. Na vrhu ob nogi je bila debela žmula, ki bo preprečila vstop snega in vode v copat, na čevlju pa tanjša, ki je tesnila rezo med notranjim in zunanjim čevljem. Na zunanjem so bili močni kovinski kavliji, za krepko zategovanje vezalk. Na te je bil ata posebno ponosen, saj jih ni bilo mogoče kupiti. Bili so s črnega trga.

Zunanji čevlji je imel podlogo, pod njo pa je bila

nepremočljiva folija. Nisem hotel vprašati zakaj. Vojaški čevlji, ki smo jih nosili na skoraj golo nogo, namreč niso imeli podloge. Še istega dne je notranji *obertal* nabil na kopito, da se bo usnje uleglo. Ata že dalj časa ni več delal kot čevljar – odkar so razlastili njegovega delodajalca. V službo je hodil nekam, kjer so ustanavljali tovarno čevljev in nekoliko tudi proizvajali v prostorih nekdanje pivovarne ter se pripravljali za gradnjo tovarne. Rad je pripovedoval, kako bodo proizvajali čevlje na tekočem traku. Ohranil pa je še svojo podstrešno kamro, kjer si je v vojnem času uredil majhno delavnico in izdeloval posebnosti za nas in prijatelje.

Teden pozneje je v njej popoldan po službi že šival zgornji čevljev. Z obema rokama je predel niti konoplje, jih smolil, svaljkal preko kolena in napravil tako dolgo smolnato dreto, da je z eno obšil celoten obseg podplata. S šilom je prebodel luknjo med podplatom in *obertalom*, skozi jo porinil dve igli z dreto, drugo proti drugi, ju na drugi strani povlekel iz lukenj, si vsako omotal okrog z usnjem zaščitene dlani in povlekel obe niti do razširjenih rok. Na začetku šivanja, ko je bila dreto še dolga, je potegnil tudi dvakrat. Nato je krepko zategnil, napravil še vozec in vse skupaj potolkel s kladivom. In tako vsak šiv posebej.

Sedel sem na trinožniku in opazoval, kako nastaja nepremočljiv in topel čevljev. Bilo je naporno delo in spomnil sem se otroštva, ko sva ga z mamom obiskala v službi, v veliki delavnici na Glavnem trgu. Tam so izdelovali smučarske čevlje za petične Avstrijce.

"Z vseh koncev Avstrije smo dobivali naročila. Iz Innsbrucka in Bad Gasteina," je povedal ata. Gledal sem in očetov poklic me je začel zanimati.

"Lahko bi me naučil, kako se delajo čevlji," sem rekel, ko je končal prvi obseg, odrezal konce in v ukrivljene igle napeljeval novo dreto. "Za to bi rabil precej časa. Se ne izplača. Poklic nima bodočnosti."

"Morda toliko, da bi vedel, kako se naredi lahek ženski čevljev. Lahko bi jih oblikoval po moji zamisli in imel bi še en poklic, četudi ne celega."

Hmm, je zagodel ata in s šilom bodel skozi juhto, podlogo in notranji podplat.

Moj čevljev je bil na koncu res težji od običajnega smučarskega, toda za hud mrz, dolge zimske pohode in bivakiranje je bil neprekosljiv. Poseben usnjen trak, ki je nakazoval smučarsko funkcijo gojzarja, s katerim se je po zategnitvi vezalk stopalo dodatno pritegnilo na dno čevlja, ni bil več potreben. Njegovo vlogo so prevzele vezalke notranjega in zunanega čevlja. Z njimi sem odslej gazil sneg po Pohorju in Kamniških planinah. V planinski koči so ob sezuvanju in obuvanju vzbujali pozornost in njegovih posebnosti nisem skrival. "Veš, ata, takšnih čevljev bi lahko prodal kar nekaj že med ljudmi, ki jih vidijo slučajno. Zjutraj, med obuvanjem na hodniku, mi je nekdo rekel, 'Ti imaš pa na vsaki nogi en par' in gledal, kako sem tiščal copat v gojzar. 'Mandla in bajbło imaš, kajne'. In ves hodnik se je smejal."

"Ja, verjamem. Toda danes se čevlji delajo industrijsko, obrtniki pa so nezaželeni. Ne smejo zaposlovati, kot bi radi, in tudi če bi smeli, kje dobiti mlade čevljarje, ki bodo pripravljani šivati gojzarje osem ur na dan. Čevljar je danes ničvreden poklic.

Če boš kot kovinar kaj *zašostral*, boš tako šošter."

Desetletja pozneje se je na tržišču pojavilo nekaj izdelovalcev dvojnih smučarskih čevljev, a že v izvedbi oklepnikov. Zaradi premajhne togosti so jih vrhunski tekmovalci odklanjali in čez nekaj let jih tudi amaterji niso več marali, saj le vrhunska oprema izkazuje "dobrega smučarja", še preden se spusti po strmini, pa četudi tišči na vseh koncih. ●

POHODNI ČEVLJI ROČNO IZDELANI S STRASTJO

ROJENI NA BAVARSKEM - NOŠENI PO CELEM SVETU

ROČNO IZDELANI V EVROPI
LEPLJENA SESTAVA ČEVLJA //
MOŽNA ZAMENJAVA PODPLATA //
RESNIČNO TRPEŽNI

Hanwag Alaska GTX®

Resnična pohodniška klasika, ki že 20 let navdušuje več generacij pohodnikov in lovcev. GORE-TEX® podloga zanesljivo ohranja suhe noge.

OUTDOOR FOOTWEAR
SINCE 1921

WWW.HANWAG.COM

Jernej Šček

Onkraj mita Emilio Comici

Zgodbe in srečanja v dolini Glinščica

Čudne sorte smo Tržačani. Od nekdanj plujemo po Alpah in plezamo po Jadranu. Mešamo zalive z dolinami, otoke z vrhovi, ribiške taverne z gorskimi kočami. Radovedni pisatelj Paolo Rumiz rad pripoveduje anekdoto, ko je nekoč plul po Kvarnerju mimo jadrnice, na kateri so prepevali planinske pesmi. To morajo biti *Trieštini*, vendar! Gre za eno redkih obmorskih mest z avtentično gorsko tradicijo.

Mesto v zalivu, ki gleda *na* gore.¹ V kraju brkljavih² zgodb, nasilnih odporov in tihih stikanj so okovi objektivnosti vedno resnici preozki. Trst je

Posnetek Emilia Comicija iz romantičnih časov v dolini Glinščica, kjer se od poznih dvajsetih let prejšnjega stoletja prosto pleza smeri visokih težavnosti. Gorniški arhiv v Turinu

¹ Alpinist in starešina gorniške literature Spiro Dalla Porta Xidias, sicer Šentjakobčan z iredentističnim poreklom, je izrazil to misel avtorju tega prispevka nekaj mesecev pred smrtjo; 21. februarja 2017 bi dopolnil sto let. Glej intervju z naslovom *Postal sem skala*, objavljen v *Planinskem vestniku* 2016/9. Svoje izkušnje s tržaško družbo "okrutnežev" sicer opiše v (neprevedenem) delu *I Bruti della Val Rosandra* (Nordpress, 2001).

² Zgodbe, ki se prepletajo, lepijo, preraščajo druga v drugo.

simbol, eno mesto in mnogo hkrati, mesto brez mesta, kraj brez kraja – po svoje neskončen. Igor Škamperle, po rodu Svetoivančan, je večpomenskost tega mesta zajel v s humanizmom dihajočo trditve: "Trst je lep, a ga ni lahko razumeti."³ Kraj nikdar ni le materialna, fizična entiteta, temveč gre za miselni prostor, kjer se trkajo mnogost simbolov, domišljije, spominov, ideologij, sanj. Heterotopija, drug prostor.

Dolina Glinščica (za domačine Klinšca, za druge – tudi nekatere Slovence – Rosandra) je za glavni kontinentalcev zbirka plezalnih sektorjev (Izlca, Grabčeva stena, Počivenca, Oltarji, Sokoli, Bela stena, Montaž, Jugove). Budno oko lahko tam uvidi nekaj več: skrajni rob alpskega polmeseca, recimo. Rad verjamem, da alpski *limes* ne teče od Sneznika po Dinarjih navzdol, kot je hotel *Duce*⁴ Zakaj ne bi Alpe namakale svojih stopal v Tržaškem zalivu? Pred tem lahko stopijo še na čaj ali *spritz* v koč Premuda, z dvainsemdeset metri nadmorske višine najnižje ležeče alpsko zavetišče. Morje Adrijsko je morje gorjanov, kraj, kjer pastirji postanejo mornarji, podeželani kapitani. Na isti mizi jota in *fritto misto*.⁵

Kot Tržaški Slovenec se čudim nad prepadom, ki (še danes) zija med sosedi – sorodniki in tujci po narodnosti, jeziku, civilizacijskih obzorjih. Emilio Comici, eden najboljših svetovnih plezalcev med obema vojnama, avtor petindvajsetih prvenstvenih smeri šeste stopnje,⁶ avtor dvesto petdesetih težkih prvenstvenih smeri in okrog tisoč petstotih plezalskih vzponov nasploh, ostaja slovenskemu gorniškemu kulturništvu nepoznan, njegove besede neprevedene, njegova

³ Članek v reviji *Pogledi*, 2010/7.

⁴ "Al Nevoso ci siamo e ci resteremo!" je 18. novembra 1922, kmalu po pohodu na Rim, Benito Mussolini zavpil v rimskem parlamentu proti slovenskemu odposlancu Josipu Vilfanu (tudi Wilfanu). Po *Duceju* naj bi naravna meja Italije potekala po Dinarskem grebenu nad Dalmacijo.

⁵ Tipična tržaška jed, sveže ulovljena mešanica ocvrtih rib.

⁶ Če se je med slovenskimi plezalcil razširil pojem Frančkova štirica, lahko za mnoge zahtevne Comicijeve smeri 5. stopnje govorimo o Emiliovi petici.

dejanja neraziskana. Za veliko osebnostjo pa desetine malih Comicijev, ki čakajo na odkritje. Nekje je pač treba začeti.

Glinščica – skupno igrišče narodnostno mešanih navez

Emilio se je rodil leta 1901 v skromni tržaški družini kot prvi od treh otrok. Brez izobrazbe se je pri šestnajstih zaposlil v javnih skladiščih in prav kot pristaniški delavec srečal svoje prve plezalske sopotnike. Vertikala ga je najprej povlekla navzdol, v podzemlje. Kraška brezna in slovenski živelj je spoznaval ob boku Prelca (kasneje Prezzija), pred njim sta orala ledino Julius Kugy in Napoleone Cozzi. Ali je oče psihoanalize Sigmund Freud odkri(va)l nezavedno v dantejevskih Škocjanskih jamah in "turistični" jami Vilenica?⁷ Comicijeva plezalska pot se je začela v vrstah društva XXX Ottobre,⁸ s katerim je od leta 1927 s tržaškimi skalaši nedeljo za nedeljo zahajal v apnenčaste stene na obronkih mesta. Slovenski živelj se je takrat že skrtil v krog družine, cerkve in politične ilegale. Sosednja, vedno bolj oddaljena svetova, sta se za nekaj časa skupaj umaknila v dolino Glinščice. Najprej je vzkliko tesno prijateljstvo z Jožetom Cesarjem, kasnejšim slikarjem in scenografom Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, v hribih pa avtorjem mnogih prvenstvenih smeri, pionirjem slovenskega soliranja. Še pred zaključkom uradnih ur sta z motorjem dirjala proti stenam. Cesar v svojem pričevanju⁹ pravi, da je bil Comici šibke postave, zato je treniral že v uradu. S prsti je dvigal težke matične knjige in plezal po pregradah uradnih okenc, strankam v zabavo in posmeh. Prvenec naveze Comici-Cesar je prvenstvena smer v Loški steni pod Briceljkom, ki sta jo septembra 1930 preplezala v štirih urah, več kot polovico nenevezana.

Fašistična kosa redči tržaške slovenske plezalce

Kmalu se je razvila udarna plezalska četvorka Comici, Cesar, Giovanni Bruno Fabjan in Franjo Marušič, ki je leta 1929 v dolini organizirala skalaški tečaj. Gre za prvo organizirano obliko alpinističnega šolanja na svetu. Šolo so sprva obiskovali alpinisti od Benetk do Turina z očmi, polnimi začudenja, saj je šlo za nekaj povsem novega.

Drugi plezalski rod tržaških medvojnih plezalcev sestavljajo Majcen-Mazzeni, Defar, Medved-Orsini (dva norca, tako je Comici pravil Cesarju in Medvedu), Kolarič, Škerjanc, Štrekelj iz Gorice ter Mario

⁷ Glej Freudovo pismo Fleissu z dne 14. april 1898, v katerem med drugim pravi: "Če je Dante videl kaj takega, potem mu za njegov pekel ni bilo treba dosti domišljije."

⁸ Na italijanskih tleh zloglasen datum, ki odzvanja fašizem. Tega dne leta 1922 se je Mussolini povzpел na Kvirinalski grič in od kralja Viktorja Emanuela III. izsilil sestavo nove fašistične vlade. Začelo se je novo štetje let – *era fascista*.

⁹ Zanimiv članek pod naslovom *Emilio Comici in tržaški slovenski plezalci v Planinskem vestniku 1955/4* podpisujeta Jože Cesar in Zorko Jelinčič.

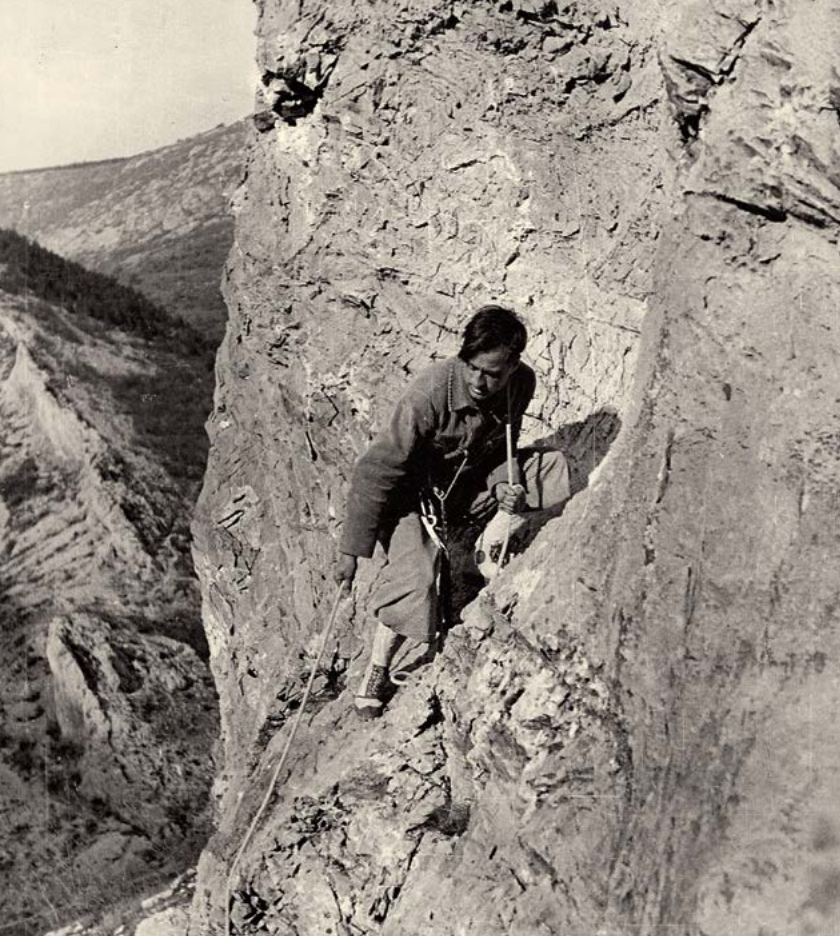
Premuda iz Lošinja, ki je umrl v gorah leta 1931. Pobrskati velja po romantičnih začetkih današnje dolinske koč, saj je prav Comici spodbudil Cesarja, naj se z domačinom Klunom zmeni, da bodo lahko alpinisti v starem mlinu skladiščili svojo robo.

V poznih dvajsetih letih so se jim pridružili še Roman Dekleva, Tezej Šavron, Marij Kocjančič, Lojze Hrovatin, Jakob Renko in tako rekoč vsa plezalska družina Blažina.¹⁰ Just Blažina, Comicijev tovariš pri služenju obveznega vojaškega roka (pozor, za Kraljevino Italijo, med drugim v Posočju), je svoj protifašizem plačal kot eden od enainpetdesetih obešencev 23. aprila 1944 v palači Rittmeyer (danes Konservatorij) v Trstu, njegovega brata Dolfa so ustrelili na openskem strelišču. V Glinščici so se še zbirali njegova sestra Pina, Justova sinova Sandi in Miran ter sestri Lah. Uradna zgodovina vre iz življenjskih zgodb malega človeka.

Marušič je umrl ob zori 6. septembra 1930 na Bazoviški gmajni kot žrtev prvega tržaškega procesa,

¹⁰ Dragoceno pričevanje družinske kalvarije najdemo v intervjuju s Sandijem in Danico Blažina pod naslovom Primorsko-gorenjska naveza iz naše klasike, *Planinski vestnik* 2012/9.

Še en romantičen posnetek Emilia Comicija med spuščanjem po vrvi v dolini Glinščica
Gorniški arhiv
v Turinu

V Glinščici Emilio Comici varuje soplezalca, ki še ni priplezal na stojišče. Gorniški arhiv v Turinu

farse, ki jo je v Trstu izvedlo Posebno sodišče za zaščito države. Nekaj ur prej je raznarodovalna pošast izrekla smrtno obsodbo štirim tigrovcem: Marušiču, Bidovcu, Milošu in Valenciču. Leta 1933 so skalaško šolo preoblikovali v uradno institucijo fašističnega društva.

Stiki med slovenskimi in italijanskimi (ter drugimi) tržaškimi skalaši so se upirali uzakonjenju fašistične ideologije. Kljub vihranju fašistične zakonodaje, Posebnega sodišča in skvadrističnemu nasilju so se plezalci v apnencu še srečevali. Območje skalaškega odpora je trajalo od leta 1927 do 1933, ko je izključujoča ideologija zatrla vsako možnost javnega stika. Bujni razmah slovenskega plezalstva v Trstu je prekril režim, ki je Cesarju denimo sodil sedemkrat. Comici ga imenuje jetnik,¹¹ v prej omenjenem članku zapiše, da "zaradi njegovih aretacij, a brez političnih osti, kot prijateljski dovtip". Kaj pa Vladimir Dougan, po nekaterih ocenah Comiciju podoben *genius*? Njegovo zgodbo je pozrla propagandna mašinerija *Ventennia*. Še danes ostaja Douganov lik sistematično neraziskan.¹² Njegovo (plezalsko in življenjsko) usodo je določal narodni izvor: tujerodec¹³ na svoji zemlji.

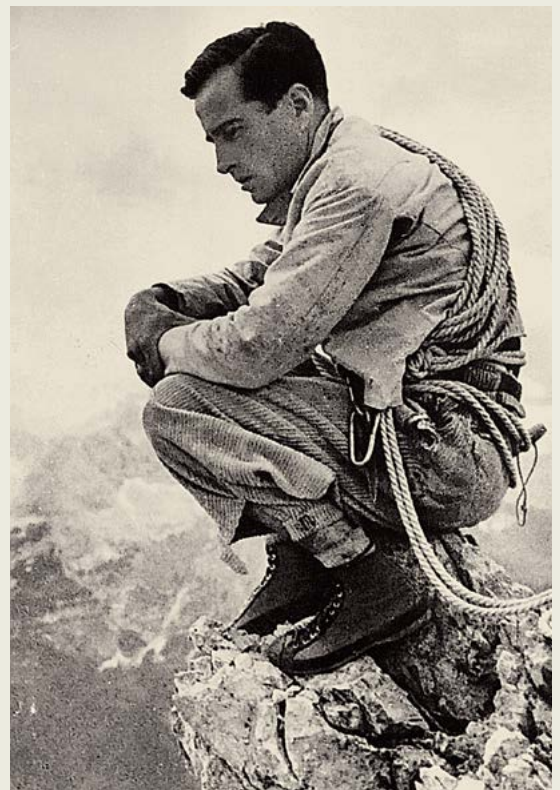
Anekdotična druženja

Redki in raznoliki odkruški zgodovinskih virov odstirajo srečanja tržaških plezalcev tudi na igriv,

¹¹ It. *galeotto*.

¹² Opozarjam na prispevek Matije Turka z naslovom Odkritelj poslednjih skrivnosti Zahodnih Julijcev. Vladimir Dougan (1891-1955). *Planinski vestnik* 2013/5.

¹³ It. *allogeno*.

Emilio Comici, veseljak v steni, melanholičen na vrhu. Gorniški arhiv v Turinu

anekdotičen način. Tržaški plezalci so takrat (kaj pa danes?) radi prepevali predvsem slovenske in furlanske pesmi. Razlog za to ni politične, pač pa vokalno-praktične narave, ker se lahko pojejo večglasno! Comici je postal prvi pevovodja društva z rednimi pevskimi vajami, na katerih je bilo ozračje še sproščeno. Večkrat je spodbujal fante: "Udarimo GARS-ovo himno!" To je bila slovenska ponarodela *Kje so moje rožice*. Ali si predstavljate Comicija, ki nekje stakne slovensko pesmarico¹⁴ in iz nje na klavirju preigrava pesem *Kaj, kaj, kaj naj ti dam?* Cesar naj bi ga naučil celo raztezati harmoniko. Ali čutite simbolno težo teh vsakdanjih, navadnih, banalnih zgodb? Zgodilo se je, da Comiciju, ki je od začetka vodil skalaško šolo, neko nedeljo ni uspelo napolniti avtobusa za izlet v Trento. Rešil ga je Cesar, ki je aktiviral svoje planince, Štampiharje iz Svetega Jakoba.

Navedem lahko tudi nekaj slovenskim alpinistom bližjih anekdot.

Comici je veliko plezal s Tržičani, Anno Escher, Ido Mally in Jožetom Lipovcem. Med vsemi vzponi se blešči severovzhodni raz Jalovca, leta 1934 ena prvih šestec v Sloveniji. O njem se je Tine Mihelič razpisal: "Čez ta, na pogled nemara najlepši raz v naših gorah, peljeta dve smeri. Smer prvopristopnikov Ogri-na in Omerze se, čeprav je zgodovinsko pomembna kot ena najzahtevnejših smeri predvojnih plezalcev, ni uveljavila. /.../ Zato pa gre število plezalcev, ki so preplezali popularnejšega Comicija, nedvomno v

¹⁴ Ni nemogoče, da bi v rokah imel celo ilegalno zbirko slovenskih pesmi Vinka Vodopivca.

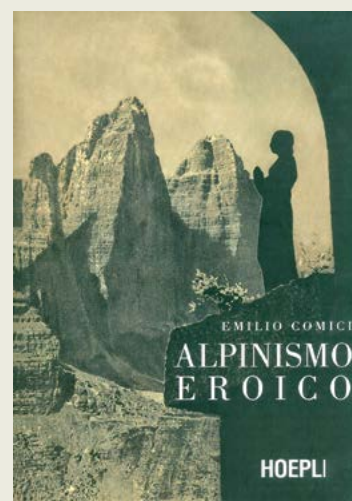
mnoge stotine. Nič čudnega, slavni maestro je speljal po levem boku vrtoглаvega raza eno svojih značilnih mojstrov in, kakršne poznamo iz Zahodnih Julijcev in seveda Dolomitov. Ime Comici je znak kakovosti. Njegove smeri so drzne, izpostavljene, elegantne, zahtevne in predvsem lepe."¹⁵

Še ena ponarodela prigoda s slovenskim pridihom nas ponese v dolino Vrata, kjer sta si Emilio in Joža Čop ogledovala osrednji steber Stene, še brezimno (beri nepreplezano) kasnejšo Čopovo mojstrovino. Comici je bojda Čopu svetoval: "Oštja, Joža, ga moraš provare! Ma ga poškusi! Ga pridiš, ga vidiš, al ga greš al ga ne greš!"¹⁶

Solo v Veliki Cini

Comici je sicer postal alpinist v Zahodnih Julijcih, ki so Tržačanom od nekdanj najbližji. V skupini Viša naštevamo prve ponovitve (Beljaški stolp) in prvenstvene smeri, recimo severovzhodno deber Male špice, smer v severni steni Divje kože in leta 1929 (ponovno s Fabjanom) njen severni raz. Ob povratku sta pri Ovcji vesi srečala starešino Kugyja, ki ju je pozdravil s sloviti "kolossal, kolossal". Po novi smeri v Trbiški krniški špici leta 1930 s Cesco stopita na Olimp z uresničenjem Kugyjevega projekta Božjih polic, velikopoteznega prečenja severnega ostenja Viša. "Gre za novo obliko plezanja, ki ni več navpično, temveč vodoravno. /.../ Čudna značilnost tega alpinizma je, da smer nima konca. Bi moral plezalec torej začeti od začetka? Čemu le, ko bi vselej prišel spet na začetek."¹⁷ Štiri in pol kilometre dolg prstan, ki obkroža Fuart na višini 2200 metrov, si je zaslužil naziv večne smeri.

Dolomitskemu angelu pristrizejo krila Dolomiti sami. Leta 1932 je v pristanišču odstopil in se odločil za kariero gorskega vodnika. Zato se je najprej preselil v Misurino, od leta 1939 pa je živel v Val Gardeni, kjer je vodil smučarsko šolo. Ob vodenju znanih – denimo belgijskega kralja Leopolda – in manj znanih se je boril z zavistjo domačih vodnikov. Dolomitska klasika Rumeni raz, prvenstvena po jugovzhodnem razu Male Cine, je leta 1933 pomenila "najbolj zračno in izpostavljeno plezanje, kar si ga lahko zamislite. Raz je nabrušen kot britev, kot plug, meč, neprestano previsen. Praznina kot grožnja preži ne le pod plezalčevimi nogami, temveč tudi desno in levo, vsenaokrog. Pogled se ne more spočiti na skali. Nenehno se izgublja v zraku".¹⁸ Svetovna javnost ga je spremljala ob boku bratov Dimai v Veliki Cini, kjer so 12. in 13. avgusta preplezali strah in spoštovanje vzbujajoče severno ostenje (današnja smer Comici-Dimai). Brata sta ga

v primežu zavisti očrnila, češ da je na nekem mestu vzpona omahoval in ju oviral. Štiri leta zatem je Comici ponovil dolomitski exploit, sam in brez vrvi, za smer je rabil slabe štiri ure (prvič preko petnajst ur). Njegov komentar zveni nekako takole: "Nikdar še nisem čutil nič lepšega v gorah." Prezgodnja smrt ga je doletela 19. oktobra 1940 v stenici Vallunga v Val Gardeni, ko je s prijatelji skakljal med brenkanjem kitare in prešernim poplezavanjem. Pretrgala se je zahrbtna zanka.

Naslovnici klasikov italijanske gorniške literature
Gorniški arhiv v Turinu

Emilio Comici med slikovitim spuščanjem po vrvi z vrha stene v dolini Glinščica
Gorniški arhiv v Turinu

¹⁵ T. Mihelič, R. Zaman, *Slovenske stene*. Izbor najlepših plezalnih vzponov. Didakta, Radovljica 2003, str. 361.

¹⁶ Iz prej omenjenega članka Cesar-Jelinčič v *Planinskem vestniku* 1955/4.

¹⁷ E. Comici, *Alpinismo eroico*. CDA&Vivalda editori, Turin 2004, str. 100–101. (Iz tega vira prevaja avtor J. Š.).

¹⁸ E. Comici, *Alpinismo eroico*, str. 128.

Avtor članka, profesor filozofije in zgodovine, Jernej Šček, gost II. festivala goriškega filma 2017
Foto: Igor Kuster

Onkraj politike, literature in umetnosti

Comici ni bil politik, čeprav ga je fašistična stranka potrebovala, on pa njo. V Dolomitih je sprejel upravno vlogo fašističnega župana.¹⁹ Režimska merila so se sicer bolj prilegala sodobniku Giustu Gervasuttiju, junaku moške, titanske moči, samote in poguma. Comici je vendar bil vse prej kot to. Bil je agilni, okreten, hiter, lahkoten, občutljiv, izmuzljiv, spolzek. Bolj psihološki, ženski heroj kot pa monoliten, nasilen skvadrinist. V svojih spisih piše: "Živimo od občutij in doživetij v najplemenitejšem smislu. Vsakdo jih potrebuje in išče, drugače bi življenje bilo prazno, zaman. Za polno življenje pa je vendar potrebno tvegati. Moramo si drzniti."²⁰ Sorodne misli bi lahko izbrali iz spisov Klementa Juga,²¹ če bi se citat ne zaključil s: "Tako nas uči Duce."

Comici ni bil literat, knjiga *Junaški alpinizem (Alpinismo eroico)* je izšla posthumno²² in vsebuje odkruške dnevniških in drugih zapiskov, ki so nastajali v obdobju 1927–1938. Njegovih trinajst dnevnikov majhnega formata, ki jih ponosno hrani društvo Alpina delle Giulie v Trstu, še čaka resnega raziskovalca; Comici je sicer gradivo že zbiral z mislijo, da je treba skalaško in alpinistično vedenje razviti v pedagoške in didaktične namene. Svoja predavanja je baje spremljal z

¹⁹ It. *podestà*.

²⁰ Iz uvodnika Elene Marco v Comicijevo delo *Alpinismo eroico*, str. 10.

²¹ Duhovno in intelektualno ozadje Jugove skalaške filozofije mojstrsko razgrinja Vladimir Bartol v spremni besedi *Planinskih spisov dr. Klementa Juga*, ki so izšli po njegovi smrti leta 1936. Pod naslovom *Veliko preizkuševališče* lapidarno odzvanja Nietzschejevo geslo "Živi nevarno!"

²² Za prvo izdajo je poskrbela milanska založba Hoepli leta 1942. Druga dopolnjena izdaja je leta 1961 prinesla obilo novosti, med drugim šestnajst pričevanj in spominov velikanov alpinizma, kot so Kugy, Lipovec, Plaz, Brunner, Fabjan, Del Torso in Cesar. Svoje gradivo črpam iz tretje izdaje, ki je leta 1995 izšla v zbirki *I licheni* založbe Vivalda. Gre za neizčrpen rudnik zlata vrednih klasikov goriške literature, ki jih italijanskemu bralstvu nikdar ne zmanjka.

Svoje raziskovalno delo je avtor članka prvič predstavil s samostojnim predavanjem v sklopu II. festivala goriškega filma 2017 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Enajstega februarja 2019 je o tej tematici spregovoril someščanom na dogodku z globokim zgodovinskim in simbolnim pomenom, saj sta se po desetletjih neskladja pod isto streho združila Slovensko planinsko društvo Trst in tržaška sekcija CAI XXX Ottobre. Tovrstnih koščkov preteklosti, kjer se mestni duši stikata, je še nič koliko. Le na nas čakajo, da jih vzamemo v roke.

obskurnim filmom Domenica Rudatisa *Na dolomitskih vrhovih (Sulle guglie dolomitiche)*. Pionirsko idejo popularizacije skalaštva zlahka začetimo v kratkem plezalskem video tečaju, ki ga je neki ameriški fotograf bolj ali manj naključno posnel med počitnicami leta 1939 v dolini Glinščice.²³ Sodobnikom naj bo v poduk vrednost vlaganja v gorsko kulturo, ki si zasluži resno in strokovno obravnavo. Slovencem, skupnosti nedeljskih planincev, naj da misliti pomanjkanje sistematičnega prevajalskega in založniškega dela na tem področju. Še pomnite zbirko *Domače in tuje gore* založbe Obzorja? Kako se lahko prištevamo med velike goriške narode, ko nimamo dostopa do temeljnih del, starejših in sodobnih, v vsakem primeru pa klasikov te literarne zvrsti? Tako kot na tem smo tudi na drugih literarnih področjih kronično podhranjeni s klasiki. Če v antikvariatu že leta čakaš na Senekova *Pisma prijatelju*, potem veš, da nekaj ni v redu. Demokrit, Epikur, Campanella ali pač Cognetti, Gogna, Motti, Moro, Corona, Comici in Dougan: ignoriramo jih in z njimi upravljamo, kot bi šlo za obskurne avtorje, ki zanimajo le petičneže. Težave z majhnostjo tržišča niso zadosten razlog za kulturni molk.

Comici ni bil umetnik. Njegovo plezalsko estetiko so umišljali njegovi biografi, med njimi predvsem Severino Casara z monumentalno zbirko zapisov in fotografij pod naslovom *Umetnost plezanja (L'arte di arrampicare)* ter prej omenjeni Spiro Dalla Porta Xidias. "Nihče ni bil v skali bolj lahkoten in eleganten kot Comici, morda le Paul Preuss," je nekoč rekel Riccardo Cassin. Značilnost Comicijevih smeri so slogovna čistost, estetska linearnost in plezalski koncept navpičnice, ki idejno veže gorski vrh z vznožjem stene. Kot bi plezalska smer sledila poti padajoče kapljice. Navpični plesalec na odru *direttissime*.

Emilio Comici je mit, na katerega so se – kot na opriemek – obesili mnogi. Onkraj mita srečamo duhovno napetega človeka, veseljaka v steni in melanholičnega na vrhu. Radodarnega in občutljivega, narcisa in sanjača, v katerem korenini *moira* tržaškosti. Dušni vihar, *daemon*, med ljubeznijo in sovraštvom, ki mu italijanski pisatelj Dino Buzzati nadene oznako goriškega intelektualca. ●

²³ Polno različico hrani filmski arhiv Goriškega muzeja v Turinu, kratka različica je objavljena na spletu.

»Na pomoč!«

Temeljni postopki oživljanja

K vam priteče gospa, zadihana in zelo prestrašena. "Prosim, pomagajte, hitro, z možem je nekaj hudo narobe!" Iz sebe ne spravi niti besede več, grabi jo panika in tudi vas se loteva slab občutek. Komaj dojamete, da gre za nekaj resnega, že vidite gospo, kako hiti nazaj, od koder je prišla. Kaj pa zdaj? Bi vedeli, kako se odzvati? Kako nuditi ustrezno prvo pomoč?

Poskrbimo za varnost in preverimo odzivnost

Prva težava se lahko pojavi kaj hitro. V hribih namreč nikoli ne vemo zagotovo, kaj nas čaka za ovinkom, zato je vselej pomembna previdnost. Zavedati se moramo, da je na prvem mestu naša varnost. To pomeni, da se ne spuščamo v situacije, ki jim nismo kos! Ko pritečemo okoli ovinka, zagledamo starejšega gospoda, ki leži na izpostavljenem delu poti. Šele ko se prepričamo, da je varno, pristopimo k poškodovancu

in poskrbimo za njegovo varnost. Po najboljših močeh zavarujemo območje in poškodovanega ter tako poskusimo preprečiti dodatno poslabšanje njegovega stanja. Prvi korak je torej za nami, premagali smo morebitni strah in pristopili h gospodu. Žena stoji ob njem, ne ve, kaj bi, in vas polna upanja opazuje. To ustvari še dodaten, nedobrodošel pritisk, pa vendar je najpomembnejše, da ohranimo kar se da mirno kri. Treba bo preveriti, ali se gospod odziva. Najbolje

¹ Vodja projekta Za življenje! v okviru Društva študentov medicine Slovenije

Ko v daljavi zaslišimo zvok helikopterja, si prvič malenkost oddahnemo, vlije nam upanje na pozitiven izid, a šele ko reševalci prevzamejo ponesrečenca, je naše delo končano. Foto: Vladimir Habjan

Slika 1 Sprostitev dihalne poti Foto: Janez Šivic

Slika 2 Položaj rok ob izvajanju stisov na prsni koš Foto: Janez Šivic

Slika 3 Položaj telesa ob stisih prsnega koša Foto: Janez Šivic

bo, da se mu približamo s sprednje strani, da nas vidi. Tako se nas ne bo ustrašil, če je buden, mi pa si lahko že na daleč ogledamo, v kakšnem stanju je. Na klic in spodbudne besede se ne odzove, zato poklekneмо k njemu, ga primemo za nadlakti in nežno stresemo. "Gospod, ali ste v redu? Gospod, me slišite?" Nič se ne zgodi, še naprej je popolnoma neodziven. Sumimo na najhujše in zavedamo se, da bomo potrebovali pomoč. "Na pomoč! Mi lahko, prosim, kdo pomaga? Gospod v rdeči jakni, ja, vi, pridite mi pomagat!" Bodo kar drzni, pokažimo s prstom na ljudi, da nas bodo zagotovo opazili.

Preverimo dihanje

Sledi drugi korak, ki je hkrati tudi ključen za vse nadaljnje odločitve. Ugotoviti moramo, ali oseba diha ali ne. Da bomo to lahko učinkovito preverili, bo treba sprostiti dihalno pot. Gospoda previdno obrnemo na hrbet. Eno dlan mu položimo plosko na čelo, dva prsta druge roke pa pod trdi del brade. S tem prijemom mu zvrnemo glavo nazaj, do koder gre in mu tako zagotovimo odprto dihalno pot. V tem položaju se približamo njegovim ustom in deset sekund preverjamo dihanje. Hkrati opazujemo prsni koš, poslušamo dihalne šume in poskušamo čutiti njegovo sapo na našem licu (Slika 1). V desetih sekundah mora narediti vsaj dva redna in enakomerna vdih. Če je dihanje neredno ali dihanje ni normalno, se ravnamo kot da ne diha. "Pri gospodu nismo prepričani, ali sta bila ti sta dva vdih dovolj dobra, zato bomo ukrepali, kot da ne diha. Treba bo oživljati!"

Začnemo z oživljanjem

Po preverjanju dihanja takoj pokličemo nujno medicinsko pomoč na številko 112. Povemo, kdo kliče, kaj in kje se je zgodilo, kdaj se je zgodilo ter koliko je ponesrečencev. Če nas je več, si razdelimo naloge. Eden ostane pri obolelem in začne temeljne postopke oživljanja, drugi takoj kliče na številko 112, tretjega pošljemo po AED (avtomatski eksterni defibrilator ali pogovorno napravo za oživljanje). Dobro je vnaprej vedeti, katere kočice so opremljene z defibrilatorjem. Od 178 slovenskih koč jih ima defibrilator namreč trenutno uradno le dvajset (www.pzs.si). V našem primeru žal ni nobenega v bližini, zato nam preostane le oživljanje.

Ključno je, da čim prej začnemo s stisi prsnega koša. Roki položimo na sredino prsnega koša in 30-krat močno pritisnemo, nato dodamo dva vpiha. Minilo je komaj nekaj minut, moč pa že vztrajno peša, dlani se nam znojijo in sapo lovimo, kot da bi hodili navpično v breg. Prav dolgo ne bomo več zdržali! Ker se je v vmesnem času nabralo kar nekaj pohodnikov, si enega izberemo in se po dveh minutah zamenjamo, da zagotovimo čim kakovostnejše stise prsnega koša. Verjetno se zdaj sprašujete, kako dolgo vztrajamo. Koliko časa ima nekdo, ki mu srce preneha biti? Preprostega odgovora na to vprašanje ni, gre vendarle za kompleksno odločitev, ki se izredno razlikuje

glede na razmere in situacijo. Velja si zapomniti, da oživljamo do prihoda medicinske pomoči, zamenjave ali popolne telesne izčrpanosti.

Naš gospod ima srečo v nesreči, vreme je dobro, pomoč je že na poti. Do prihoda helikopterske ekipe sledimo navodilom zdravstvenega dispečerja in ne prestando oživljamo. Ko v daljavi zaslišimo zvok helikopterja, si prvič malenkost oddahnemo, vlije nam upanje na pozitiven izid, a šele ko reševalci prevzamejo ponesrečenca, je naše delo končano. Zdaj lahko le še stiskamo pesti in mu želimo najboljše. Žal je namreč izid take zgodbe ne le negotov, temveč pogosto usoden.

Zakaj pomagati

Zakaj se torej spuščati v reševanje? Imamo sploh kaj možnosti ali je vse zaman? Si je vredno vzeti čas in se naučiti temeljnih postopkov oživljanja? Odgovor je preprost. Da! Ker nenadni srčni zastoj ni redek, ravno nasprotno. Gre za enega izmed vodilnih vzrokov smrti v Sloveniji. Vsako leto doživi pri nas srčni zastoj okoli tisoč šeststo ljudi, to so kar štiri osebe dnevno! Mnogo več, kot bi marsikdo pomislil.

Ker so očividci oziroma prvi posredovalci običajno laiki, je ključna dobra izobraženost. Žal je znanje oživljanja v slovenski laični javnosti slabo. Glede na zadnje podatke je odstotek laikov, ki začnejo oživljati na terenu, v Sloveniji blizu 30 %, medtem ko v bolj ozaveščenih delih Evrope prične oživljati 50–70 % laikov. Pa menda ne bomo slabši od sosedov, ali pač?

Vsako minuto, ko očevidec ne oživlja, se možnost preživetja osebe v srčnem zastoj zmanjša za 10 %. In nasprotno, če nemudoma začnemo z oživljanjem, verjetnost preživetja povečamo kar za 3-krat do 4-krat. Strah glede kazenske odgovornosti je na srečo odveč. V Sloveniji ponesrečencu ne pripada odškodnina zaradi nestrokovnega ravnanja osebe, ker je nudenje prve pomoči moralna in pravna dolžnost vsakega občana. Velja le to, da pomagamo po svojih najboljših zmogljivostih.

Ne nazadnje – vloge se lahko kadar koli zamenjajo, in tedaj nam bo tuja pomoč več kot dobrodošla.

Kako pravilno oživljamo

Razgalimo prsni koš in kleče položimo dominantno dlan na sredino prsnega koša, med prsni bradavici oziroma na spodnjo tretjino prsnice. Drugo dlan položimo preko prve dlani in prepletemo prste. Pritisk bomo izvajali predvsem s peto dlani, to je trdi del dlani, da bo sila čim večja. S koleno se čisto približamo ponesrečencu in se z iztegnjenimi komolci sklonimo nadenj tako, da bo naš prsni koš nad njegovim, tako bomo lahko pritiskali z vso našo težo (Slika 2). Stiskati moramo tako močno, da se prsni koš ugnezne 5–6 centimetrov globoko. Frekvenca stisov naj bo 100–120/minuto, kar sta 1–2 stisa na sekundo. Pomembno je, da po močnem stisu omogočimo tudi popolno raztezanje prsnega koša in ob tem dlani zadržimo na izbrani točki. V primeru, da nam

dlani zaideta prenizko ali previsoko po prsnem košu, ju ponovno položimo na pravilno mesto (Slika 3). Če smo usposobljeni, po 30 stisih prsnega koša dodamo še umetne vpihe. Med vpihi nihče ne stiska prsnega koša. Sprva ponovno odpremo dihalno pot z zvrčanjem glave nazaj, nato močno zatismo nos in glavo zadržimo v tem položaju. Z ustnicami v celoti prekrijemo ponesrečenčeva usta in nežno vpihnemo vanj. Če se ob tem dvigne prsni koš, je bil naš vpih uspešen. Vpih naj traja približno eno sekundo, potem se odmaknemo in omogočimo pasivni izdih ponesrečenca ter ponovimo celotni postopek. Po dveh poskusih vpihov se nemudoma vrnemo k stisom prsnega koša. Oboje ponavljamo v razmerju 30 stisov : 2 vpiha. Pomembno je, da prekinitve oživljanja zaradi vpihov ni daljša od desetih sekund. Za vse, ki niso večši umetnega dihanja ali imajo zadržke glede vpihov, velja, da brez prekinitve izvajajo samo stise prsnega koša. To velja tudi, kadar je poškodovani krvav, pobruhan ipd. S pravilno izvedbo teh postopkov delujemo kot nadomestna črpalka, ki namesto srca potiska kri po telesu. Zagotovimo delno prekrvavitve najpomembnejših organov, kot so možgani, in preprečimo najhujše. Neprekrvavljenost možganov se namreč že po 3–4 minutah izrazi v nepopravljivi okvari. Pravčasno in pravilno izvajanje stisov prsnega koša, ki je ritmično in dovolj močno, izboljša možnost preživetja, predvsem pa zmanjša verjetnost trajnih posledic.

Kam po znanje

Če bi pravilno postopali po navedenih napotkih, čestitamo! Našemu gospodu ste znatno izboljšali možnosti za preživetje. V nasprotnem primeru pa se pošteno vprašajte: "Kdaj sem nazadnje vadil oživljanje in prvo pomoč?" Če je od tega minilo več kot leto ali dve, je čas za osvežitev znanja. To lahko naredite s pomočjo številnih priročnikov in knjig oziroma si temeljito preberete *Smernice za oživljanje*. Poleg tega so na voljo tudi video posnetki na različnih platformah. Kogar zanima, se lahko vsako jesen ob Svetovnem dnevu oživljanja (16. oktobra) udeleži brezplačnih tečajev, ki potekajo po vsej Sloveniji. Poleg tega tudi med letom različna društva in združenja (Rdeči križ Slovenije, Projekt Za Življenje! idr.) ponujajo tečaje in delavnice, na katerih se lahko naučite prav vsega, od oskrbe ran do oživljanja.

Nesreča ne počiva, v hribih še toliko manj. Pred naslednjim obiskom zato raje še enkrat preberite ta članek, da ne bo panike. Ali kot pravijo ozaveščene mame: "Če te pa *pic*, pa 112 *poklič*!" 📍

Vir:

- *Smernice za oživljanje 2015 Evropskega reanimacijskega sveta (elektronski vir), slovenska izdaja*. Avtorji angleškega izvirnika Koenraad G. Monsieurs et al.; avtorji slovenske izdaje Primož Gradišek et al.; uredniki Primož Gradišek, Mojca Grošelj Grenc, Alenka Strdin Košir. Ljubljana: Slovensko združenje za urgentno medicino, 2015.

Kristina Menih

Zgodba o Mišku in miškah

Od takrat, ko je gospodična s planinskega pohoda na Kriške pode v svojem nahrbtniku poleg osebnih reči in smeti nevede prenesla tudi vso družino Mišjeritk, je minilo že precej časa. Po strugi Belega potoka je odtlej preteklo ogromno vode. Minila je pomlad, zamenjalo jo je poletje, ki je ob izteku naredilo prostor jeseni, in ta se je umaknila zimi. Ko pa se je tudi ona naveličala svojih zimskih opravil, je celo v pozebli zadnji dolini pod Triglavom zadišalo po novi pomladi. Bukve, gabri, kostanji in bresti so se že odeli v spomladansko listno okrasje, tudi macesni so iz brstov zlagoma sprožali mlade, mehke iglice, da jih je bilo veselje pogledati, in gorsko rušje tam pod skalovjem Kanjavca se je prebujalo. Iz vej so poganjali majceni storži, ki so jih Trentarji še ne tako dolgo nazaj vestno obirali in uporabljali za pripravo posebnega sirupa, odličnega pomočnika za izkašljevanje in boljše počutje.

Mišjeritkina družina, točno tista, ki je pred poldrugim letom sredi noči poskakala iz gospodničnega nahrbtnika in si poiskala novo bivališče v sosedovem hlevu, preurejenem v počitniško bajtico, se je precej spremenila. Matere in njenih pogumnih, nemarnih in boječih hčera že dolgo ni bilo med živimi. Tudi sinovi so že davno pomrli, namesto njih pa je v kleti pod sosedovo hišo klenu vztrajal mladi rod, ki se je iz dneva v dan množil. Hrane so imeli vedno obilo, saj jih je z njo nevede zalagal kar sam lastnik. V kleti je redno kopicil zaloge, a jih ni nikoli porabil. Ko pa je nekoč zbolel, se je vse obrnilo na glavo. Zaloge so namreč začenjale vidno kopneti, ker ga že dolgo ni bilo blizu. Razvajenim mišim, navaženim najboljšega živeža, se ni pisalo dobro, zato ni čudno, da se je slednjič zgodilo, kar se je moralo zgoditi.

Usaka druga gre na pot!

Najstarejši Mišjeritek je nekega dne na travnik pred hišo nagnal vse svoje sorodnike iz kleti in jim brez dlake na jeziku dejal: »Tako ne moremo več živeti. Preveč nas je, hrane pa premalo za vse, zato vas mora polovica nemudoma stran. Zapustili boste domače gnezdo, sicer ne bomo preživel, ne vi, ne mi.

Ukazal je, naj se vse miši postavijo v ravno vrsto, in ko so ubogljivo izpolnile ukaz, je Mišjeritek vsako drugo poklical iz vrste.

»Ve, ki ste ostale v vrsti, lahko ostanete z menoj, vse ostale pa si brž pripravite culo. Vanjo poleg svojih reči lahko denete pšenični klas, pet ajdovih zrn in pest ječmena. Potem pa zbogom! Dolina je prostorna, domačij ni malo, zato verjamem, da vam ne bo hudega. Le mačkov se ne pozabite izogibati, pa bo vse v najlepšem redu.« je duhovičil Mišjeritek. On se je pač zlahka širokoustil, saj mu ni bilo treba zapustiti domačega ognjišča.

Tiste miške, ki so tako iznenada ostale brez doma, so se žalostno spogledale. Vsaka je v malho skrušeno pripravila svoje skromno imetje, dodala dovoljeno pest ječmena, pet ajdovih zrn in pšenični klas, potem pa so druga za druga poklapano oddroble po rebri navzdol. Prav mimo Dixie, ki je stražila svojo hiško, so jo ubrale brezdomne miši s solzami v očeh.

»Kaj pa jo ve mahate?!« je zanimalo čuječo pitbulko.

»Cviii, cviii. S trebuhcem za kruhcem. V domačem gnezdu pri tvojem sosedu prostora za nas ni, zato od doma romamo v svet neznani, cviii, cviii, cviii.« ji je razložila najbolj umetniško navdahnjena miš.

Psička je cvileči mišji družini izpod čela namenila vprašujoč pogled.

»Hov hov. Izogibajte se hiš, v katerih živijo ljudje. Raje si poiščite kakšno počitniško bajto. Teh je veliko po trentarski dolini in pri nobeni ni mačka. Njihovi lastniki najbrž ne bodo zadovoljni z vami, če vas odkrijejo, a večina itak prihaja le za praznike in na dopust, takrat pa tudi ve odidite na kakšen izlet. Če boste živele v njihovih kletah in si hrano iskale na prostem, kot to počno poljske miši, vam ne bo hudega. Zato pogum v tačke in hrabro naprej v nove čase.« se je razgovorila psička. Mišji konvoj pa se je že pomikal po senožeti navzdol in naprej proti dolini.

Novinec v vasi

V vaškem zvoniku je odbilo enajst dopoldanskih ur. Vsi štirje mački so počivali: prvi pred hišnim pragom, drugi na verandi, tretji na obronku njive, četrti pa se je pretegoval pred ognjiščem. V vasi so namreč premogli zgolj štiri mačke in še ti niso imeli nobenega pametnega dela, saj se pred njihovim gobčkom že dolgo ni pojavila nobena miš. Sonce je grelo strehe, mački so predli in vse se je zdelo pravljичno spokojno. Ampak vsaka pravljica se enkrat konča. V vas je pridrvel avto in z njim nervozna planinka Zinka.

Mudilo se ji je v gore, saj se je dan že prevešal v popoldan, ona pa je imela še polno opravkov. S kletko v roki je nestrpno potrkala pri prijateljici Anici.

»Lepo te prosim, samo do jutri poskrbi za mojega muca. Nikogar nisem našla, ki bi ga bil pripravljen paziti, medtem ko bom v gorah. Tako čudovit dan je in zdaj si ti moje zadnje upanje. Nikar me ne razočaraj, lepo te prosim, saj veš, da je za menoj dolga pot in še gneča je bila pred Bledom.« je kot spomladanski potoček iz Zinke vrelo govoričenje in se razlivalo vse do ušes začudene Anice.

Zinka se je v Trento pripeljala iz rodne Ljubljane mimo Bleda in Kranjske Gore, zatem pa je morala ukrojiti še vseh petdeset ovinkov čez prelaz Vršič.

»Ja pozdravljena, prijateljica! Vidim, da se ti res že zelo mudi tja gor v planinski raj, a vseeno se lahko vsaj pozdraviva, a ne!? No, nikar ne bodi živčna, saj bom popazila na tega tvojega mucika. Kako lep srebrnkast kožuh ima. Kako pa mu je ime?« je zanimalo Anico.

»Miško mu pravim. Zaradi barve, ki spominja na mišji kožušček, veš! Tule imaš konzervo. Kar malo preveč se je poredil, zato mu daj za večerjo le polovičko, preostanek pa jutri za zajtrk.

Miško je skočil na svojo odejico, si umirjeno polizal kožušček, elegantno ovil rep okoli telesa in sladko zadremal.
Ilustracija: Jernej Kovač Myint

Vmes mu lahko kot priboljšek ponudiš enega ali največ dva briketka pa na svežo vodo, ki je v njegovi skodelici nikoli ne sme zmanjkati, ne pozabi. Tu imaš še njegovo odejico. Samo na njej zaspi, druge ne mara. In vrata imej stalno trdno zaprta, da slučajno ne bi ušel ven. Ker moj Miško je hišni muc, veš!? Še nikoli ni pomolil svojega smrčka iz stanovanja, ne da bi bil v kletki. Res te prosim, ljuba Anica, čuvaj ga kot punčico svojega očesa, saj bi takoj umrla, če bi se mu kaj zgodilo,« jo je rotila Zinka med mrzličnim srebanjem turške kave.

Zatem je iz avta prinesla še mačje stranišče – posodo s peskom. Pogladila je svojega Miška, s hvaležnostjo namenila globok pogled prijateljici, potem pa viharno zapustila oba. Oprtala si je nahrbtnik in kot furija odhitela osončenim goram naproti.

Mačje prebujanje

Miško je v novem prostoru sprva obstal kot vkopan. Stal je na mestu in v smrček lovil neznane vonjave. Ogledoval se je po tujem prostoru in prav počasi osvajal novo okolje. Nista minili več kot dve uri, ko mu je postalo vse znano. Skočil je na svojo odejico, si umirjeno polizal kožušček, elegantno ovil rep okoli telesa in sladko zadremal.

Hišni maček, ki se je opoldne motal okoli ognjišča, se je po dolgem spanju končno prebudil. Izdatno se je pretegnil in v smrček ujel neznan vonj.

»Kaj pa je to?« je postal radoveden. Nelagodno se je sprehodil po hiši in v sobi zagledal spečega Miška z zlato ovratnico okoli vratu.

»Mijav, mijav, kakšen poštirkan lepotec, mrjaav. Le od kod se je vzel? In kako čudno diši po pralnem prašku. Gotovo je iz mesta, saj tu pri nas ne bi mogel imeti tako snažnih krempljev in negovanih šapic. Grem staviti, da še nikoli ni šel iz hiše. Le kaj bo počel tu, med nami, vaškimi mačkoni sredi Pravljíčarije?« se je tiho čudil mačkoni, ki mu je gospodinja pravila kar Muc. Zaenkrat mu še ni bilo do pogovora s prišlekom, zato se je prav tiho odplazil ven in jo mahnil naravnost do sosedovega mačka, ki se je prav tako imenoval Muc. Ko mu je povedal, kaj je odkril v domači hiši, sta se vštirc napotila do preostalih dveh mačkonov in jima zaupala novico. Vsi štirje so se odločili malo popaziti na mačjega tujca, saj so imeli mačji občutek, da se nekaj pripravlja.

Ko se je Miško prebudil, v sobi ni bilo nikogar. Za smrčkom jo je mahnil proti vratom in ta so bila začuda na stežaj odprta. Anica je namreč povsem pozabila, da varovanec ne sme ven, kar je radovedni Miško spretno izkoristil. Kot blisk jo je

urezal na plano v zavetje prvih smrek. O, kako božansko je dišalo v gozdu in kakšen spokoj je vladal! Povsem nekaj drugega kot v mestu, polnem hrupa in izpušnih plinov! Miško se je kot kak izletnik sprehajal po gozdni potki in neznanško užival.

Mišje srečanje

V tistem pa je pred seboj naenkrat zagledal nekaj čudnega. Cela kolona neznanih živali, kakršnih še nikoli ni videl, se je pomikala naravnost proti njemu. Stopicljale so druga za drugo, precej manjše od njega, oblečene v srebrne kožuške, neverjetno podobne njegovemu.

»Mrjav, menda ja niso to mladi mucki,« je bistro razmišljal Miško in od razburjenja so se mu zatrešla mačji brki.

Tisti trenutek so ga zagledali tudi domnevni mucki.

Saj vem, da ste že uganili. Pred Miškom so se pojavile brezdomne miši in zavladal je splošen nemir.

»Cviii, cviii, maček na obzorju! Beži, teci, ena dve, vsak po svoje razbežimo se, cviii, cviii,« je zavpil vodja kolone.

Miške so se prestrašile Miška in se razteple na vse strani, on pa se je ustrašil njih. Skril se je v prvi grm in se tresel kot šiba na vodi, dokler ga niso na plano izbežali štirje vaški mačkoni.

»Mijav, sem vam rekel, da moramo popaziti nanj!« se je pred prijatelji pobahal mačkoni, ki je Miška odkril v svoji hiši.

Ostali trije so zgolj skomignili z mačjimi glavami in nekaj zamrmrali v brk. Tokrat so mačkoni, čeprav z zelo težkim srcem, Mišku na ljubo pustili pri življenju prav vse miške, namesto tega pa so kar nekaj časa posvetili norčevanju iz Miška, ker ni prepoznal mišk ...

Ne vem sicer, kdo je bil tisti, ki je smešno vest razbobnal naokoli, ampak povem vam, da se je vsa dolina hihitala na Miškov račun še dolgo potem, ko ga je njegova gospodinja Zinka varno spravljene v kletki odpeljala nazaj v prestolnico. K sreči nikoli ni izvedela, kakšna pustolovščina je doletela njenega ljubljence z zlato ovratnico, medtem ko je sama hlačala po gorah. Miško pa si je želel le, da ga gospodarica nikoli več ne pripelje v Pravljíčarijo. ○

Kristina Menih, »dežurna« pravljíčarka in pripovedovalka zgodb

Kaj ste po izobrazbi in s čim se preživljate (oz. kaj bi najraje počeli za preživljanje)?

Sem novinarka, publicistka, pravljíčarka, pripovedovalka zgodb in pisateljica. Ker uživam v preprostem življenju, se preživljam prav s tem, kar najraje počnem, saj je moje osnovno vodilo preprosto življenje.

Kaj najraje počnete v prostem času?

Vsekakor so to dolgi sprehodi v naravi, planinarjenje, potovanja, odkrivanje novih poti, ples, plavanje, ležanje na plaži, branje in poslušanje glasbe.

Kakšna je vaša povezava z gorami?

Moja starša sta rada hodila v gore, zato je bilo samoumevno, da sta s seboj zelo zgodaj začela jemati tudi mene. Pri šestih letih sem v sončnem jutru, ko se je videlo vse do morja, prvič stala na Triglavu. Moram priznati, da so mi bile strašansko všeč vse tiste strmine, prepadne stene, globočine in bajni razgledi. Zato sem ob pisanju zgodbe o Lei in njenem prvem vzponu na Triglav, objavljeni v vaši reviji in v knjigi *Pravljíčarija pod Triglavom*, obudila lastne doživljanje. Še vedno svoje mitske trenutke doživljam tudi med gorami.

Vaš najljubši koticék/najljubša dejavnost v gorah?

Označila bi se za tipično pohodnico, planinko, ki uživa v lagodni hoji po markiranih poteh in tudi po brezpotjih v nižjem, gričevnatem svetu. Usode pa s kakšnimi vrtolomnimi gorskimi pustolovščinami ne izzivam. Ljubša od osvojenega vrha mi je pot sama, z malimi čudesi narave, ki se mi nenehno prikazujejo tu in tam. In, ja, zadnja dolina pod Triglavom je tista, ki mi najbolj ogreje srce.

Vaš moto v življenju?

Carpe diem. Dejansko skušam užiti vsak dan čim bolj polno, radostno in s hvaležnostjo.

Kako ste začeli sodelovati s Planinskim vestnikom?

Zanimivo naključje. Pod gorami sva se prvič srečala. Jaz in urednik *Planinskega vestnika* Vladimir Habjan, ki ga pred tem nisem poznala. Iz prijaznega pozdrava je stekel pogovor. Omenil mi je, da bi za revijo lahko napisala kakšno zgodbico. In jih še vedno pišem!

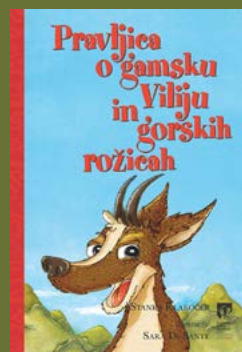
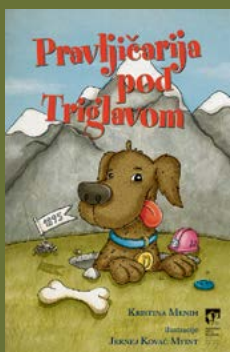
Zakaj radi sodelujete s Planinskim vestnikom?

Planinski vestnik me, enako kot gore, spremlja že iz otroštva. Moja mama je bila več desetletij, vse do smrti, naročena na to najstarejšo slovensko revijo in že kot otrok sem jo večkrat prelistala. Sodelovanje s *Planinskim vestnikom*, še posebno snovanje mojih pravljíčanih zgodb, je zame eno najprijetnejših opravil. Nikoli mi nihče ne postavlja zahtev o tematiki. Edino, česar se moram držati, je dolžina besedila, ki je točno določena. Zato vsak drugi mesec tankočutno prisluškujem svojemu notranjemu glasu in čakam ustvarjalnega navdih. Ko se to zgodi, sedem k računalniku. Besede se začno spletati v stavke, ki žuborijo v odstavke, in komaj se dobro vživim, je zgodba že dokončana. ○

Počitniško branje za mlade planince

Informacije, nakup, naročila:
Planinska trgovina PZS, Ob železnici 30a,
Ljubljana, tel.: 01 434 56 84, brezplačni številki 080 1893, e-naročila: trgovina@pzs.si,
<http://trgovina.pzs.si>

Po sporočilu za
medije povzela
Zdenka Mihelič

Na Lisci 2500 ljubiteljev gora

Dan slovenskih planinskih doživetij 2019

V soboto, 15. junija, so vse poti vodile na Lisco, kamor se je okoli dva tisoč petsto planincev različnih generacij od blizu in daleč, tudi z onkraj meja, podalo na planinska, turnokolesarska, plezalna, markacijska, orientacijska, gorskoreševalna, naravovarstvena in kulturna doživetja.

Z dnevom planincev so tradicionalno odprli tudi poletno planinsko sezono.

Planinarjenje je ena najbolj množičnih prostocasnih dejavnosti Slovencev. Slovenske gore po zadnjih raziskavah obišče letno kar 1,7 milijona obiskovalcev iz Slovenije in tujine. Planinska zveza Slovenije (PZS) že 37 let praznuje dan slovenskih planincev, osmo leto pa ga je v okviru dneva slovenskih planinskih doživetij obogatila s celodnevni dogajanjem za obiskovalce vseh generacij, pri organizaciji katerega so se združili PZS, PD Lisca Sevnica in Meddruštveni odbor (MDO) PD Zasavja, ob podpori Občine Sevnica in Zavoda za kulturo, šport, turizem in mladinske dejavnosti Sevnica.

PD Lisca Sevnica, ki je z dolgo tradicijo delovanja od leta 1905 eno najstarejših planinskih društev v Sloveniji, je dan slovenskih planincev na Lisci gostilo že v letih 1981 in 2002. Tokrat so se planinci in turni kolesarji na Lisco večinoma povzpeli v družbi vodnikov PZS, nekateri pa so se doživetjem naproti podali sami, za

izhodišče pa izbrali Sevnico, Breg, Loko pri Zidanem Mostu, Krakovo, Cirje, Podgorje, Planino pri Sevnici ali Zidani Most. Dogajanje za družine, mlade planince in odrasle je udeležencem zaustavilo korak v okolici Tončkovega doma na Lisci, plezali so na plezalni steni, preizkusili so se v otročji orientaciji po Gamsovi poti in v veseli planinski šoli, spoznali pa so tudi delo markacistov in gorskih reševalcev iz društva GRS Celje.

Na Lisci, naravnem in turističnem biseru Sevnice in Posavja, je za uvod v osrednjo prireditev zazvenela planinska himna *Oj, Triglav, moj dom* v izvedbi Planinske pevске skupine Encijan, slovesno so na prizorišče prišli praporščaki 49 planinskih društev, zbrane pa so nagovorili predsednik PZS Jože Rován, predsednik MDO PD Zasavja Jože Prah, predsednik PD Lisca Sevnica Rok Petančič in župan Občine Sevnica Srečko Ocvirk. Folklorna skupina Spomin DU Sevnica je navdušila z

Kar 49 praporščakov planinskih društev je počastilo vseslovenski planinski praznik na točki Zasavske planinske poti, druge najstarejše obhodnice v Sloveniji.

Foto: Ljubo Motare

venčkom plesov, zbrani so spoznali lik Blaža Jurka, pionirja posavskega planinstva, za pravo planinsko zabavo je poskrbel ansambel Fantje izpod Lisce. Na dnevu planincev je tudi letos utrip dogajanja prenašal Val 202. Pozornost so pritegnile še nagrajene fotografije natečaja Zasavska planinska pot in razstava Narava gorskega sveta – včeraj, danes, jutri, stojnice PZS, policije, lokalne skupnosti in podjetij. V Tednu vseživljenjskega učenja se je z akcijama Gluhi strežejo v planinskih kočah in Stopiva skupaj, osvojimo vrh predstavil odbor

Planinstvo za invalide/OPP PZS. Z dnevom slovenskih planincev se je začela poletna planinska sezona, ko planinske kočice tudi v visokogorju odprejo svoja vrata. Kot že nekaj let doslej boste lahko oddali svoj glas za vašo naj planinsko kočico; kot v letu 2018 bo izbor potekal za naj planinsko kočico in naj visokogorsko planinsko kočico leta. Izbirate lahko med 157 planinskimi kočicami, med njimi je 29 visokogorskih. Ob koncu je zbranim planincem predsednik PZS Jože Rovnan zaželel le še srečno in varno na vseh planinskih poteh. 📍

Dan slovenskih planinskih doživetij privabi tudi mlade planince.
Foto: Ljubo Motore

Folklorna skupina Spomin DU Sevnica je navdušila z venčkom plesov.
Foto: Ljubo Motore

Iz Drežnice v Tolmin

Pohodniško pot, ki poteka po rajskem vrtu treh dežel, Avstrije, Slovenije in Italije, *Alpe Adria Trail*, bomo tokrat začeli v Drežnici nad Kobaridom. Idilična vas, ki leži na planoti pod južnim travnatim pobočjem Krnčice in višjega soseda Krna, ni le izhodišče 26. etape, temveč se lahko v njej in bližnji okolici zadržimo dlje, kajti kar nekaj zanimivosti, tako kulturnih kot tudi naravnih, kar kliče k ogledu.

Pesem *Drežniška* je ljudska iz Drežnice, ki jo je priredil Alojzij Rakušček in jo pejejo zbori povsod po Sloveniji.

Čin, čin, čin, Drežnica,
kje so kozice?
Gori na skalici,
kjer ni vodice.
Hoja, hoja, hojajaja ...
Hoja, hoja, hojajaja ...

Sončece sije nam,
dežek pa gre,
naš mlinar pa melje
brez vsake vode.
Hoja, hoja, hojajaja ...
Hoja, hoja, hojajaja ...

Čin, čin, čin, Drežnica,
kje so kozice?
Gori na skalici,
kjer ni vodice.
Hoja, hoja, hojajaja ...
Hoja, hoja, hojajaja ...

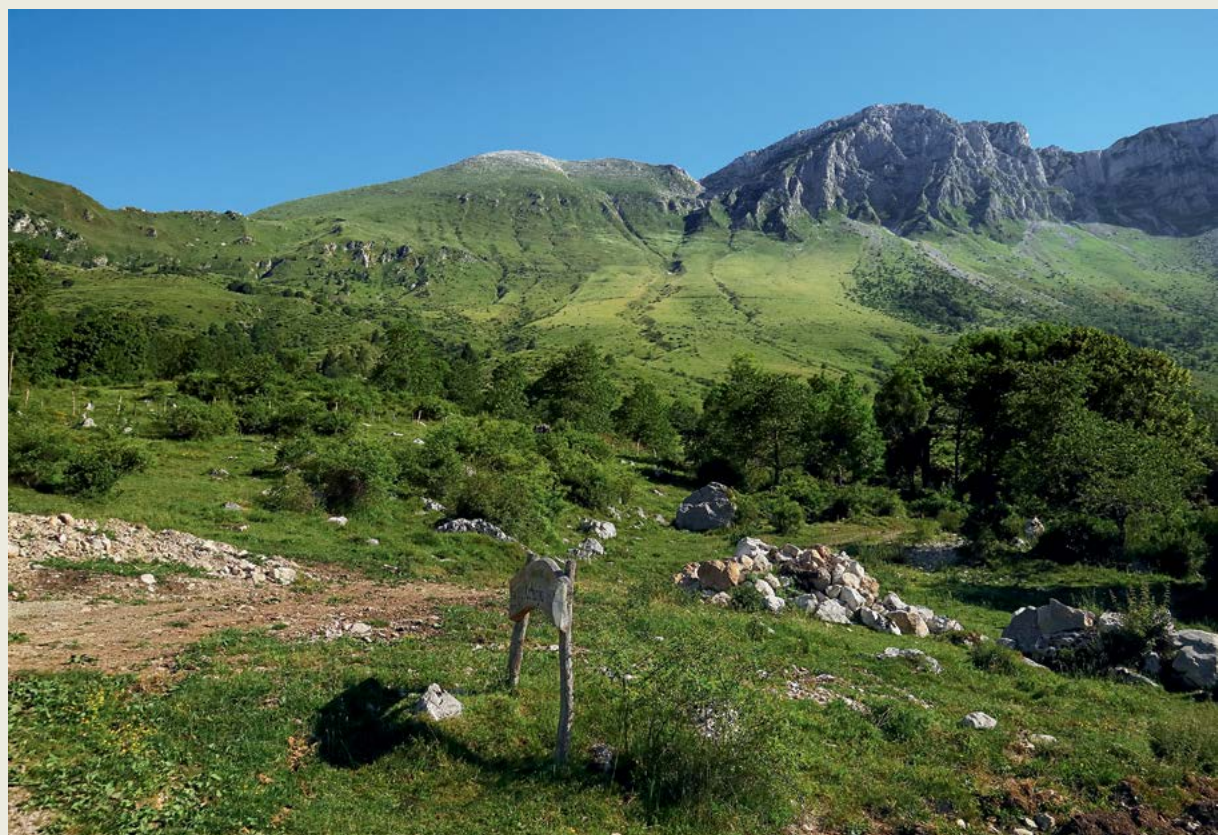
Mojčka je šivala
vse brez šivanke,
fantič brez noge
je skakal čez planke.
Hoja, hoja, hojajaja ...
Hoja, hoja, hojajaja ...

Čin, čin, čin, Drežnica,
kje so kozice?
Gori na skalici,
kjer ni vodice.
Hoja, hoja, hojajaja ...
Hoja, hoja, hojajaja ...

V lepih poletnih sončnih dneh pot začnimo zgodaj, ker bomo hodili po južnem pobočju Krna in okoliških hribov, s seboj vzemimo dovolj vode, saj je prva naslednja okrepčevalna točka planina Kuhinja, nekaj manj kot petsto metrov višje. V središču Drežnice nas pri informativni tabli tablica z značilnim znakom *Alpe Adria Trail* in napisom *Pot miru*, ki polovico etape vodita skupaj, povabi na pot, najprej po asfaltni cesti vzhodno proti vasi Koseč. V neposredni bližini začetka *Poti miru, prijateljstva in ustvarjalnosti* si lahko dotočimo vodo (informativna tabla, izhodišče za vzpon na Krn), nato pa še vedno vzhodno nadaljujemo po cesti čez potok Ročica (pred mostom levo je odcep za slap Krampež, razgledno točko Male skale ...) v vas Koseč. Na levi nas s svojimi zelenimi travniki spremlja Krn, desno nad dolino reke Soče pa se vije dolg, večinoma z gozdom poraščen greben Matajurja.

V Koseču na križišču zavijemo levo (desno vodi sprehajalna pot do Koseških korit mimo cerkve sv. Justa, ki je ena izmed najstarejših na Tolminskem. Med potjo so štirje slapovi Stopnik, korita pa je izdolbel potok Brsnik.) navzgor med hišami, asfaltna cesta pa se spremeni v makadamsko in zavije desno v gozd. Po kolovozu se v dolgih zavojih – tu pelje tudi Slovenska turnokolesarska pot – počasi in vztrajno vzpenjamo v miru in tišini po poraščenem pobočju Planice, 1376 m. Pri lovski opazovalnici prečimo travnik, od koder imamo lep pogled na bližnji greben Polovnika na levi, nato pa se ponovno potopimo v gozd. Pot postane ožja, strmejša in počasi zavije proti zahodu v ožjo, z nizkim grmovjem poraščeno dolinico. Tu lahko malce zadihamo, saj pot postane strmejša, vendar jo lahko zmoremo, saj se dviga v okljukih, dokler ne zagledamo vojaške kapelica, ki stoji na robu gozda, in se na manjši ploščadi pred njo lahko oddahnemo.

Mogočni Krn se dviga nad planino Kuhinja. Foto: Irena Mušič Habjan

Uas Krn in Simon Rutar

Simon Rutar se je rodil 12. oktobra 1851 v vasi Krn. Maturoiral je na goriški gimnaziji. Nato je po enoletnem služenju vojaškega roka na graški univerzi končal študij zgodovine in geografije. Postal je eden prvih slovenskih univerzitetno šolanih zgodovinarjev. Služboval je na srednjih šolah in v muzejih v Splitu in Ljubljani. Napisal je več del o zgodovini in arheologiji, velja tudi za začetnika slovenske arheološke terminologije. Med drugim je napisal obsežno *Zgodovino Tolminskega*. Umrli je 3. maja 1903 v Ljubljani in je pokopan na Navju. V domačiji njegovih staršev je Tolminski muzej leta 2001 v eni izmed sob uredil spominsko razstavo o njegovem življenju in ustvarjalni poti.

Levo, zahodno od kapele, nadaljujemo po nekdanji vojaški poti proti planini Kuhinja čez preval med vrhoma Planica, 1376 m, in Pleče, 1299 m. V nekaj metrih smo pri kovinskih vratih, prečimo lep travnik na razglednem prevalu in stopimo čez leseno ograjo. Oznaka za AAT nam zopet pove, da smo na pravi poti in spet v gozdu. Po ozki poti, ograjeni z jekleno vrvo (ostalina prve svetovne vojne?), sestopamo, prečimo dve izraziti grapici (lesena mostička, zavarovano z jeklenico) ter nekoliko kasneje v rahlem vzponu pridemo do razpotja. Zavijemo levo (desno pelje neoznačena pot na planino Kuhinja) in se v strmem, a kratkem vzponu dvignemo iz grape potoka Podmlaka in iz gozda. Zavijemo desno in po skoraj vodoravnem travnatem kolovozu pridemo do makadamske ceste, ki vodi v levo do planin Slapnik, 1250 m, in više Zaslav, 1360 m. Na tem razpotju sta oznaki za AAT in Kapelo Bes. Sedaj sledi samo še spust po betonski cesti desno navzdol proti koči na planini Kuhinja. Vendar bodimo pozorni na odcepih h koči desno s ceste (v bližini je voda iz plastične cevi), če bi nas klepet v prijetni družbi morda zavedel, da ga ne bi zgrešili. Sestop čez pašnike (vmes je nekaj pašnih vrat) je označen s Knafelčevo markacijo – saj je to pot tudi za vzpon na Krn – in kratek, zato smo hitro pri Koči na planini Kuhinja, 996 m. Tu si lahko privoščimo nekaj več počitka z okrepčilom. Razgled od kočje je čudovit: na severu se mogočno dviga Krn, 2244 m, desno od njega sta Batognica in Srednji vrh, vzhodno ležijo Maselnik, Rdeči rob in Veliki Stador; za vasico Krn vidimo hribovje proti Tolminu, na južni strani sta Kolvrat in Matajur; na zahodu ležijo vrhovi Pleče, Planica in Kožljak.

Po počitku se mimo manjšega parkirišča pri koči in čez večje makadamsko parkirišče odpravimo po ozki asfaltni cesti niže v vas Krn. V vasi nas na ostrem ovinku oznaka za AAT 26 Tolmin (informativni napisi) usmeri v levo navzdol med hiše, mimo Sirarskega učnega centra, nato pridemo v zaselek Polog, kjer zavijemo po cesti desno navzdol (količek z oznakami AAT, smerna puščica za Mrzli vrh) proti gozdu. V hladu listavcev zložno sestopamo po kolovozu (vmes

prečimo potok, most), vendar je do Tolmina še daleč. Preden se obrnemo ostro v levo, se lahko še zadnjič poslovimo od vasi Krn na zahodu. Sledi strm sestop v grapo (potok) ter skozi pašna vrata, da lahko kar takoj stopimo s kolovoza na ozko stezico, ki nas pripelje do dna grape (stranski potok z leve, pašna vrata). Dvignemo se iz grape, pot pelje po strmem pobočju nad potokom Mrzli potok. Ko se strmina nekoliko ublaži, gremo mimo prve zapuščene kamnite kolibe, pot se razširi v kolovoz, ki se vedno bolj oddaljuje od Mrzlega potoka. Nekoliko niže gremo mimo druge kamnite kolibe z oznako AAT in še tretje. Na razpotjih se držimo desne, saj so oznake za AAT postavljene ali narisane nekoliko redkeje. Na ostrem ovinku v desno

V središču Tolmina nas oznake vabijo k ogledu znamenitosti.

Foto: Irena Mušič Habjan

Pot miru, prijateljstva in ustvarjalnosti ...

poteka med Drežnico in vasjo Koseč. Ob poti so postavljene skulpture iz lesa, kamna in ostalin prve svetovne vojne in so delo umetnikov iz Slovenije in tujine. KUD KRN Drežnica organizira umetniške delavnice z naslovom "Lepota v lesu in kamnu" od leta 2002, umetniška dela pa predstavljajo prijateljstvo, sodelovanje in človekovo željo po odkrivanju lepega, dobrega in plemenitega.

Začetek Poti miru, prijateljstva in ustvarjalnosti v Drežnici

Foto: Irena Mušič Habjan

Informacije

Zahtevnost: Zahtevna označena pot AAT

Oprema: Običajna planinska oprema, predvsem dobri čevlji. V pomoč so tudi pohodne palice.

Dolžina poti: 18,3 km

Izhodišče: Drežnica, 554 m. Sem se pripeljemo po ozki asfaltni cesti iz Kobarida.

Cilj: Informacijski center Tolmin, 201 m.

Čas hoje: 6–7 h

Sezona: Kopni letni časi

Literatura: *Alpe Adria Trail. Pohodništvo po rajskem vrtu.* Kärnten Werbung GmbH, 2013, brezplačna publikacija; Rudolf Abraham: *Alpe-Adria Trail.* Bradt Travel Guides Ltd, 2016 (v angleščini).

Spletni strani: www.alpe-adria-trail.com/sl/; www.potmiru.si.

Zemljevid: *Krnsko pogorje*, PZS, 1: 25.000.

(oznaka, klopca) se malo ustavimo in stopimo nekaj metrov levo na razgledišče, od koder je lep pogled na Sočo in hiše v vasi Volarje. V bližini je del hriba "preluknjan", zato pazimo, da nas ne potegne v globino (zaščitna ograja). Ker smo še precej visoko, nadaljujemo pot, tokrat gre res samo še navzdol vzhodno proti dolini. Počasi se gozd na desni umika nižjemu rastju, razgled na bližnje pašnike in glavno cesto Kobarid–Tolmin se veča in po dolgem enakomernem sestopu končno stopimo iz gozda pri hišah na zahodni strani vasi Gabrje. Na križišču zavijemo desno proti kamp Gabrje, mimo recepcije po lepi peščeni široki cesti hodimo proti vzhodu, proti Tolminu, do glavne ceste (zadnji del ceste je zaprt za promet). Po glavni cesti nadaljujemo proti mestu, po bližnjici pridemo do krožišča in naravnost v center. Na desni pred bencinsko črpalko stoji Tolminski muzej in malo naprej v ozki uličici najdemo še Turistično-informativni center (v bližini stoji kip pisatelja Ivana Preglja), kjer to lepo etapo zaključimo. ●

Bližamo se cilju ... reka Soča in bližnja vas Volarje.

Foto: Irena Mušič Habjan

Italijanska vojaška kapela Bes

Foto: Irena Mušič Habjan

Kapela na Planici, 1200 m

Italijansko vojaško kapelo na Planici, večkrat imenovano Kapela Bes, naj bi v spomin na padle italijanske vojake v prvi svetovni vojni dal zgraditi stotnik Celestino Bes. Nad vhodom je na prečni prekladi napis *Consolatrix afflictorum*. Napis je psalm, vzet iz lavrantskih litanij Matere božje in pomeni tolažnica žalostnih. Kapela je bila že obnovljena (1996–2003).

Viri

Tadej Koren: *Pot miru od Alp do Jadrana; Vodnik po soški fronti.* Ustanova "Fundacija Poti miru v Posočju", Kobarid, 2015.

Matija Turk, Vojaška kapela pod Krnom, *Gea*, 2/2002. Spletna stran: <http://prohereditate.com/portal/dobrosli/dobrosli.htm>

IZBIRAMO

NAJ

PLANINSKO KOČO 2019

Glasujte na Sio1NET.

DACIA

Obiščite www.siol.net/naj-koca ali skenirajte QR kodo.

Nekaj ponovitev v naših stenah

Pomlad je bila deževna, zato vzponov ni bilo veliko. Naše najvišje severne stene so bile večinoma pobeljene vse do poletja. Več možnosti so nudile južne in nižje ležeče severne stene. Te so ob krajših obdobjih lepega vremena naši plezalci večkrat obiskali. Redkih ponovitev in zahtevnejših vzponov skoraj ni bilo. Predvsem se je skušal ohraniti stik s skalo v lažjih smereh, še najraje pa v plezališčih. Ena redkih novih linij iz tega obdobja je nastala v jugozahodni steni Kozjeka, kjer sta Marko Mavhar in Marko Volk prosto preplezala novo opremljeno smer. Poimenovala sta jo **Arhivski kader** (7a, 100 m) in po raztežajih ocenila s 6a+, 6c+, 7a. Smer je bližnja soseda Marandkante, vstopi namreč pet metrov desno od nje. Ponavljavce čaka smer, popolnoma opremljena s svedrovci.

Na drugem koncu Slovenije je bila preplezana še ena smer podobnega značaja, ki jo je konec maja očistil ter opremil s svedrovci in nekaj klini Silvo Karo. 2. junija sta jo prvič prosto preplezala skupaj s Saro

Jaklič. Poimenovala sta jo **Janči** (6b+, 130 m). Po raztežajih je ocenjena s 5b, 6a+, 6b+, 5c, 5a. Ponuja plezanje po ploščah in seveda hrapavo skalo, saj je za razliko od sosednjega Medota do danes videla le para rok prvih ponavljavcev in kakšen par za zdaj še maloštevilnih sledilcev. Kljub vremenu in razmeram v stenah je bilo preplezanih še nekaj redko obiskanih smeri. V Skuti sta David Debeljak in Gašper Pintar ponovila **Sončino direktno** (VIII+/IX-, VI, 380 m). Plezala sta izmenjaje v vodstvu; Debeljak je vse raztežaje zmogel na pogled. Gre za smer v dobri skali, ki ima le štiri proste ponovitve. V Krofički je bila verjetno prvič ponovljena s svedrovci opremljena smer **Misel dveh prijateljev** (IX-/VIII+, 220 m), ki je nastala julija lani. Ponovila sta jo Andrej Gradišnik (AK Ravne na Koroškem) in Grega Lačen (AO Črna na Koroškem). Grega je smer zmogel prosto. V juniju je bila "odprta" severna stena Debele peči. Blaž Karner je s soplezalko preplezal **Nimfomaniko** (VI+/V-VI, 250 m). V prvi polovici junija je AO Radovljica izdal plezalni vodnik, ki opisuje vseh šestintrideset obstoječih smeri v tej steni.

Tudi zahodno od nas so bile pogosto *naciljane* suhe, nižje ležeče stene. Najpogosteje so bile obiskane Karnija in opremljene stene z malo dostopa. Pogosto se je plezalo nad

Plockenpasom, najnižje pa sta zašla Jasna in Andrej Pečjak, ki sta plezala nad Huminom. Preplezala sta smer **Spigolo del Glemine** (IV+/III-IV, 250 m), ki se ponaša s pakleniško skalo in seveda kratkim dostopom. Dlje na zahodu je bila obiskana vasica Cadarese v dolini Val d'Ossola severno od Milana. Nad njo se dvigujejo strma, skoraj navpična pobočja hribov, sestavljena iz metamorfni kamnin. Kljub strmini ne ponujajo zelo visokih sten v enem kosu, temveč so sestavljena iz več nižjih sten, ki ležijo druga nad drugo. Območje je znano po številnih neopremljenih enoraztežajnih smereh v gnajsu in granitu, predstavlja pa tako poligon za pomikanje meja navzgor v *trad plezanju* kot dober trening za evropske plezalce pred odhodom v neskončne počti čez lužo. Cadarese je prvi konec tedna v juniju obiskala sedmerica članov AO Rašica in pridružen član AO Nova Gorica. Potešili so lakoto po drugačnem načinu plezanja in nekateri od njih opravili dober trening pred odhodom v Severno Ameriko. V Avstriji se je maja in junija večinoma turno smučalo. Razmere za to dejavnost so bile odlične. Junija je bil večkrat obiskan Veliki Klek po **običajni smeri, Stüdlgratu** in čez **Glocknerwand**.

Urnitev izpod Kangbačna

Kangbačen, 7902 m, v pogorju Kangčendzenge je bil to pomlad cilj Romana Beneta in Nives Merroi. Pod goro sta se podala z željo po novi smeri v nepreplezani južni steni, natančneje jugovzhodnem grebenu. Stene jima zaradi različnih težav ni uspelo preplezati, sta jo pa dobro spoznala in že razmišljata o ponovitvi odprave. Začrtano linijo sta namreč ocenila kot varno in zelo lepo ter vredno še enega poskusa. Letos sta na prve težave naletela že med dostopom, kjer sta na ledeniku pred baznim taborom imela težave z nosači. Dostop jima je tako vzel veliko časa. Bazni tabor sta postavila 5100 metrov visoko in takoj poskusila v ciljni smeri. Divjanje ciklona niže na jugu se je poznalo tudi na njuni gori. V želeni smeri sta se Nives in Roman obrnila zaradi premočnih vetrov. Drugi poskus sta opravila v desnem delu

Arhivski kader v Kozjeku
Vris: Marko Mavhar

Južna stena Kangbačna iz baznega tabora Foto: Roman Benet

Med seraki Foto: Roman Benet

južne stene, kjer so jima plezanje onemogočale prevelike razpoke. Eno jima je še uspelo preplezati, za naslednjo pa bi potrebovala lestev.

Nabiranje izkušenj – Chamlang 2019

PZS je letos organizirala odpravo v nepalsko Himalajo za mlade perspektivne alpiniste brez predhodnih izkušenj. Odpravo je vodil Blaž Navršnik (AO TAM), pomagal pa mu je Nejc Marčič (AO Radovljica). Izkušnje so nabirali Jakob Skvarča (Akademski AO), Domen Košir (AO Železničar), Borut Demšar (Akademski AO), Petra Klinar (Akademski AO), Neli Penič (AO Železničar), Krištof

Fortuna (AO Ljubljana-Matica), Vid Vilhar (AO Ljubljana-Matica) in Matej Balažič (AO TAM). Odprava je potekala od 31. marca do 18. maja 2019. Iz baznega tabora pod goro Chamlang, 7319 m, v dolini Hunku so se povzpeli na več pet- in šesttisočakov v okolici. Chamlanga se niso lotili, saj so jim okoliški hribi nudili dovolj zadovoljstva in strmega plezanja na veliki nadmorski višini. Vsi so z odprave odnesli veliko koristnih izkušenj in idej za prihodnje. V okolici baznega tabora so Matej, Domen, Blaž in Nejc preplezali **Novo smer** (III/45°, 400 m) na Hunku, 6030 m, Nejc smer **Spet otrok** (60°/M3, 400 m) na Peak 5960, Matej in Domen sta preplezala **Sanje so večne** (IV/M4+, 60/40–50°, 750 m), Nejc in Borut pa **Marčič-Demšar** (M3/55°, 500 m)

na Hunku, 6050 m. Na Peaku 6150 sta Matej in Domen preplezala smer **Makedam bojsi** (IV/M5, 80/60°, 900 m), Blaž in Nejc **Direktno smer** (60–85°, WI3+ M3, 500 m) in naveza Domen-Nejc **Ledeno** (WI4, M4, IV/85°, 700 m) na Peak 6150. **Pristop** (II, 300 m) na Peak 5950 so opravili Petra, Neli, Nejc, Vid in Krištof.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

ZANIMIVOSTI

Slovenci v azijskih novicah

Slovenski alpinisti in alpinistke res 'niso od muh', enako pa lahko rečemo tudi za Planinsko zvezo Slovenije. E-revija *Azijske alpinistične novice* je prejšnji mesec na osemnajstih straneh objavila prispevek Mance Čujež s PZS, v katerem je objavljeno poročilo o aljaški dogodivščini Miha Zupina in Janeza Svolfjšaka. Poročilo je pripravil Janez Svolfjšak, fotografije v azijski reviji pa so last obeh udeležencev uspešne odprave.

Marta Krejan Čoki

ASIAN ALPINE E-NEWS

Issue No. 52 June 2019

Contents

The 50th Anniversary Celebrations of the Chinese Taipei Mountaineering Association (CTMA) Page 2 ~ 11

Slovenian ascents in Alaska 2018 Page 12 ~ 29

ŠPORTNO PLEZALNE NOVICE

Na plastiki

Ob zaključku svetovnega pokala v balvanih se poraja nekaj drugačnih vprašanj kot običajno. Na primer, kdo sploh lahko ustavi Janjo Garnbret in ali je sploh smiselno izgubljati besede o njeni superiornosti? Zato samo povejmo, da je suvereno zmagala tudi v Münchnu in Vailu ter sezono končala s šestimi zmagami na šestih tekmah. Soliden rezultat za mlado Korošico, ki je gotovo velik potencial za prihodnost našega plezanja. V skupnem seštevku sta ji na stopničkih delali družbo Japonka Akiyo Noguchi in Francozinja Fanny Gibert. Med najboljših deset sta prišli tudi naši Lučka Rakovec in Katja Kadič. Tudi fantje so imeli dobro sezono. Kot nov adut se je pokazal Anže Peharc, ki je osvojil 8. mesto, stik z najboljšimi pa držita tudi Jernej Kruder in Gregor Vezonik. Seveda pa se vsako leto v nepredvidljivi balvanski karavani stvari ne poklopijo idealno in objektivno gledano imamo še vedno odlične rezultate – v pokalu narodov sta edino pravo tekmo bili le Japonska in Slovenija. Prva je na koncu vendarle prevladala, tretja – Francija pa je zaostala za našimi že za skoraj 600 točk.

U skali

V skali tokrat odmevajo ženski dosežki. Barbara Zangerl je v Pine Creeku preplezala Everything is Karate 8c+/9a, in to skupaj s partnerjem Jacopom Larcherjem. Novo 9a, Reveille-toi, je v Cuevi del Colleparado preplezala mlada 18-letna Rimljanca Laura Rogora. Nekoliko starejša in še vedno najboljša ženska športna plezalka v skali, Angela Eiter, pa je v Arcu preplezala Pure Dreaming, svojo četrto 9a. Malo drugačen dosežek je uspel komaj 10-letni Selah Schneider, ki je v narodnem parku Yosemite preplezala ikonično 950-metrsko smer The Nose. Za 31 raztežajev je porabila pet dni, večino pa je preplezala kot druga v navezi. Vsekakor to dokazuje, da je plezanje šport za vse starostne skupine, o relativnosti in vrednotenju dosežkov pa bi morda razpravljali kdaj drugič. Fantje v poletni vročini počivajo, je pa v norveškem Flatangerju Seb Bo-uin zaključil svoj dolgotrajni projekt in ponovil smer Adama Ondre The Move 9b/b+.

Novice je pripravil Jurij Ravnik.

Skice Urban Ažman. Vrisci Oto Žan. Zemljevid Dominik Skumavec. Alpinistični odsek Radovljica. PD Radovljica, maj 2019.

Alpinistično srenjo je konec maja razveselil izid novega plezalnega vodnika *Debela peč* nad dolino Krma. Vse zasluge zanj gredo Alpinističnemu odseku PD Radovljica, ki ga je pripravil in izdal, idejo so dobili pri dveh izdajah AO Jesenice ob njihovi 70-letnici; med drugim knjižice prvenstvenih smeri. V časih, ko alpinisti iščejo opise smeri bolj po spletu kot v knjižnih vodnikih, je izid tiskane izdava še toliko bolj izjemen dogodek, zlasti če upoštevamo dejstvo, da do izida pride tako redko. Za to je več razlogov: prvič, ker je vse več podatkov na spletu (npr. www.primorskestene.com), drugič, ker alpinisti niso najboljši kupci in izdajatelj finančni vložek težko pokrije. Da ne govorimo o tem, koliko dela je treba za en vodnik.

LITERATURA

Debela peč. Plezalni vodnik. Uredil in zbral Oto Žan. Opisi in spretna besedila Urban Ažman et al.

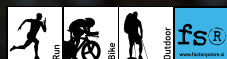

Plezalni nahrbtniki.

Pripravljeni na avanturo.

Na voljo v:

Annapurna (Ljubljana), Elan (Begunje), Extreme Vital (Ljubljana, Škofja Loka, Radovljica), Iglu Šport (Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PCL, Maribor, Lesce, Tolmin), Kibuba (Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj, Nova Gorica), Outdoor Galaxy (Bovec), Pod skalco (Bohinj).

O tem bi lahko več povedali avtorji vodnika *Debela peč*, ki ga je uredil Oton Žan, načelnik AO Radovljica, opise in spremna besedila so prispevali tudi Urban Ažman, Jurij Hladnik, Tadej Lokar, Nejc Marčič, Matevž Mrak, Mitja Prešeren, Jernej Žižek in Martin Žumer. Oto Žan je ob predstavitvi knjige v Kovinarski koči začetku junija povedal, da so v odseku začeli vodnik pripravljati leta 2017, pri čemer so temeljito in sistematično pregledali vsa možna gradiva, tudi arhiv *Planinskega vestnika*, izprašali protagoniste, ki so nekoč plezali v tej steni, in seveda preplezali večino smeri. Zanimivo, med pripravo so odkrili nekaj podvajanj, v nekaterih "prvenstvenih" smereh so našli stare kline, določenim smerem so celo zamenjali imena (npr. namesto SZ raz, JZ raz). Med starimi tiskanimi gradivi je bil najbolj uporaben vodnik izpred skoraj petdesetih let *Vzhodne Julijske Alpe* (PZS, 1970, www.gore-ljudje.net/objava/104673). Oto Žan je na predstavitvi povedal, da je vodnik dobra podlaga za naslednje generacije, s čimer vsekakor soglašamo. Vseh smeri je 36, težavnosti so od IV do VIII+. Od vzhoda proti zahodu so razvrščene v glavnih delih stene, Zobu, Centralnem delu in Trapezu. Knjižna oprema je res odlična in za plezalni vodnik več kot primerne formata 13 x 21,5 cm (npr. za v žep), z integralno vezavo z zavhki in v barvni izvedbi. Vsaka smer je predstavljena z opisom, s simboli (dolžina

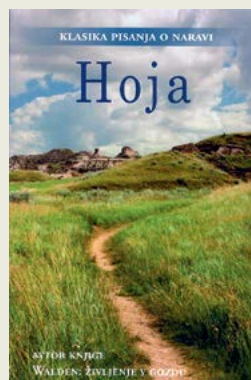
in čas plezanja smeri, dolžina smeri v sektorju, čas dostopa, število smeri v sektorju, lepota smeri – lepa, izjemno lepa, lestvica opremljenosti smeri in možnosti varovanja – neopremljena, slabo opremljena, manj opremljena, dobro opremljena, ocena prosto preplezane smeri in njena tehnična ocena), skico smeri in vrisom v fotografijo. Vse linije so s potrebnimi podatki prikazane tudi v tabeli. Ker so opisani vsi možni dostopi in sestopi, je uporabniku na voljo dovolj informacij za vzpon in sestop. Prva, najbolj oblegana smer v steni, Jesih-Potočnik oz. Centralna, je bila preplezana že leta 1928.

Izid vodnika lahko pospremimo le s čestitkami in z željo, da pride v prave roke, in ne nazadnje, da se vsa naklada 500 izvodov čim prej prodaja, da AO oz. PD vsaj deloma pokrije stroške izvedbe. Čeprav smo se na PZS v preteklosti že pogovarjali o dolgoročni strategiji opisovanja in izdajanja plezalnih vodnikov, je končna odločitev o tem še daleč. Dilema iz uvoda namreč še vedno obstaja: ali sploh še izdajati plezalne vodnike v tiskani verziji ali jih prepustiti spletu? Kajti potrebe po vodnikih obstajajo še vedno. Nepokritih plezalnih območij ni tako zelo malo. Na primer, treba bi bilo prenoviti vodnik za Martuljkovo skupino, manjka vodnik za dolino Vrata, pa Planica s Tamarjem in Krma, prav bi prišel prenovljeni Storžič; Miha Zupan ima za Košuto v večini že narejenega. Dejstvo je, da

so časi, ko so se zanesenjaki, npr. Tine Mihelič, Igor Mezgec, Iztok Tomazin, Edo Kozorog, Janko Humar, brata Šurc, Tomo Česen, Igor Škamperle, Slavc Svetičič in drugi, sami lotevali pisanja in izdaje plezalnih vodnikov, nezadržno minili. Poleg založbe Sidarta in Planinske založbe novih izdajateljev ni videti prav nikjer (nekdanja revija *Grif* je izdala vodnik *Nad Mangartsko dolino*). Naša založba letos sicer načrtuje izid plezalnega vodnika (izbor dolgih, večraztežajnih, športnih in modernih smeri v slovenskih Alpah, približno 50 sten z več kot 200 smermi), o čem drugem mi ni ničesar znanega. Morda se bodo kdaj le zganili še v kakšnem drugem alpinističnem odseku in posnemali Radovljičane. Pustimo se presenetiti.

Vladimir Habjan

Henry David Thoreau: Hoja. UMco. Ljubljana, 2019. 115 str., 16,90 EUR.

Drobno žepno knjižico s preprostim naslovom *Hoja* je letos izdala založba UMco. Avtor besedila je Henry

ALCOM
Slovenski proizvajalec
stekel z dioptrijo

“Očala se mi odlično prilagajajo in me ne tiščijo tudi ob dolgotrajni uporabi. Ravno prav mi zatemnijo pogled in njihova barva je prijetna. Nikoli se mi niso rosila, kratka top izdelek.”

Andrej Štremfelj uporablja progresivna stekla **Magic Sport** in očala **uvex sportstyle RX** V ozadju **Mera Peak, Nepal**

www.alcom.si/sport

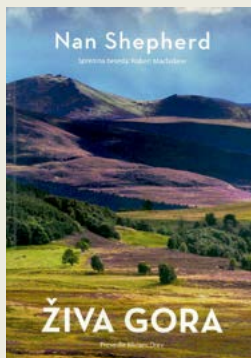
Ukrivljena športna očala in stekla z dioptrijo dobite pri svojem optiku.

David Thoreau (1817–1862), ameriški pisatelj, esejist, politični aktivist, okoljevarstvenik in filozof. Thoreau se je v svetovno zgodovino zapisal s knjigo *Walden: Življenje v gozdu* (1854), v kateri zagovarja preprosto življenje v naravnem okolju; njegova knjiga z naslovom *Walking* pa je izšla posthumno leta 1862. Gre za eno prvih knjig na temo hoje. "Med sprehodi se uspem pomiriti. Kaj sploh počnem v gozdu, če premišlujem o nečem zunaj gozda?" se sprašuje Thoreau. Hojo razume kot enega zadnjih ostankov svobode, kot divjost: "Življenje je v svoji biti divjost. Najbolj živo je najbolj divje. Ker se človek še ni ukrotil, ga bližina narave osvežuje." Razmišljanja o dobrobiti hoje za človeka spremljajo strahovi pred "strašnimi dnevi, ko se bodo razmnožile ograje, zidovi in druge naprave, ki smo jih izumili, da bi človeka zamejili na javne ceste ..." Pomislimo na daljnosežno razmišljanje pisatelja, ki je pred 150 leti napovedal situacijo, kakršno imamo danes. Sprehajanje brez natančnega cilja je zanj obnem izlet v samo bistvo človekovega bivanja v osrčju prvobitnega. Tako beremo tudi o zametkih globljega pomena razumevanja sveta: "Najvišje, do kamor lahko sežemo, ni Znanje, temveč Sočutje z Inteligenco." Thoreau se je globoko zavedal človekove odvisnosti od narave, hkrati pa je bil tudi velik kritik brezkompromisnega kapitalističnega izkoriščanja

narave. Na barvni naslovnici je preprosta slika poti v travah, v notranjosti so med besedilom črno-beli posnetki narave. Spremnno besedo je napisala prevajalka Anja Radaljac.

Vladimir Habjan

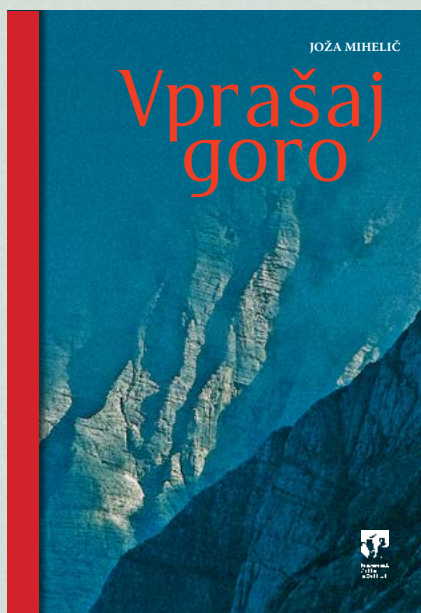
Nan Shepherd: Živa gora. UMco, Ljubljana, 2019. 162 strani, 18,90 EUR

Založba UMco s knjigo *Živa gora* nadaljuje izdajanje zanimivih knjig o hoji in naravi v zbirki *S terena*. *Živa gora* je izšla leta 1977, čeprav jo je avtorica Nan Shepherd napisala že konec dvajsetih let prejšnjega stoletja, a je potem rokopis založila za več kot štiri desetletja. Danes njeno raziskovanje in opisovanje surove pokrajine in neukročene narave spada med najboljša potopisna dela, napisana v angleškem jeziku. Nan Shepherd (1893–1981) je bila škotska pisateljica in pesnica, ki je v svojem ustvarjalnem obdobju (1928–1933) objavila tudi tri romane, ki opisujejo lepoto škotske narave; lotevala se je

tudi angažiranega pisanja o položaju žensk in socialnih razlikah v škotski družbi tedanjega časa. Diplomirala je na Univerzi v Aberdeenu (1915) in celo življenje poučevala angleščino. Po upokojitvi (1956) je do leta 1963 nadaljevala z urejanjem revije *Aberdeen University Review*.

Shepherdova v *Živi gori* piše o doživljanju narave in same sebe med hojo in raziskovanjem gorovja Cairngorms v Škotskem višavju v štiridesetih letih prejšnjega stoletja. Kot je v svojem spremnem eseu h knjigi napisal Robert Macfarlane, najbolj znani britanski pisec sodobnih knjig o naravi, je knjigo težko opisati: "Je hvalnica v prozi? Geopolitična preiskava? Krajevna himna? Filozofsko prevpraševanje o naravi vednosti? Metafizična mešanica prezbiterijanstva in taozima? Nobeden od teh opisov se povsem ne prilega celoti, čeprav je knjiga deloma vse to." Shepherdova v dvanajstih poglavjih, ki me spominjajo na stopnjevanje in upad napetosti iz Hemingwayevega *Starca in morje*, razkriva "svojo" goro – njene vremenske razmere, sape in svetlobe, žuboreče studence, tesnobne globeli, skalne špice in jezera, njene ptice in rože, snežne zeme in širne modre daljave. V zadnjem delu v svojo zgodbo vplete še sebe, ko pravi, da je bila instrument narave za odkrivanje same sebe. V tem smislu med hojo razmišlja o svojih čutih (sluhu, okusu, vonju, vidu in tipu), ki

KMALU U PRODAJI – PREDNAROČILO

UPRAŠAJ GORO, Joža Mihelič

Kmalu bo naše police obogatila nova knjiga, knjiga Jože Miheliča *Vprašaj goro*. To je žlahtna pripoved o skromnih in poštenih ljudeh, ki so v bližnji preteklosti živeli – in nekateri še živijo – predani svojemu rodu in domu in svoji zemlji. Je spomin na otroštvo v Bohinju, na prijateljske vezi, ki so nastale v dobi zorenja, na plezalne začetke in najbolj polna leta njegovega alpinizma ter na turno smučanje, ki mu ostaja zvest vse življenje.

Format: 165 x 240 mm, 216 strani, integralna šivana vezava
PREDNAROČNIŠKA CENA: 21,52 € (v redni prodaji bo cena 26,90 €).

Po določbah Zakona o enotni ceni knjige, prednaročniška cena velja zgolj v primeru, da bo plačana prednaročniška cena do dneva izida knjige.

Informacije, nakup, naročila:

Planinska trgovina PZS, Ob železnici 30a, Ljubljana, tel.: 01 434 56 84, brezplačni številki 080 1893, e-naročila: trgovina@pzs.si, <http://trgovina.pzs.si>

KÄRNTEN

Klopeiner See
Südkärnten

Gora Kliče z območja Klopinskega jezera na južnem avstrijskem Koroškem

Tourismusregion Klopeiner See - Südkärnten, Kitzelberg ©PERAUER

V bližini Klopinskega jezera vam ni treba iti visoko, lahko pa vseeno greste. Naša mreža pohodniških poti namreč zajema 800 km poti na nadmorski višini od 440 do 2139 metrov.

Na severu meji na Svinško planino (Sausalpe), na jugu so veličastne Karavanke. Pohodniki lahko prehodijo etapo Jakobove poti med Suho (Neuhaus), Škocjanom v Podjuni (St. Kanzian) in Galicijo (Gallizien).

www.klopeinersee.at

Tourismusregion Klopeiner See – Südkärnten
Schulstraße 10 · 9122 St. Kanzian/Klopeiner See
T: +43 4239 2222 · info@klopeinersee.at

Follow us

se v naravi izurijo: "Čutila je treba uriti in vzgajati: oko, da zna gledati, uho, da zna prislušniti, telo pa izvežbati, da se giblje v pravih uglastivah. Svoje telo lahko naučim številnih veččin, s pomočjo katerih se poučujem o lastnostih gore. Ena najzahtevnejših je mirovanje." Piše tudi o tem, da goro najbolj spoznaš tako, da prespiš na njej, kar je tudi svojevrstna meditacija: "Ko drsiš v sen, postane tvoj um proseven; telo se raztopi; ostane edinele zaznava. Takrat niti ne razmišljaš, niti nimaš želja, niti se ne spominjaš, temveč bivaš v nepopačeni zaupnosti s snovnim svetom." Posebej omenja tudi tišino, ki je v današnjih časih prav posebna pridobitev. Kaj ima človek sploh od narave, če ves čas bivanja v gorah samo govori? Romanje na goro je za Shepherdovo popotovanje k Bivanju, kajti "ko prodiram globlje v življenje gore, prodiram tudi v lastno življenje. Sem." Živa gora je ena najlepših refleksij o gorah, kar sem jih kdaj bral. Navajeni smo epskih zgodb o "boju" z osemitsočaki ter osebnem doživljanju zahtevnih vzponov in težavnih plezanj tako v alpskem svetu kot v svetovnih gorstvih. To razumem, saj tudi sam na podoben način dojemam svoje zahtevnejše vzpone. Tu gre pa za preprosto višavje, ki ne preseže tisoč dvesto metrov višine in pokaže zobe le pozimi z močnimi vetrovi, snegom ali meglo, sicer pa je pokrajina pohlevna in prijazna. To knjigo moraš enostavno brati počasi in se živjeti v pisanje. Tako dojameš, da lahko tudi sama hoja doseže "epske širine", če ne znaš le gledati, temveč tudi videti. To se mi zdi v današnjih časih še kako pomembno, saj ob nenehnem hitenju, usmerjenosti k "dosežku" zanemarjamo poglobljeno doživljanje z naravo in goro. Po Shepherdovi usmerjenosti na najvišji vrh ni edini način vzpona na goro, saj je v bistvu odkrivanje vrha niti ne zanima, temveč se klati naokrog, počez in križemkražem po gori ter njeni notranjosti. S tem nas avtorica pouči tudi o skromnosti, ki je v današnjih časih skorajda pozabljen pojem. Tako nam bo – po besedah Johna Muirja – izlet venkaj v resnici pomenil izlet navznoter. Toplo priporočam v branje!

Vladimir Habjan

JUBILEJ

Jože Stanonik – osemdesetletnik

V letošnjem maju je Jože praznoval osem desetletij življenjskega "popotništva", obenem pa je obeležil štirideset let, odkar je prvič postal član Upravnega odbora Planinskega društva Škofja Loka, v katerega se je včlanil že leta 1957. Leta 1981 je bil izvoljen za predsednika; to funkcijo je z vmesno dveletno prekinitvijo opravljal do leta 2015. Po tem obdobju so za njim ostale sledi planinskih vrednot, ki jih je Jože ustvaril z nesebičnim prostovoljnim delom.

Jože se je po osnovni šoli izučil za orodjarja – graverja, ob delu je končal strojno tehnično šolo in višjo šolo za organizacijo dela. Že od vsega začetka je bil športnik, aktiven telovadec in športni vaditelj. Ukvarjal se je tudi z atletiko, strelstvom, kegljanjem in rokometom. V Škofji Loki je populariziral rokomet.

V tovarni Motor v Škofji Loki, kjer je dobil eno svojih prvih zaposlitev (1961), je z uspehom ustanovil mladinsko planinsko sekcijo in s tem spodbudil živahno planinsko dejavnost. Ko je prešel v tovarno Termika, je leta 1978 ustanovil planinsko sekcijo in jo vodil do upokojitve leta 1997. Kot planinstvu predan in vsestransko prizadeven delavec je postal še bolj prepoznaven, ko je kot "donator" izolacijskega materiala sodeloval pri obnovi in izgradnji planinske postojanke. Med prvimi v Sloveniji, leta 1989, je bil pobudnik in ustanovitelj odseka planinskih vodnikov PD Škofja Loka, kateremu je nato dve leti načeloval. Kot predsednik PD Škofja Loka je bil kar nekajkrat izvoljen

za predsednika Meddruštvenega odbora planinskih društev Gorenjske (MDO PD). V letih 1989–1993 je bil izvoljen za podpredsednika Planinske zveze Slovenije, zadolžen za področje planinskega gospodarstva. Bil je tudi član upravnega odbora PZS. Poleg dela v PZS je bil dejaven tudi v društvu, v okviru katerega je pripomogel, da je bil v osemdesetih letih prejšnjega stoletja posodobljen planinski dom na Lubniku, leta 2003 pa obnovljen planinski dom na Blegošu (sodobna infrastruktura, čistilna naprava, vodovod, elektrifikacija...), hkrati pa je poskrbel za nakup in ureditev društvenih prostorov.

Jože je veliko pozornosti namenjal urejanju arhiva, v katerem je dokumentirano prostovoljno delo članov in iz katerega je hkrati razvidno, kako se je razvijalo škofjeloško planinstvo. Z izdajo vsebinsko bogate planinske izdaje *100 let Planinskega društva Škofja Loka* je bil njegov namen dosežen. Njegova zasluga je, da je zgodovina loškega planinstva objektivno predstavljena tudi v Loškem muzeju Škofja Loka, in to v stalni zbirki Šport na Loškem.

Jože je bil ves čas aktiven planinski pohodnik, saj se je znamenitega zimskega nočnega pohoda od Pasje ravni do Dražgoš udeležil tridesetkrat, kot neposredni organizator in pohodnik. V sklopu terapevtske skupnosti je vodil "Projekt Človek" ter s sodelovanjem in izobraževanji približal planinstvo osebam z različnimi oblikami zasvojenosti in ljudem s posebnimi potrebami z namenom, da planinstvo postane tudi ena izmed terapevtskih oblik. Vedno je bil pripravljen pomagati ostalim, društvom pri ustanavljanju, odsekom in sekcijam, pri čemer je igral vlogo strokovno usposobljenega mentorja.

Jože Stanonik je kot planinski vodnik skoraj pol stoletja organiziral množico skrbno in smiselno izbranih poti in ciljev v odmaknjena gorska območja na Balkanu, na skoraj vse najvišje balkanske vrhove, na gore v Grčiji, Albaniji ... Letos je za svoj jubilej – osemdesetletnico – organiziral večdnevni planinski izlet v romunske Karpatate. Taki planinski izleti so vedno deležni velikega povpraševanja, več je zanimanja, kot je prostih mest. In

kar je še posebej pomembno – udeleženci so zmeraj zadovoljni, tako da se vračajo in se udeležujejo novih izletov.

Jožetu se ob njegovem, še vedno delovnem jubileju za uspešno opravljenega dela na planinskem področju in za ostale družbene dejavnosti zahvaljujemo: "Jože, hvala ti. Želimo ti, da bi nam bil še naprej tako zavzet sopotnik in iskren planinski prijatelj na poteh in pri vzponih na vrhove gora."

Franci Ekar

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

V minulem mesecu je največ pozornosti požel letošnji dan slovenskih planinskih doživetij, o katerem pišemo tudi na straneh tokratnega *Vestnika*.

Šesta seja Upravnega odbora (UO) PZS je bila 6. junija v prostorih PZS. Prisotnih je bilo sedemnajst delegatov, sklepčnost je bila tako 70,8-odstotna. Na seji so med drugim sprejeli izhodišča za članarino in zavarovanje članov PZS od leta 2020 dalje in predlog rebalansa finančnega načrta PZS za leto 2019. Potrdili so novo planinsko pot Kozje–Bister graben–grad–Kozje, katere skrbnik bo PD Atomske Toplice Podčetrtek. UO PZS je podal soglasje k Pravilniku Komisije za športno plezanje PZS za usposabljanje na področju športnega plezanja. V okviru točke o upravljanju blagovnih znamk PZS je generalni sekretar PZS Matej Planko člane UO seznanil s šestimi blagovnimi znamkami, s katerimi razpolaga PZS; to so *Planinski vestnik*, *Okolju prijazna planinska kočica*, *Družinam prijazna planinska kočica*, *markacija*, *Slovenska planinska pot* in *Slovenian climbing team*. Predsednica MDO PD Primorske Marija Kuhar je predstavila svoja razmišljanja in vprašanja o problematikah planinskega vodništva, načelnik Komisije za planinske poti Bogdan Seliger pa je podal pobudo za zbiranje posebnega prispevka, namenjenega poklicnim uporabnikom planinskih poti.

Izšla je druga letošnja številka *Obvestil PZS*, v katerih so objavljeni zapisnik Skupščine PZS 2019, zapisniki zborov komisij ter dokumenta s področja vodništva in športnega plezanja.

PZS je objavila razpis za letošnja najvišja priznanja PZS; to so spominske plakete PZS in svečane listine PZS. Ob tem je PZS pozvala planinska društva k oddaji predlogov za soorganizacijo Skupščine PZS, Dneva slovenskih planinskih doživetij in podelitev najvišjih priznanj PZS v letu 2020. Skupščina bo 18. aprila, na vseslovenski praznik planincev 13. junija, podelitev najvišjih planinskih priznanj pa bo 5. decembra. Rok za oddajo vseh predlogov je 15. september 2019.

PZS in spletni portal Siol.net tudi letos skupaj z glasovalci izbirata naj planinsko kočico in naj visokogorsko planinsko kočico. V izboru sodeluje 157 koč, od tega je 29 visokogorskih. Prvi krog glasovanja poteka do 10. avgusta. V drugi krog glasovanja, ki bo potekal med 11. avgustom in 11. septembrom, bo uvrščenih deset finalistk iz prvega kroga, ki bodo prejele največ glasov – pet koč iz kategorije naj planinska kočica in pet koč iz kategorije naj visokogorska planinska kočica. Rdeča nit letošnje sezone je planinarjenje z otroki.

Planinska srečka, ki je rezultat partnerstva med PZS in Športno loterijo, je nekaj novega pri nas; z vsakim nakupom le-te (stane en evro) kupci prispevamo za obnovo 10.014 kilometrov planinskih poti in 178 planinskih koč. Ob tem želita partnerja spodbuditi javnost k razmišljanju o pomenu naravnih danosti Slovenije. Srečko lahko kupite v Planinski trgovini PZS, na vseh prodajnih mestih Športne loterije in na spletni strani www.e-stave.com. Srečka prinaša različne dobitke; denarnih dobitkov je skupno za 280 tisoč evrov.

Med 1. junijem in 30. septembrom lahko planinsko članarino ponovno poravnate tudi na bencinskih servisih Petrol.

Delovna skupina z imenom Za slepe in slabovidne ni ovir, ki jo sestavljajo člani Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije ter člani Odbora Planinstvo za invalide/OPP PZS, je 22. in 23. junija povabila k akciji Stopiva

skupaj, osvojimo vrh Zelenice, Boča, Gospodične in Čavna. Z aktivnostjo so želeli ozavestiti slepe in slabovidne, da postanejo aktivni, se podajo v hribe in porušijo omejitve, ki si jih postavljajo sami in drugi.

6. junija se je 273 planincev, starih od tri do osemdeset let, peš in z invalidskimi vozički podalo na vseslovenski inkluzijski pohod na Mengeško kočico na Gobavici.

Izšla je že enajsta knjižica *Vozni redi v Alpah*, v kateri so zbrani vozni redi vlakov, avtobusov, žičnic in ladjic ter ponudniki kolesarskih izposojevalnic in taksi prevozov na območju slovenskih Alp in tudi preko mej. Skupno je v knjižici, ki je na voljo na PZS in na spletni strani PZS, osemindeset različnih prog; od tega jih petnajst obratuje samo v času poletne sezone.

Na območju Karavank so 22. in 23. junija v okviru projekta Alpe Adria Karavanke/Karawanken potekala različna pohodniška doživetja z glavnim ciljem razvijati turistično ponudbo na čezmejnem območju Karavank.

Mladinska komisija je 23. junija za študente organizirala pohod na Veliko Babo nad Jezerskim.

Gospodarska komisija je objavila več razpisov planinskih društev za prosta delovna mesta v planinskih kočah. V Kosijevem domu na Vogarju (PD Železničar Ljubljana) so iskali pomoč za strežbo, v Koči na Gozdu nudijo delo za obdobje poletne planinske sezone, Dom pod Storžičem (PD Tržič) pa išče novega oskrbnika.

Komisija za planinske poti. Sedmi dan slovenskih markacistov je potekal 6. julija v Zasavju. V akciji Očistimo naše gore in PZS pa so planinci že drugo leto zapored lahko glasovali za najlepšo planinsko pot, tokrat med enajstimi planinskimi potmi oziroma obhodnicami, ki bi bile potrebne vzdrževanja.

Komisija za varstvo gorske narave. Na Zelenici je 22. junija v okviru projekta Alpe Adria – regija doživetij potekalo usposabljanje o rastlinstvu na območju Karavank.

Komisija za alpinizem (KA). Med 21. in 23. junijem je na Petkovih njhah pod Vršiči Alpinistični odsek PD Kamnik organiziral vseslovenski alpinistični tabor Pipa miru.

Poletni plezalni tabor za perspektivne alpiniste pod vodstvom Andreja Grmovška je potekal med 20. in 28. julijem v Courmayeurju. Odprava Chamlang 2019, ki je bila namenjena mladim perspektivnim alpinistom in alpinistkam brez himalajskih izkušenj, je med 31. marcem in 18. majem postregla s sedmimi tedni polnih in intenzivnih plezalskih in doživljajskih trenutkov. Slovenska mladinska alpinistična reprezentanca se je kalila v smereh v stenah francoskega gorovja Les Écrins.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Naši športni plezalci so spet navduševali – ne samo Slovenije, ampak ves plezalski svet. Ob zaključku svetovnega pokala v balvanskem plezanju so se športni plezalci v Celju pomerili na državnem prvenstvu v olimpijski kombinaciji, ki obsega hitrostno, balvansko in težavnostno plezanje. Premierna državni prvak in državna prvakinja sta pričakovano postala Celjan Jernej Kruder in Janja Garnbret.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK) je pripravila prvi vseslovenski dogodek in Migimigi izziv Prekolesarimo Slovensko turnokolesarsko pot (STKP) v enem dnevu, ki je 1. junija v 41 etapah STKP na tej 1850-kilometrski poti združil več kot 200 turnih kolesarjev. "Celotna organizacija je temeljila na pobudi prostovoljcev, članov planinskih društev, ki se ukvarjajo tudi s turnim kolesarstvom. Sama izvedba je potrdila pregovor: En gram prakse je vreden več kot tona knjig. Z usklajeno izvedbo ture smo pridobili dragocene dodatne informacije o poti in možnih izboljšavah, tako logističnih kot o sami trasi. Z organizacijo STKP v enem dnevu smo dokazali, da smo planinci na kolesu kot člani PZS sposobni aktivno sodelovati pri oblikovanju in izvajanju zakonodaje na tem področju, seveda vedno v sodelovanju z ostalimi skupinami, ki sprejemajo naravno okolje kot svoj drugi dom," je po koncu uspešnega dogodka dejal načelnik KTK Atila Armentano.

Na preventivnem področju je PZS v začetku poletne planinske sezone še posebej opozarjala na potrebno previdnost v gorah, saj so bile kljub

poletnim temperaturam in vročini v dolini razmere v gorah še zimske. Obiskovalcem je podala koristne nasvete in jih spomnila, na kaj vse je treba paziti, ko se odpravljamo v gore. PD Idrija je 8. junija na Hleviški planini slavilo 115-letnico svojega delovanja, na srečanju planincev MDO PD Notranjske pa se je 18. maja na vrhu Lavrovca zbralo okoli 130 planink in planincev.

PZS je na svoji spletni strani povabila k oddaji vlog za Bloudkova priznanja za leto 2019. Bloudkova priznanja so najvišja priznanja Republike Slovenije, ki se podeljujejo za delo in dosežke na področju športa.

Zdenka Mihelič

Naj prostovoljski projekt 2018

Odbor Planinstvo za invalide/OPP Planinske zveze Slovenije (PZS) je prejemnik nagrade Mladinskega sveta Slovenije za naj prostovoljski projekt 2018. Gre za pilotni in trajnostno naravnani projekt vključevanja oseb s posebnimi potrebami v športno oz. razvedrilno dejavnost. Nagrado je odboru podelil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor, ki je ob sklepnih prireditvi natečaja Prostovoljec leta 2018 v organizaciji Mladinskega sveta Slovenije pripravil sprejem. Mladinski svet Slovenije je letos sedemnajstič podelil naziv naj prostovoljka, naj prostovoljec, naj prostovoljski projekt, naj mladinski voditelj oz. voditeljica in naj mladinski projekt za leto 2018, podelili pa so še dve dodatni priznanji.

Namen nagrajenega projekta je, da se invalidnim osebam s celovitim pristopom ustvari pogoje in podporno okolje za planinarjenje (Planinstvo za

Nagrado so iz rok predsednika Boruta Pahorja za naj prostovoljski projekt 2018 Planinstvo za invalide/OPP prevzeli štirje člani odbora (z leve) Tjaša Filipčič, Jurček Nowakk, Irena Lamovec in Marjeta Čič. Arhiv Odbora Planinstvo za invalide/OPP PZS

invalide/OPP) ter da se nadgradi prilagojene programe izvajanja aktivnosti in motiviranja invalidov/OPP za planinsko dejavnost (gibanje, inkluzija, socialna vključenost, sodelovanje, VŽU), ki je v Sloveniji že sedaj dobro razvita in enostavno dostopna. Hkrati pa cilja na širšo popularizacijo pohodništva in nas uči živeti drug z drugim. Projekt je povezal več kot tisoč prostovoljcev, različne stroke (šport, pedagogiko, kineziologijo, socialo) in različne institucije (javne, nevladne, gospodarstvo). Prostovoljci so vložili veliko časa, truda in znanja v projekt in se obogatili za izkušnje, vseživljenjsko učenje in občutek, da so doprinesli k inkluziji s svojim zgledom.

Jurček Nowakk, vodja odbora Planinstvo za invalide/OPP PZS, je naslednji teden po podelitvi v glasovanju na radiu Val 202 postal ime tedna.

Zdenka Mihelič

NOVICE

Zaljubljeni v letenje

V letošnjem letu je pri založbi Sierra5 izšlo knjižno delo *Zaljubljeni v letenje* avtorjev Boruta Podgorška in Marika Malca. V enem izmed uvodnikov je Petra Svovjšak zapisala nekje prebrano misel, "da je zgodovina letenja

Trije, ki so preživeli nesrečo na Krvavcu (Franci Ekar, Andrej Andolšek, Emil Stepančič), si ogledujejo ostanke helikopterja. Arhiv Francija Ekarja

zgodovina človekovih sanj, da bi nebo preletaval kot ptica. S temi sanjami so povezani miti od Ikarja in Pegaza naprej. Veščino ali sposobnost letenja so povezovali z bogovi. Mitološka bitja, ki so znala leteti, so burila človekovo domišljijo do tiste mere, da je začel razmišljati, kako bi osvojil nebo".

V knjigi je predstavljenih osemnajst zgodb slovenskih pilotov, stevardes in letalskega mehanika. Ena od njih je posvečena Emilu Stepančiču, "ne avto-, temveč aviomehaniku". Ker je bil Stepančič v helikopterski enoti nekdanje slovenske milice (zaposlen od leta 1968 do upokojitve) prvi tovrstni mehanik pri nas, so za planinstvo in gorsko reševalno helikoptersko dejavnost izjemno pomembni še zlasti opisi in njegova pripovedovanja v poglavjih Usposabljanja za reševanje s helikopterjem v gorah, Začetki helikopterskega reševanja in Štiri nesreče z Bell 206 Jet Rangerji. Pomembno je bilo tudi, da je bil kot član postaje GRS Kranj v nenehnem neposrednem stiku z gorskimi svetom in gorskimi reševalci, ki so postopoma postajali gorski reševalci letalci.

Zanimivi so opisi nesreč, ki jih poklicni strokovnjak Emil Stepančič objektivno opisuje s časovne distance. Prva nesreča pri helikopterskem reševanju v gorah se je zgodila 29. maja 1975 med prevozom ponesrečenca s Češke kočice, ko je pod Kranjsko kočico na Ledinah helikopter zadel v skalnat, z macesni poraščen greben in se zrušil. V helikopterju so umrli pilot Štajer,

zdravnik Zavrnik in ponesrečenec Gruden. Druga helikopterska nesreča se je pripetila 8. junija 1979 na Krvavcu med vajo GRS, ko se je ob koncu tečaja zrušil helikopter pri vzletanju. Zaradi hudih poškodb je umrl inštruktor pilotov Volodja Tkačev. Pilot Andolšek, mehanik Stepančič in alpinist ter gorski reševalec Ekar, ki so bili v padajočem helikopterju, so čudežno preživeli. Do tretje helikopterske nesreče je prišlo 2. novembra 1984 med Blejsko Dobravo in Poljanami. V nesreči so umrli zakonca Hiebeler iz Nemčije, na poti v bolnišnico pa pilot helikopterja Gorazd Šturm in alpinist, himalajec ter gorski reševalec Aleš Kunaver. Borut Podgoršek je v knjigi zapisal: "Veliko lepih in žal tudi tragičnih zgodb je vtkanih v spomine življenja Emila Stepančiča, ki je vso poklicno pot posvetil letalstvu." Letos obujamo spomine na nesrečo, ki se je zgodila pri gorsko-reševalni vaji pred 40 leti na Krvavcu.

Franci Ekar

U SPOMIN

Franc Fabčič (1920–2019)

V mesecu maju smo se poslovili od častnega člana Planinskega društva Sežana Franca Fabčiča. Njegovo osebnost je odlikoval pozitiven, miroljuben značaj človeka, ki je z resnostjo sledil nalogam in ciljem našega društva vse tja do pozne starosti. Zelo smo ga spoštovali in takega bomo ohranili v lepem spominu.

Član PD Sežana je postal leta 1967 ter bil vrsto let častni član Upravnega odbora in Nadzornega odbora, aktiven markacist ter vzdrževalec planinskih poti. S hojo v hribe in s svojimi deli je navduševal tudi svoje vnuke, tako da so nekateri izmed njih postali naši markacisti.

Veliko prostovoljnih in delovnih ur je Franc opravil tudi na delovnih akcijah gradnje kočice na Kokoši, ki letos praznuje 20 let delovanja. Rad se je udeleževal organiziranih pohodov v hribe in v visokogorje. Za vzpon na Triglav sta ga navdušili naši planinki Jožica Milavec in Fani Rožaj in o tem podvigu je napisal pesem, ki smo jo objavili v zborniku leta 2002, ob 50-letnici delovanja našega društva. Izbrala sem nekaj kitic njegove pesmi.

Prvič na Triglav
Od doma se odpravim,
navdušen v gorski svet,
edini petelinček
in dvanajst deklet.
Oh kako je strašna pot,
klini, zajle vsepovsod,
levo, desno – sam prepad,
mene groza je takrat.
Le s težavo in trpljenjem
vrh Triglava je bil dosežen
in zato še vedno njima
bil sem in bom hvaležen.
Ko kriza je bila premagana,
planinam zvest sem ostal,
pohode sem nadaljeval
in se še devetkrat povzpел na Triglav.
Ko stojiš na vrh' Triglava
in pogled v daljavo plava
čez vrhove vseh gora,
se občutkov popisati ne da.
Lepota vseh gora,
jezer in planin,
v jeseni življenja
ostane le spomin.
Ker ne morem se družiti,
z vami v hribe več hoditi,
naj bo lahek al' težak

vam siguren bo korak kamorkoli in povsod, jaz želim vam srečno pot!

Poleg podvigov v domačih gorah po Slovenski planinski poti in v Zassavskih gorah je v letih 1976–1979 prehodil tudi mednarodno Evropsko pešpot od češko-avstrijske meje do takratne avstrijsko-jugoslovanske meje in dalje od Drave do Jadrana. Za to dolgo pot je zaslužen prejel znački E5 in E6 ter Zlati čevljiček. Za uspešno delo v PD Sežana je prejel priznanja PZS, in sicer leta 1977 bronzasti znak, leta 1987 srebrni znak, leta 2002 zlati znak in leta 1982 še Knafelčevo diplomo.

Zapiske o njegovem delu mi je pomagala zbrati njegova zvesta planinska prijateljica in naša še vedno aktivna članica Upravnega odbora Jožica Milavec. Večkrat ga je obiskala tudi v Domu upokojencev v Sežani, kjer je preživel svoja zadnja leta. Tam sem z njim tudi jaz redno poklepetala, ko sem obiskovala svojo teto. Ves čas, do zadnjega slovesa je bil v družbi s svojimi najdražjimi družinskimi člani in prijatelji. Poslovil se je v častitljivi starosti, kar priča, da je živel zdravo in polno življenje. Ponošni smo na to, da je bil član našega društva in naš zvesti planinec, ki bo za vedno zapisan v arhivu društva in v naših srcih.

Mirjam Frankovič Franetič

Emil Leon Sekne

(1939–2019)

Konec maja je člane PD Iskra Kranj pretresla vest, da je v 81. letu po hudi boleznivi v večni sen zaspal naš dolgoletni predsednik Milan Emil Sekne. Njegova knjiga življenja, ki se je začela pisati 11. aprila 1939 na Visokem, je bogata, izpisana na mnogih straneh.

Bil je planinec, smučarski učitelj, potapljač, glasbenik, slikar, predvsem pa zabaven drug in zanimiv sogovornik.

Ljubezen do planin in gora mu je bila položena v zibelko. Že kot otrok je zbiral vaške dečke, da so raziskovali bližnje hribe in odkrivali skrivne poti. Velikokrat je dejal: "Če bi moja mama vedela, kam gremo, me ne bi pustila." Po zaključku srednješolskega izobraževanja se je vpisal na Fakulteto za strojništvo v Ljubljani. Že v tretjem letniku študija je začel voditi šole smučanja in skozi vrsto let vzgojil množico generacij smučarjev. Zaznamovale pa ga niso zgolj gore in samotne poti, ne, vleklo ga je tudi v čudovit podvodni svet, kjer je užival kot potapljač. Že davnega leta 1964 se je na Dugem otoku začel potapljati z dobrim prijateljem Juretom Zalarjem. Bil je tudi med ustanovnimi člani Društva za podvodne dejavnosti Kranj. Skupaj z Markom Štuhcem sta pred leti postala republiška prvaka v podvodnem ribolovu dvojic. Končana fakulteta mu je prinesla naziv diplomirani inženir strojništva. Zaposlil se je v tedanji tovarni Iskra Kranj. Bil je med vodilnimi kadri, velikokrat poslan na službene poti v tujino, kar ga ni oviralo, da ne bi sodeloval pri ponovnem obujanju Planinskega društva Iskra. Uspešno ga je vodil od leta 2003 do leta 2014. S predanostjo in zavzetostjo je skrbel, da je bilo PD Iskra Kranj širše prepoznavno, uspešno in predvsem, da je bilo Društvo v zadovoljstvo svojim članom. Bil je med pobudniki za izgradnjo koč na Jakubu in aktiven član koordinacijskega odbora v takratnih tovarnah Iskra (Kibernetika, Telematika in ERO), ki so v celoti sofinancirale izgradnjo koč. Dolga leta je to kočjo operativno vodil, usmerjal delo vsakokratnih oskrbnikov, skrbel za prevoz blaga do koč, kajti takrat še ni bilo današnje ceste. Bil je vpet v obnovo Bivaka pod Kočno, nad katerim se je leta 2011 znesla narava. Z vso energijo, ki jo je premogel, se je zakopal v birokracijo ter uredil potrebno dokumentacijo. Pri tem je pomenljiva njegova izjava, ki jo je podal ob odprtju prenovljenega bivaka, iz katere veje njegov občutek za dolžnost: "Bivak so z veliko dobre volje

in vztrajnosti prostovoljcev leta 1952 postavili iskraši, člani prvega Planinskega društva tovarne Iskra Kranj. Na ta bivač nas veže velika moralna obveza do naših predhodnikov, ki so nam postavili ta spomenik." Zavoľo neizbrisnega pečata, ki ga je Emil s svojim delom in osebnostjo pustil v Društvu, je postal njegov častni član. Emilovo delo so prepoznali tudi v PZS, saj so mu leta 2016 podelili najvišje odlikovanje – svečano listino PZS in mu s tem izrazili spoštovanje za dolgoletno, neutrudno in prizadevno prostovoljno delo v planinstvu, tako v lokalnem kot širšem družbenem okolju.

Ko se je oglasila težka bolezen, se ni predal. Še vedno se je z veseljem udeleževal naših pohodov. Zадnji, dejali bi – nepozabni izlet, ki ga je skupaj z vodniki organiziral, je bil pohod na Brettthöhe 18. oktobra 2014. Otroci in starejši pohodniki so v Emilovem spremstvu obhodili lepa gorska jezera in si ogledali lokalne posebnosti ter naravne lepote, medtem pa so se vzdržljivejši povzpeli na 2320 metrov visoki vršac. Za zaključek izleta sta z ženo Pavlo pripravila piknik, kjer je Emil zabrenkal na kitaro, Matjaž na orglice, ostali udeleženci pa so zapeli. Po tem pohodu se nam je še nekajkrat pridružil na krajših poteh vse tja do zadnjega družjenja; to je bil izlet v neznano, v Belo krajino 2. decembra 2017.

Emil Sekne je veliko pripomogel k ponovni oživitvi in razvoju PD Iskra Kranj, za kar smo mu neizmerno hvaležni. Vsaka pot se enkrat konča, žal se je Emilova prehitro iztekla. Odšel je v spomine. Ta zapis še zdaleč ne vsebuje vsega, kar je bil in po čemer se ga bomo spominjali, kajti vse je zapisano zgolj v njegovi knjigi življenja, ki se je zaprla 26. maja 2019. Vsem, ki smo ga poznali, je hudo, ker je odšel, toda vsem je bilo v čast, da smo del poti prehodili skupaj z njim. Ostal bo legenda našega društva.

*Rozalija Rajgelj,
predsednica PD Iskra Kranj*

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Gorske ptice, spletne strani o gorah

INTERJUJ

Ludovic Ravel, Hervé Barmasse

Z NAMI NA POT

Družinski izleti nad Ziljsko dolino

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,

99,5 MHz, 103,7 MHz,

105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

NOVI PEUGEOT RIFTER

IZKORISTI DAN

PEUGEOT

PEUGEOT i-COCKPIT®
MODULARNA PROSTORNOST
PRIVZDIGNJENO PODVOZJE

PROGRAM UGODNOSTI

MojPeugeot

MOTION & e-MOTION

peugeot.si

PEUGEOT PRIPOROČA TOTAL Poraba v kombiniranem načinu vožnje: od 4,2 do 4,5 l/100 km. Izpuh CO₂: od 111 do 119 g/km. Emisijska stopnja: EURO 6. Vrednost specifične emisije dušikovih oksidov NOx: od 0,0343 do 0,0627 g/km. Emisije trdnih delcev: od 0,00005 do 0,00353 g/km. Število delcev: od 0,32 do 2,12. Ogljikov dioksid (CO₂) je najpomembnejši toplogredni plin, ki povzroča globalno segrevanje. Emisije onesnaževal zunanega zraka iz prometa pomembno prispevajo k poslabšanju kakovosti zunanjega zraka. Prispevajo zlasti k čezmerno povišanim koncentracijam prizemnega ozona, delcev PM₁₀ in PM_{2,5} ter dušikovih oksidov.